

# Asutawa Kogu

5. istungjärk. **Protokoll nr. 158 (4)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 28. septembril  
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi  
Walges saalis.

Kokku on tulnud 95 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, rahaminister **T. Wares**, haridusminister **F. Sauer** ja toitlusminister **J. Kriisa**.

## P ä e w a k o r d:

1. Asutawa Kogu juhatause teadaandmine Wabariigi Walitsuse poolt Asutawa Kogu istungite waheajal ajutise walitsamise korra § 12-a põhjal wastuwõetud seaduste ja määruste kohta.

2. Asutawa Kogu nimele antawate palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanekud:

a) **A r m u a n d a**: 1) Jaan Jakobi p. Reinhold'ile; 2) Andres Jaani p. Kesler'ile; 3) August Jaani p. Riibak'ile; 4) Harald Johannese p. Borman'ile; 5) Aleksander Marie p. Uus'ile; 6) Jaan Kaarli p. Sarapuu'le; 7) Jakob Jüri p. Idawain'ile; 8) Madis Jüri p. Kalas'ile; 9) Aleksei Aleksandri p. Grigorjew'ile.

b) **K a r i s t u s t k e r g e n d a d a**:

1) Peeter Pedras'ele; 2) August Paa-wo'le; 3) Karl Mihkli p. Maala'le; 4) Wolde-  
mar Juhani p. Lembke'le; 5) Karl Juhani p. Koppel'ile; 6) August Peetri p. Kruuse'le; 7) Bernhard Peetri p. Weiden-  
baum'ile; 8) Karl Kasperi p. Lehtmets'ale; 9) Eduard Jaani p. Remmelg'ile; 10) Her-  
mine Liibek'ile; 11) Oskar Widriku p. Korp'ile; 12) August Mihkli p. Olli'le; 13) Iwan Jakobi p. Türikow'ile; 14) Ed.  
Jaani p. Saal'ile; 15) Gustaw Gustawi p. Kotkas'ele; 16) Johannes Gustawi p. Tiismann'ile; 17) Anastaasia Nikolaje-  
wa'le, Aleksandra Nikolajewa'le ja Alek-  
sandra Matwejew'ale; 18) August Maie p. Sandt'ile; 19) Iwan Dimitri p. Mitrosch-  
kin'ile (Mitrofanow); 20) Aleksander Eller'ile; 21) Juhan Abrami p. Mätlik'ule; 22) Aleksander Kärna'le; 23) Gustaw Juhani p. Sarapuu'le; 24) Johan Wee-  
wers'ile; 25) Johannes Jaani p. Mõt-  
tus'ele; 26) Johannes Einloon'ile; 27) Ja-  
kob Aleksandri p. Wakk'ile; 28) Johannes Wago'le; 29) Edgar Jüri p. Sahker'ile.

3. Rahaasjanduse komisjoni teada-  
anne wabariigi 1920. a. eelarwe kohta.

4. Akl.-te H. Kruus'i, J. Kärner'i, A. Oinas'e ja A. Ostra süüdistuse asja läbi-  
waatamise komisjoni ettepanek Asu-  
tawa Kogu liikmete H. Kruus'i ja J. Kär-  
ner'i wastutusele wõtmise asjus.

5. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste  
partei Asutawa Kogu rühma ettepanek  
Wabariigi Walitsusele juhtnööri anda  
rukki- ja nisuhinna muutmise asjus.

6. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste  
partei Asutawa Kogu rühma ettepanek  
Wabariigi Walitsusele juhtnööri anda  
maata-inimeste normiwiljaga warustamise  
asjus.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jür-  
man**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

**1. Päewakorra Juhataja A. Rei:**  
**täiendamine.** Awan Asutawa Kogu

koosoleku. Täna-  
päewakorra täienduseks on ettepanekud  
tulnud päewakorda üles wõtta 1 punk-  
tina komisjoni täiendawad walimised ja  
teiseks kaks arupärimist: üks sotsiaalde-  
mokraatliku rühma poolt, alla kirjutatud  
Asutawa Kogu liikmete Mets'a, Nurk'i,  
Uibopuu, Pöllupüü ja Ernesaks'i poolt,  
kõrgematele sõjawäelastele maatagawa-  
rast suuremate, kui maaseaduses ette  
nähtud, maatükkide andmise kohta, — ja  
sellesama üle arupärimine iseseiswate  
sotsialistide rühma poolt.

**H. Martna (sd.):** Ma teen ettepa-  
neku päewakorra 4 punkti päewakorra  
lõppu panna, nii et 5. ja 6. päewakorra-  
punktid enne oleksid ja 4. wiimaseks  
jääks.

**Juhataja A. Rei:** Rhs. Martna  
poolt on weel ettepanek tehtud 4. päe-  
wakorra-punkt seada wiimaseks. Esiteks  
panen hääletamisele ettepaneku päewa-  
korda wõtta komisjoni täiendawad wa-  
limised. (Hääletatakse.) Ettepa-  
nek on nähtawa enamusega  
wastuwõetud.

Teiseks tuleb hääletamisele ettepanek 4. päewakorra-punkt wiia wiimasele kohale. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Siis tuleb hääletamisele, kas arupärimisi päewakorda wõtta wõi ei. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Kas tehakse ettepanekuid mitmendale kohale neid arupärimisi paigutada? (H. Martna, sd.: Teen ettepaneku paigutada arupärimised enne wiimast päewakorra-punkti. J. Seljamaa, töer.: Teen ettepaneku arupärimised wiimase punktina ära kuulata.) Panen need ettepanekud hääletamisele kui paralleel-ettepanekud. (Hääletatakse.) Akl. Seljamaa ettepanek on saanud absoluutse enamuse ja on sellega wastu wõetud.

**2. Komisjoni täiendawad walimised.** Esimese päewakorra-punkti kohta on sisse tulnud teadaanne kristliku rahwaerakonna rühma poolt, et eelarwe-komisjonist on välja astunud rhs. Pöhl ja tema asemele paneb rühm ette walida rhs. Kann'i. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

**3. Asutawa Kogu juhatus** teadandmine Wabariigi Walitsuse poolt Asutawa Kogu istungite waheajal ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud seaduste ja määruste kohta. Sekretäär A. Jürman (loeb): 1. Määrus maa wõõrandamise kohta Petseri linna elektriijaama jaoks.

2. Määrus siseministeeriumile 300.000-margalise erakorralise krediidi awamise kohta laenu andmiseks Petseri linnawalitsusele.

3. Määrus Wabariigi Walitsuse kantseleile lisakrediidi määramise asjus 357.629 marga 72 p. suuruses.

4. Seaduse lisa Asutawa Kogu poolt 28. augustil 1919. a. wastuwõetud õpetajate palgamääruse § 9. juurde.

5. Seadus teedeministeeriumile erakorralise 5.000.000-margalise krediidi awamise kohta.

6. Seadus kaubanduse seaduse § 182. muutmise kohta.

7. Määrus weneaegiste karskuskuraatoriumide waranduste walitsemise ja kasutamise kohta.

8. Seadus wallakohtu liikmete ja nende kandidaatide walimise kohta.

9. Seadus seisuste kaotamise seaduse osalise maksmapanemise kohta.

10. Määrus 30.000 frangi ja 18.000 Soome marga suuruse erakorralise krediidi lubamise asjus haridusministeeriumile Eesti spordiliidule Olümpia pidustusest osawõtmiseks.

11. Määrus 256.000 marga suuruse erakorralise krediidi lubamise asjus haridusministeeriumile Petseri realgümnaasiumile maja ostmiseks ja remondi kuludeks.

12. Määrus haridusministeeriumile erakorralise krediidi awamise kohta 165.000 marga suuruses Petserimaal asutatud ajalehe toetamiseks.

13. Määrus põllutööministeeriumile 26.000-margalise erakorralise krediidi awamise kohta kuukirja „Wäkeloomakaswataja“ väljaandmise kulude katmiseks.

14. Määrus põllutööministeeriumile erakorralise krediidi awamise kohta 4.705.200 marga suuruses laenuandmiseks põllutöökoolide ülewalpidajatele asutustele: Pärnu, Wõru ja Saaremaa maakondade walitsustele ja Põhja-Eesti põlumeeste keskseltsile.

15. Seadus 50.000.000-margalise krediidi määramise kohta rahaministeeriumile.

16. Seadus 1869. aasta sõjawäe seaduste kogu XV raamatu § 731. muutmise kohta („Riigi Teataja“ nr. 43 — 1919. a. määrus nr. 90).

17. Määrus siseministeeriumile ehituspeawalitsuse ehituse kuludeks 8.000.000-margalise laenu krediidi awamise kohta.

18. Määrus kaubandus- ja tööstusministeeriumile 10.000-margalise erakorralise krediidi awamise kohta.

19. Seadus kapitaalimaksu kohta awaliku aruandmise korra alla käiwatelt ette wõtetelt 1920. a.

20. Täiendus seaduse juurde liikumata waranduste maksu kohta maal.

21. Seadus maksu suurendamise kohta obligatsioonide tegemisel.

22. Seadus kodakondsuse seaduse § 6. täiendamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 4 — 1918. a.).

23. Määrus sõjaministeeriumile 5.168.115 marga suuruse erakorralise krediidi awamise kohta.

24. Määrus põllutöministeeriumile metsade peawalitsuse alal erakorralise krediidi awamise kohta 10-miljonilise marga suuruses.

25. Määrus riigiteenijatele korterite muretsemise kohta.

26. Seadus välispolitsei ametnikkude distsiplinaar-karistuse kohta.

27. Ajutine seadus Petseri maaülema kohta.

28. Määrus Wabariigi Walitsuse kantseleile erakorralise krediidi awamise kohta 250.000 Saksa marga ja 91.000 Emk. suuruses Wabaduse Risti osakonna kulude katmiseks.

29. Seaduse lisa Asutawa Kogu poolt 28. augustil 1919. a. wastuwõetud õpetajate palgamääruse § 3. juurde.

30. Seadus 1920. a. haridusministeeriumi operatsioonsummade tarwitamise kohta kunni 1920. a. eelarwe kinnitamiseni.

31. Seadus riigikassa emissiooni õiguse suurendamise kohta.

32. Seadus mõnede muudatuste kohta tulumaksu-seaduses.

33. Seadus napside ja likööride walmistamise ja müügi kohta.

34. Seadus marja- ja puuwiljaweinide walmistamise ja müügi kohta.

35. Seadus piirituslaki ja polituuri walmistamise ja müügi kohta.

36. Seadus piirituse aktsiisi kohta.

37. Seadus tempelmaksu muutmise kohta.

38. Seadus paberossi aktsiisi muutmise kohta.

39. Täiendus riigiteenijate ametisõitude tasu asjus.

40. Lisaseadus Eesti wabariigi kaitsepolitsei korralduse seaduse § 15. juurde, kaitsepolitsei ametnikkude distsiplinaar-karistuse kohta.

41. Seadus omawalitsuste heaks nende 1920. a. puudujääkide katmiseks wõetawate lisamaksude kohta.

42. Seadus määruse muutmise kohta hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuwõtmise wastu.

43. Täiendaw seadus ilma loata wii- napõletamise ja põletiswiina ning piiritusega kauplemise kohta.

44. Määrused terwishoiu peawalitsuse osawõtmise kohta külgehakkawate haiguste ja taudide wastu wõitlemisest ja sellega kaasaskäiwate kulude katmisest kohtade peal.

45. Seadus proowiseaduse muutmise kohta.

46. Seadus riigi walitsusasutuste koosseisude ja riigiteenijate palganormide jõusseastumise kohta.

47. Määrus siseministeeriumile 300.000-margalise erakorralise krediidi awamise kohta.

48. Seadus Walga ja Alutaguse maakondade asutamise kohta.

49. Seadus maakonnanõukogude walimiste kohta.

50. Seadus linnawolikogude walimiste kohta.

51. Seadus alewiwolikogude walimiste kohta.

52. Seadus Wana-Pärnu alewi ja Rääma walla ühendamise kohta Pärnu linnaga.

53. Täiendaw määrus küütide kohta.

54. Seadus kaupade, toiduainete ja loomade wäljaweo kohta 10-werstalisse mannermaa piiräärsesse maarippa ja üle riigi piiri.

55. Ajutine seadus politseilise karistamise kohta üksikute seaduste ja sunduslikkude määruste rikkumise eest.

56. Ajutine seadus karistuse ja kohutupidamise korra muutmise kohta mõnesuguste süütegude asjus.

57. Määrus töö- ja hoolekandeministeeriumile 200.000 marga suuruse erakorralise krediidi awamise kohta toetusrahade maksmiseks töowõime kaotanud politseiametnikkudele ja -teenijatele ning surmasaanud politseiametnikkude ja -teenijate perekondadele.

58. Määrus teedeministeeriumile 114.345 m. suuruse erakorralise krediidi awamise kohta Kohtla-Jõhwi ühendusraudtee sihiajamiseks ning 3.000.000 marga suuruse awansi määramise kohta sama ühendusraudtee ehitamise tööde kulude katmiseks.

59. Määrus põllutöministeeriumile erakorralise krediidi määramise kohta 190.464 marga suuruses liikumise abinõude muretsemiseks.

60. Määrus põllutöministeeriumile 237.000-margalise erakorralise krediidi awamise kohta suguhobuste märkimiseks, sõidu- ja päewapildistuste kulude katmiseks.

61. Määrus siseministeeriumile 15 miljoni margalise eelsumma (awansi) awamise kohta välispolitsei ametnikkude riietega ja jalanõudega warustamise kulu katmiseks.

62. Määrus siseministeeriumile erakorralise krediidi awamise kohta 13 miljoni marga suuruses.

63. Määrus Wabariigi Walitsuse kantseleile 100.000 marga suuruse erakorralise krediidi awamise kohta inwentaari muretsemiseks.

Kokku 63 seadust ja määrust.

Juhataja **A. Rei**: Määruseelnõud ja seaduseelnõud, mis Asutawa Kogu nimele Wabariigi Walitsuse poolt sisse antud, on juhatusel poolt sellekohasesse komisjoni antud.

**4. Asutawa Kogu otsused armu anda ja karistust kergendada päewakorras (punkt 2.) nimetatud 29-le isikule.**

Asutawa Kogu nimele antawate palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja **T. Kalbus**: Sõjawäljakohtu poolt on Jaan Jakobi p. Reinhold, 24 a. wana, sellepärast 1 aastaks sunnitööle mõistetud, et ta sõjawäeteenistusest kõrwale on hoidnud. On näha, et ta on ilmunud rahwawäe komisjoni selsamal päewal, kui teda kutsuti, aga on hiljaks jäänud wähe ja siis kohale jõudnud, kui komisjon oli oma töö lõpetanud. Ta ootas, et tuleb isiklik käsk, et ta järgmisele komisjoni istumisele ilmuma peab ja läks wahepeal metsatööle, seal ei saanud ta käsku ja sellepärast loeti teda süüdlaseks ja mõisteti 1 aastaks sunnitööle. Komisjon waatas selle asja läbi, ja eelpoolnimetatud põhjusi arwesse wõttes, otsustas ta Jaan Jakobi p. Reinhold'ile armu anda.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Andres Jaani p. Kesler on sõjawäljakohtu poolt salakaubawedamise pärast 1 aastaks wangiroodu mõistetud. Nagu aktist näha on, seisab süüdistus nimelt selles, et ta wagunis Isborskisse 32 naela sinki wiinud, mis salakaubaks tunnistati. Aktis on aga Wõru toitluskomitee poolt luba 30 raela liha kaasa wõtta. Nii oli siis temal kaks naela rohkem kaasa wõetud, kui

õigus, ja seegi olla oma tarwituseks olnud ja sellepärast mõisteti teda 1 aastaks wangiroodu. Komisjon teeb Asutawale Kogule ettepaneku Andres Jaani p. Kesler'ile armu anda.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: August Riibak, 21 aastat wana, on 1 aastaks wangiroodu mõistetud sellepärast, et ta 3 päewa on tagawara pataljonist puudunud. Otsus pidi pärast sõda täide wiidud saama. Asi seisib aga selles, et tema wend teenis frondil esimesel liinil, tema aga lahkus omawoliliselt tagawara pataljonist ja palus ennast sinnasamasse wastu wõtta, kus ta wendki teenis. Et tal aga lahkimiseks luba ei olnud, siis wõeti ta kinni ja saadeti tapiga tagawara pataljoni tagasi. Et tal aga tunnistused olemas on, et ta liinil wahwasti sõdinud on, arwas komisjon Asutawale Kogule ette panna, et talle armu antud saaks.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Harald Borman on mõistetud 3 aastaks wangiroodu sellepärast, et ta olla wäeteenistusest kõrwale hoidnud. See otsus ei ole aga weel mitte täide saadetud. Komisjonile on tunnistused ette toodud, et ta oli Tallinnast Tartu komandeeritud. Et ta aga sinna üle aja jäi ja mitte õigel ajal tagasi ei ilmunud, oli see põhjus, et ta seal haigeks oli jäänud. Peale selle on ta weel pataljoniülema poolt tunnistus, et ta peale tagasiilmumist lahingutes üks esimestest on olnud. Sellepärast paneb aruandmise komisjon Asutawale Kogule ette Harald Johannese p. Borman'ile täielikult armu anda.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus**: Aleksander Marie p. Uus'i süüdistatakse selles, et ta Saaremaa mässust on osa wõtnud ja on sellepärast temale 4 aastat sunnitööd mõistetud. Komisjon on selle asja läbi waadanud ja leidnud, et tema kellegi wastu wägiwalda tarwitanud ei ole, waid oli sunnitud mässajatega kaasa minema. Sellepärast on komisjon heaks arwanud

Asutawale Kogule ette panna, et Aleksander Marie p. Uus'ile saaks täielikult armu antud.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Jaan Kaarli p. Sarapuu on 1 aastaks wangi roodu mõistetud sellepärast, et tema oli sõdur, oli haige ja lubati haiguse parandamiseks puhkusele. Ta pidi tagasi ilmuma juulikuul, kuid ei ilmunud mitte õigel ajal. 11. augustil wabastati tema sõjawäeteenistusest perekondlikkudel põhjustel, kuid 17. septembril wõeti ta kinni kui wäejooksik ja mõisteti sõjawäljakohtu poolt 1 aastaks wangi roodu. Ta teatas ka sõjawäljakohtule, et ta perekondlikkudel põhjustel wabastatud on ja sel põhjusel arwab komisjon wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna, et Jaan Kaarli p. Sarapuu'le saaks armu antud.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Jakob Jüri p. Idawain, 18 aastat wana, on mõistetud 1 aastaks wangi roodu sellepärast, et ta puhkuselt õigel ajal tagasi ei tulnud, waid 23 päewa kodus wiibis. Ta põhjendas oma äraolekut sellega, et ta haige oli ja palus ka kohut wallawalitsuselt selle üle järele pärida, mida aga mitte ei tehtud. Et aga asjaolu tõele wastab, seda tõendab wallawalitsuselt saadud tunnistus, olgu tähendatud, et selles wallas arsti mitte ei ole. Sellepärast leiab komisjon wõimaliku olema ettepanekut teha, et Jakob Jüri p. Idawain'ile saaks täielikult armu antud.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** August Paawo, 23 aastat wana, on sõjawäljakohtu poolt 1 aastaks wangi roodu mõistetud sellepärast, et ta 3 päewa oma wäeosast puudus. Aktist on aga näha, et ta ise tagasi tuli ja oma süüdi kahetses, siis leidis komisjon wõimaliku olewat ettepanekuga esineda, et talle kergendust antaks ja 2 kuud kodanlikku wangistust määrataks.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Karl Mihkli p. Maala, 32 aastat wana, on sõjawäljakohtu poolt 4 aastaks sunnitööle mõistetud sellepärast, et ta 7 päewa on oma wäeosast puudunud. Ta istub wahi all 5. juulist 1919. a. Et ta ise priitahtlikult tagasi tuli, siis arwab komisjon põhjust olema Asutawale Kogule ette panna, et Karl Mihkli p. Maala karistust kergendada, määrates 1 aasta kolm kuud wangistust ilma õiguste kitsendusest.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Woldemar Juhani p. Lembke, kes sõdur on, on sõjawäljakohtu poolt 15 aastaks sunnitööle mõistetud sellepärast, et tema oma rühmaülemale vastu on hakanud ja sõjawäe korda rikkunud. Kuid see wastuhakkamine ei sündinud nimelt mitte ohwitserile, waid weltweeblile. Tema on nimelt weltweeblile vastu hakanud ja öelnud, et niisuguste isikutega on tal ennem tegemist olnud, ja kui weltweebel selle peale ähwardanud, et ta wõib arreteeritud ja Naissaarele saadetud saada, siis ütles Lembke, et ega Naissaarel halwem ei ole, kui siin. See oleks siis see tegu olema, ja komisjon arwab, et tema süü nii raske ei ole, waid et karistus wõiks kergendatud saada ja talle kaks kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Karl Juhani p. Koppel on 6 aastaks sunnitööle mõistetud ja nimelt sellepärast, et ta haawatult haigemajas oli ja enne kui tema terweks sai, ilma loata omawoliliselt haigemajast lahkus. Selle omawolilise lahkumise pärast haigemajast sai tema sunnitööle mõistetud. Kuid et tema ise tagasi tuli ja kaks kuud juba istunud on, sellepärast paneb komisjon ette tema saatust kergendada ja talle 11 kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** August Peetri p. Kruuse'le on kaks aastat wangi roodu mõistetud ja otsuse täitmine sõjala lõpuni edasi lükatud. Süüdistatakse teda

sõjawäeosast omawoliliselt lahkumise pärast. Nimelt on tema 2. augusti õhtul ära läinud ja 3. augustil tagasi tulnud, tähendab tema ei olnud ühte päewagi ära. Aktist on näha, et tema isal rehi maha on põlenud ühes tööriistadega ja et tema sõitis oma isale põllutööriistu murretsema. Sellepärast paneb komisjon ette kahe aasta wangiroodu asemel 3 kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Bernhard Weidenbaum, 19 aastat wana, on sõjawäljakohtu poolt 4 aastaks wangiroodu mõistetud ja otsuse täitmine on sõja lõpuni edasi lükatud. Süüdistatakse teda selles, et ta omawoliliselt roodust ära on läinud ja 14 päewa puudunud. Pärast seda ilmus ta ise tagasi ja on wahwalt wõitlustest osa wõtnud. Seda tähele pannes arwas komisjon wõimaliku olewat tema trahwi kergendada ja talle seda karistust määrata, mis ettepanekus ette on nähtud.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Karl Lehtmeets on sõjawäljakohtu poolt eluksajaks sunnitööle mõistetud sellepärast, et ta käsku pole täitnud ja oma ülemale wastu on hakanud. Kuid tema ei ole mitte ohwitserile wastu hakanud, waid rühma-ülemale, kes on käskinud pärast magaminemist wait olla. Kui Lehtmeets wastu on hakanud, on rühmaülem teda lubanud arreterida, mispeale Lehtmeets wastanud, et ega Naissaares halwem ei ole. Komisjon arwab, et tema karistus kergendatud wõiks saada ja paneb ette temale 1 aasta ja kaks kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Eduard Rimmelg, 21 aastat wana, on 4 aastaks sunnitööle mõistetud. Süüdistatakse teda selles, et tema mitte õigel ajal ei ole rahwawäkke ilmunud, waid 17 päewa hiljem. Kuid aktist on näha, et tema sellepärast tulla ei ole saanud, et ta haigeks on jäänud. Seda arwesse wõttes, et

tema ise pärast priitahtlikult rahwawäkke ilmus, paneb komisjon ette temale trahwi kergendada ja nimelt 1 aasta ja 3 kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Hermiine Liibek, keda süüdistatakse salakuulamises, on sõjawäljakohtu poolt 3 aastaks wangiroodu mõistetud. Aktist on näha 1) et tema on 17-aastane tütarlaps ja 2) et tema oma süüteo puhtsüdamlikult on üles tunnistanud. Asi on nimelt see, et Liibek Tallinnast Narwa on läinud ja seal kinni wõetud. Neid põhjendusi arwesse wõttes, esineb komisjon ettepanekuga temale 3 aasta wangiroodu asemel 8 kuud wangistust määrata. Põhjendused on nimelt need, et Liibek alles noor oli, ja teiseks naisterahwastele üldse mitte wangiroodu ei määrata. Liibek'i noorust arwesse wõttes, tema eluwilumatust ja süüsuuruse mitteamusaamist, ja et tema oma süü puhtast südamest üles tunnistas, nende motiivide tõttu arwab arumuandmise komisjon wõimaliku olewat karistust wähendada.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** Oskar Korp on sõjawäljakohtu poolt neljaks aastaks sunnitööle mõistetud, selle eest, et ta 12 päewa oma wäeosast ära oli ja ise tagasi tuli. Oskar Korp on 20 a. wana, et ta ise tagasi tuli, arwab komisjon, et tema karistus wõimalik on kergendada, ja paneb ette temale karistust määrata 1 aasta ja 3 kuud.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja T. Kalbus:** August Olli on sõjawäljakohtu poolt 2 aastaks wangiroodu mõistetud ja see karistus tuleb temal pärast sõja lõppu ära kanda. Tema pidi 1. juulil oma wäeosas tagasi olema, tuli aga hiljem ja arreteriti. Olli teatas, et tema sellepärast tagasi ei saanud tulla, et tema wanemad mõlemad kopsupõletikku haigeks olid jäänud ja ära surnud. Neid asjaolusid ei saanud ta tõeks teha, sellepärast, et tal tarwilikke dokumente ei olnud. August Olli on oma

palwekirjas tõendawad dokumendid juurde pannud, ja sellepärast leiab komisjon, et võimalik on tema karistust kergendada ja temale määrata 6 kuud wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja N. Talts:** Iwan Türikow on 4 aastaks sunnitööle mõistetud selle eest, et ta sõjawäeteenistuse eest kõrwale hoidis 12. märtsist septembrikuuni. 7. augustil 1920. a. on ta perekondlikkudel põhjustel sõjawäeteenistusest wabastatud ja pärast wabastamist sõjawäljakohtu kätte antud. Armuandmise komisjon waatas asja läbi ja leidis, et sõjawäljakohus on oma otsuse teinud pärast seda, kui Türikow sõjawäeteenistusest wabastatud oli. Türikow elas piiri ääres, kus maakohad on käest kätte läinud, kord punaste, kord walgete wägede kätte. Teatawas mõttes on see rahutu piirkond põhjuseks olnud ajutiseks kõrwalehoidmiseks, sellepärast paneb komisjon ette neid asjaolusid silmas pidada ja tema trahwi kergendada ja määrata 1 aasta wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja N. Talts:** Eduard Saal on III diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohtu poolt 1 aastaks wangiroodu mõistetud sellepärast, et ta määratud ajaks oma wäeosas ei ilmunud. Saal oli üheks kuuks puhkusele lastud, kuid koju tulles on ta oma wana ema haigena eest leidnud, ei ole määratud ajal tagasi ilmunud, kuid politseile on ta oma elukoha teada andnud. Komisjon, arwesse wõttes seda, et Saal oma elukohta teatas, ja mitte salajas ei olnud, leiab võimaliku olewat tema trahwi kergendada ja temale 6 kuud wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja N. Talts:** Kristjan Kotkas on 10 aastaks sunnitööle mõistetud selle eest, et ta 10. detsembril 1918. a. wastuwõtmise komisjoni ei ilmunud ja ennast sõjawäeteenistusest kõrwale on hoidnud. 23. detsembril 1918. a. on ta perekondlikkudel põhjustel sõjawäeteenistusest wabastatud. Sõjawäljakohus ei

ole seda asjaolu mitte arwesse wõtnud ja on teda 10 aastaks sunnitööle mõistnud. Asjaolusid läbi waadates, leidis komisjon võimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna, et see trahw saaks kergendatud ja temale 6 kuud wangistust määratud, sellepärast et ta enam sõjawälane ei olnud, kui teda karistati, waid juba komisjoni poolt wabastatud, mida tõendawad juurdelisatud dokumendid.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Madis Kalas on sõjawäljakohtu poolt sõjawäeteenistusse mitteilmumise pärast 1 aastaks wangiroodu mõistetud. Komisjon, kes kohtuakti läbi waatas, leidis, et siin mitte kuritahtliku sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmisega tegemist ei ole. Nimelt on karistusallane wäeteenistuse komisjoni kutsumise ajal 80 wersta Tartust eemal elanud. Hobune on teel ära wäsinud ja mees on kohale jõudnud, kui komisjon juba oma töö oli lõpetanud. Seda silmas pidades otsustas komisjon Kalas'ile täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärgedest.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Aleksei Grigorjew on sõjawäljakohtu poolt 12. weebruaril 1920. a. omawoliliselt roodust lahkumise pärast 6 aastaks sunnitööle mõistetud. Nimetatud Grigorjew teenis waremalt Ingeri polgus ja tuli pärast Eesti wäkke üle. Kui ta puhkusele lasti, siis ei saanud ta mitmesuguste asjaolude pärast tagasi tulla. Grigorjew palub, et temale armu antaks ja teda ta kodumaale — Wenemaale — tagasi saadetaks. Komisjon, kohtuaktiga ja palwekirja motiividega tutvunedes, leidis võimaliku olewat Grigorjew'i palwet täita, temale armu anda ja teda ta oma palwe peale tagasi Wenemaale saata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Peeter Pedras on sõjawäljakohtu poolt 9. jaanuaril 1920. a. mitte õigeks ajaks sõjawäeteenistusse ilmunise pärast 8 aas-

taks sunnitööle mõistetud. Aktidest selgub, et nimetatud Pedras ennast mitte warjanud pole. Tema on kogu aeg, mil ta komisjonis ette ei ilmunud, kaitseliidus teeninud ja wahipeal käinud. Temal on arwamine tekkinud, et ta kaitseliidu teenistusega sõjawäekohustustest wabas-  
tatud on. Neid asjaolusid silmas pidades paneb komisjon ette tema karistust kergendada, määrates temale üks aasta wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Wäljakohus on 9. juulil 1919. a. mõistnud Johannes Tiismann'i 4 aastaks sunnitööle sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast. Akti läbi waadates, leidis komisjon võimaliku olewat karistust pehendada, sellepärast et nimetatud Tiismann ei saanud ilmuda osalt haiguse, osalt koduste asjaolude tõttu. Nimelt oli ta koju lastud põllutööle. Komisjon leiab võimaliku olewat tema karistust kergendada, määrates 1 aasta ja 3 kuud wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Wäljakohus on karistanud Anastasie Nikolajewa't, Aleksandra Nikolajewa't ja Aleksandra Matwejewa't salakaubawedamise pärast — esimest 4 a. wangirooduga, teist 4 a. sunnitööga ja wiimast 2 a. wangirooduga. Komisjon otsustas seda karistust kergendada, esiteks sellepärast, et nimetatud karistuslused on alaealised, teiseks on siin mõistetud wangiroodu, mida harilikus kohtupidamise korras nais-  
terahwaste kohta mitte ei mõisteta ja kolmandaks on see salakaup, mis üle piiri wiidud, õige wäike, ainult nael teed, mõned pakid tikke ja mõned pakid paberosse. Kõiki seda arwesse wõttes, leidis komisjon võimaliku olewat karistust kergendada ja määrata kõigile 1 aasta wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Wäljakohus on 30. juunil 1919. a. mõistnud August Sandt'i omawoliliselt roodust lahkumise pärast 15 aastaks sunnitööle.

Nagu aktist selgub, on asjaolud sarnased olnud, et wäljakohtul täielik õigus oli wormilikult sarnast karistust määrata. Arwesse wõttes karistusluse koduseid olusid, mis teda sundisid omawoliliselt lahkuma, paneb komisjon ette tema karistust kergendada ja temale määrata 1 aasta ja 4 kuud wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Wäljakohus on septembrikuul 1919. a. mõistnud Iwan Mitroshkin'i 2½ aastaks wangiroodu salakaubawedamise pärast. Mitroshkin, kes palwekirja sisse andis, ei ole mitte salakaubawedamise pealt tabatud. Seekord tabati teolt terwe salk salakaubawedajaid ja üks neist tabatuist tunnistas, et Mitroshkin warem selle osaline olnud. Arwesse wõttes seda ja peale selle weel, et tema ligi 70 a. wana on, otsustas komisjon tema karistust kergendada ja temale määrata 1 a. wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Sõjawäljakohtu poolt on Aleksander Eller'ile ülemusele wastuhakkamise pärast kõigi õiguste kaotamisega 20 a. sunnitööd mõistetud. Nii palju, kui andmetest selgub, on see karistus, 20 aastat sunnitööd, rohkem wormiliselt teatawa paragrahwi alla wiidud. Faktiliselt seisab Eller'i süü selles, et Jõhwi rahwawäekomisjoni läbiwaatamisel liisupoisid mingisugustel asjaoludel ei olnud leiba saanud. Seal on rahulolematuse olnud, ja sellest teatama saadeti muuseas Eller komisjoni esimehe juurde, kus ta leiba pidi nõudma. Ta on seal end natuke halvasti ülalpidanud ja on sellepärast temale 20 aastat sunnitööd mõistetud. Komisjon leidis võimaliku olewat seda karistust kergendada, seda ühe aasta ja kuuekuuliseks wangistuseks ümber muutes, ja paneb selle ettepaneku Asutawale Kogule ette.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** 5. Rakwere jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt on Juhan Abrami p. Mätlik ülemuse sõimamise ja wastuütlemise eest mõistetud



2 aastaks wangiroodu, nimelt sellepärast, et ta rühmailema käsu puhul kõlbmata sõna tarwitanud. Seda silmas pidades, et siin wäikse distsipliinirikumisege tege-mist, paneb komisjon Asutawale Kogule ette, seda karistust wähendada 6-kuuliseks wangistuseks.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Tartu-Wõru rahukogu poolt on Asutawale Kogule palwe tulnud Aleksander Kärna peale pandud karistust, kes sama rahukogu poolt 16. juunil 1920. a. 10 aastaks sunnitööle mõistetud, — kergendada, määrates temale 1 aasta wangistust.

Lugu seisab selles, et nimetatud isik oli Wõrumaal militsoonäärriks selles osas, kus weel punased sees olid. Mõisa komitee esimees saatis teda naaberwalda, et seal järele waadata, kas seal on mobilisatsiooni lehed üles kleebitud ja kuidas mobilisatsioon edeneb. Et nimetatud isik, nagu kohtu ettepanekus motiweeritud, seal enamlaste surwe all on sunnitud olnud seda tegema, sellepärast rahukogu motiwatsiooni arwesse wõttes, komisjon otsustas Asutawale Kogule ette panna Kärna karistust kergendada, temale 1 aasta wangistust määrates.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Gustaw Juhani p. Sarapuu'le on sõjawäljakohus 28. oktoobril 1919. aastal sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 1 a. wangiroodu mõistnud. Nimetatud isik, kui sõdur, oli ajutiseks põllutööle lastud ja ei ilmunud mitte õigeaks ajaks wäeossa. Ta oli ise haige ja peale selle oli ta poeg wäeliini piirkonnas surma saanud. Ta tahtis teda weel maha matta ja siis oma wäeossa tagasi minna, kuid enne kui ta seda teha sai, wõeti ta kinni ja mõisteti temale teataw karistus. Komisjon leidis, et siin on kergendawad põhjused olemas ja otsustas tema karistust kergendada, määrates temale 6 kuud wangistust ja seda Asutawale Kogule kinnitamiseks ette panna.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Johan Weewers'ile on wäljakohus 1. augustil 1919. a. mobilisatsiooni-punkti mitteilmumise pärast kõigi õiguste kaotamisega 1 aasta wangiroodu mõistnud. Nagu aktist selgus, on nimetatud isik Austrias wangis olnud, sealst koju tulnud ja ei ole õigel ajal registreerima läinud. Seda asjaolu silmas pidades, et nimetatud isik on wangis kannatanud ja koju tulles kurnatud ja haiglane oli, otsustas komisjon, et need asjaolud tema tegu sedawõrd wabandawad, et tema peale pandud karistust wõiks kergendada, määrates kuus kuud wangistust, missuguse otsuse komisjon paneb ette Asutawale Kogule kinnitamiseks.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Johannes Jaani p. Mõttus'e on sõjawäe ringkonnakohus 26. augustil 1919. a. 3 aastaks wangiroodu mõistnud, motiweerides, et nimetatud isik on ennast püüdnud wäeteenistusest kõrwale hoida. See kõrwalehoidmine seisab selles, et nimetatud isik komisjoni ette ilmudes oma jala on haigeks tunnistanud ja kõweras hoidnud. Nagu aktidest selgub, on arstlik ekspertiis tunnistanud, et nimetatud isiku jalg tõesti kõwer on, kuid et tema seda komisjoni ees wahest kõweramalt on hoidnud, kui ta seda tõepoolest on. Et siin mitte enesewigastamisega tegemist ei ole, waid sellega, et mees mitte küllalt sirges olekus komisjoni ette ei ilmunud, otsustas armuandmise komisjon tema karistust kergendada, temale 7 kuud türmi määrates, mida ka juba tema ära istunud on. Komisjon paneb Asutawale Kogule ette Mõttus'ele tema karistust kergendada nimetatud määral.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

**Aruandja H. Raudsepp:** Sõjawäljakohus on mõistnud Johannes Einlooni wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 5 a. sunnitööle. Asutawas Kogus oli juba täna niisugune juhtumine, kus isik on ühes komisjonis wastu wõetud ja ei ole mitte sinna teenistusse ilmunud, waid hiljem teise komisjoni läinud ja sealst perekondlikkudel põhjustel wabastatud. Kuigi

see seaduses keelatud on, et kui ta juba ühes komisjonis vastu võetud oli, siis ennast veel teise komisjoni üles andma läks, siiski leidis komisjon võimaluse tema karistust kergendada perekondlikudel põhjustel ja temale 5 aasta sunnitud asemele 1 aasta wangistust määrata.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

**Aruandja M. Neps:** 14. aprillil 1920. a. mõisteti Tallinna-Haapsalu rahukogu poolt Jakob Aleksandri p. Wakk kõigi õiguste kaotamisega 1½ aastaks wangiroodu oma naisele noahaawa löömise pärast, mille tagajärjel wiimane suri. Kohus ise juba kõiki neid asjaolusid läbi kaaludes, missuguses seisukorras haavamine sündis, leidis võimaluse olewat temale kerget karistust peale panna, ja seda silmas pidades, et naine tõesti selleks väga palju põhjust andis, et mees ärritatud olekus teda haawas, kuna ta kohe pärast kahetsedes arsti järele saatis ja ise oma tegu läks politseisse üles tunnistama, siis tuli aruandmise komisjon ühel häälel otsusele, et siin tegemist ei ole otsekohe kuritegewusega, ja inimene on ärritatud olekus teo korda saanud. Pikemaid põhjusi ei hakka ma arutama, ainult nimetan, et kaebealusel on kolm last järel, kellest kõige wanem 8 aastat, kelle peale isa wangistus raske järeldusena mõjuks. Kõike seda arwesse wõttes otsustas komisjon tema karistust kergendada, määrates 6 kuud wangistust. Ühes sellega teen paranduse lugeda mitte „tapmise pärast“, nagu komisjoni ettepanekus nimetatud, waid nuhtlusseaduse § 1484 p. 2 põhjal.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

**Aruandja M. Neps:** 29. oktoobril 1919. a. mõistis III diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohus Johannes Aleksandri p. Wago wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 9 aastaks sunnitööle. Johannes Wago oli enne kaks korda komisjoni ilmunud, kuid mõlemal korral haiguse pärast wabastatud üheks kuuks ja wiimasel korral ei ole ta haiguse tõttu mitte ilmuda saanud. Kui tema ise terweks sai, siis jäi ta ema raskesti haigeks, ja kui ta paranes, siis ilmus Wago ise komisjoni. Kom-

misjon tegi otsuseks Asutawale Kogule ette panna tema karistust kergendada ja määrata 11 kuud wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

**Aruandja M. Neps:** 19. mail 1920. a. mõistis 4. polgu sõjawäljakohus Edgar Jüri p. Sahker'i, 17 a. wana, 1 aastaks wangiroodu sellepärast, et ta omawoliliselt 6. detsembril läinud aastal komandost lahkus ja 23. jaanuaril jälle tagasi ilmus. Komisjon, seda arwesse wõttes, et Sahker wabatahtlikult sõjawäkke astus 17-aastase poisikesena ja tõesti haigeks jäädes on koju läinud, kust ta kuu aja pärast jälle tagasi tuli, leidis võimaliku olewat tema karistust kergendada ja temale määrata 4 kuud wangistust.

**Juhataja A. Rei:** (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

**5. Rahaasjanduse komisjoni teadaandmine wabariigi 1920. a. eelarwe kohta.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Oinas:** Suurendatud rahaasjanduse wõi eelarwe-komisjoni nimel on mul au Asutawale Kogule järgmist teatada. Suurendatud rahaasjanduse komisjon ei ole senni wõinud oma ülesande täitmisele, riigi 1920. a. eelarwe läbiwaatamisele asuda. Riigi eelarwe, mis Asutawa Kogu enne suwise waheaja otsuse järele pidi Wabariigi Walitsuse poolt 1. detsembriks Asutawale Kogule ette pandama, jõudis alles septembri teisel poolel rahaasjanduse komisjoni kätte. Komisjonis selgus, et eelarwet niisugusel kujul, nagu tema komisjonile ette pandi, võimalik ei ole komisjonis arutamise alla wõtta ja Asutawale Kogule ette panna. Selgus, et eelarwes puudusid kõigepealt need krediidid, mida Asutaw Kogu ja seadusandlik delegatsioon olid senni vastu wõtnud, peale selle puudusid krediidid, mis Wabariigi Walitsus § 12-a põhjal oli maksma pannud. Edasi ei olnud olemas puhast kulude kokkuwõtet, eelarwe kuludeosa seisis koos üksikute ministeeriumide eelarwetest, lisaelarwetest ja krediitidest, misugust materjaali, sellepärast et ta kirju ja ebauhtlane oli, võimalik ei olnud komisjonil oma jõul kokku wõtta. Kõike neid

defekte silmas pidades, otsustas rahaasjanduse komisjon eelarwe-materjaale rahaministeeriumile tagasi saata, millega rahaminister ise ka nõus oli ja kulude materjaalid tagasi wõttis. Sellega on eelarwe läbiwaatamises wiiwitus tekkinud, milles rahaasjanduse komisjon süüdi ei ole ja sellepärast ka wastutust wiiwituse eest ei kannu. Ta on kõik teinud selleks, et eelarwe läbiwaatamist kiirustada, kuid wiiwitawad takistused ei ripu temast ära. Rahaasjanduse komisjoni nimel pidasin ma tarwilikuks seda Asutawale Kogule teada anda ja ühtlasi soowi awaladada, et wastawad riigiasutused kõik mis wõimalik teeksid, et eelarwe wõimalikult ruttu ja korralikult Asutawale Kogule saaks ette pandud. Riigi rahaasjanduse korraldamine on esimesejärgu ülesanne. Praegune seisukord, kus 9 kuud ilma seadusandliku asutuse poolt kinnitatud eelarweta on riiki walitsetud, on täiesti ebaloomulik. Seda lühikest teadaannet arwas rahaasjanduse komisjon sellepärast waja olewat, et Asutawa Kogu liikmed teaksid, mispärast wiiwitus eelarwe läbiwaatamises on tekkinud. Asutaw Kogu peab warsti laiali minema, sest et walimised 28. nowembril on üsna lähedal ja Asutaw Kogu peab ruttama, kui ta eelarwe korralikult tahab läbi waadata. Sisuliselt ei ole see paraku enam küll mitte niipalju eelarwe, kui aruanne riigi kuludest ja tuludest, ja tema läbiwaatamisel on sellepärast enam tähtsust tulewa, kui käesolewa aasta kohta.

**Rahaminister T. Wares:** Austatud rahwasaadikud! Walitsuse soow oli pärast Asutawa Kogu waheaega eelarwet niipea kui wõimalik Asutawale Kogule arutamiseks ette panna. Asutawa Kogu waheajal aga oli kaunis palju seadusi ja määrusi ilmunud, mis enam-wähem mõjusid riigi sissetulekute ja wäljaminekute peale, ja mille arwelewõtmine ja läbiarutamine niihästi riigiasutustes, kui ka eelarwe-komisjonis aega tarwitas. Et aga eelarwet wõimalikult ruttu soowiti kätte saada, siis arwas rahaministeerium kohasemaks seda, mis enne juba oli kindlaks tehtud, kokku wõtta ja Asutawale Kogule wiibimata ette panna ja täiendawad andmed pärast järele saata. Rahaasjanduse komisjon on nüüd paremaks arwanud kõik ühiselt läbi waadata ja seks ka täiendawad andmed kokku wõtta. Nimelt on kokku lepitud, et need tulud ja kulud, mille alused kunni

25. septembrini on seatud korras kindlaks tehtud, saawad kõik arwele wõetud. See wõtab aga aega, et eelarwet komisjonis läbi wiia. Rahaministeerium arwab, et ta sellega korda saab umbes ühe nädala jooksul. Siis jääwad weel järele need krediidid, mis wõib olla edaspidi weel seadusandlikust delegatsioonist läbi lähewad. Nõnda loodab Wabariigi Walitsus seda soowi, mis rahaasjanduse komisjon siin awaldas, ühe nädala jooksul täita.

**K. Wirma (sd.):** Ma ei tahaks miskit moodi kahtlust lasta wälja paista nende sõnade peale, mis rahaminister siin ütles, et meie ühe nädala pärast riigi eelarwet oodata wõime riigi kulude ja tulude kohta, mida ajutise walitsemise korra järele ootame, et see Asutawale Kogule ette pandaks. Aga siinjuures on siiski kõrwalnähtusi olemas, mis teatawat selgitust nõuawad, milles, ma arwan, Asutawal Kogul peaks olema kindel seisukoht. On teada see kord ja wiis, mis moodi Asutawa Kogu komisjonid ja walitsuse asutused oma töös — tegewuses wastamisi läbi on saanud ja läbi käinud. Kui mingisugusel Asutawa Kogu komisjonil mõnda materjaali tarwis oli, siis anti seda ilma takistusega ja nõnda saadi üksteisega wäga hästi läbi, ma ütlen, saadi täiesti üksteisest aru. Nüüd tuli aga rahaasjanduse komisjonil selles asjas üks imelik takistus. Ma luban enesele selle takistuse kirjelduse täies ulatuses ette tuua. Nimelt kirjutas Wabariigi Walitsus...

**Juhataja A. Rei:** Minu teada on need takistused, mille peale Teie tähendate, Asutawa Kogu wanematekogule arutamiseks antud, ja ma arwan, et see asjata ajawiitmine on, kui nad Asutawa Kogu poolt enne arutamisele wõetud saaksid, see teeks meile kahekordset tööd, sellepärast palun neid küsimusi mitte puudutada ja rahaasjanduse komisjoni teadaande juurde jääda.

**K. Wirma (sd.):** Kui juhataja mulle keelab siin sisu ettelugemist, ei saa ma seda teha, mina aga arwan, et mul peaks olema wõimalus kirjawahetust ette lugeda, mis rahaasjandust puudutab. Et just selles küsimuses takistusi tuli, see annab minule kahtlust, et üldse meie eelarwele nii ruttu ei tahetagi wastawat käiku anda. Ma wõin öelda, et kui eelarwe-komisjon selle materjaali arutamiseks

kokku tuli, mis Wabariigi Walitsuse poolt Asutawale Kogule ette pandi, siis teatas rahaministeeriumi esitaja, et meil ei olla eelarwe ette pandud, waid meil olla krediitide küsimus ette pandud. Nähtawasti ei ole asi selge teatawal pool, kuidas selle asjaga on, kas meile pannakse krediitide küsimus ette wõi eelarwe. See on just iseloomulik, et küsimuse juures, mis meie üldist rahaasjandust puudutab, niisugused asjad ette tulewad. Kuid ma painutan ennast juhataja korralduse alla ja ei loe neid kirju ette, ja loodan, et see asi lähemal ajal selgitatud saab.

**Juhataja A. Rei:** Ma ei keela Teid neid takistusi teada andmast, ja kui kõneleja leiab, et neil otsekohene ühendus on eelarwega, siis ei takista ma neid ette kandmast ja sel puhul sõna wõtmast. Kuid ma arwasin tarwiliku olewat kõnelejale teada anda, et kui kõneleja ise leiab liigse olema ette kanda, siis ka ettekanne wõib jääda.

**K. Wirma (sd.):** Kui juhataja mulle lubab, siis arwan, et see küsimus Asutawas Kogus igatahes tähtis on, ja sellepärast selle küsimuse juures wõiks ka peatada. Lugu on niisugune, et 15. septembril saatis rahaasjanduse komisjon Wabariigi Walitsusele järgmise kirja: „Nagu ajalehtedest näha, on Wabariigi Walitsuse poolt härrad J. Kuk, A. Piip ja A. Puhk Eesti esitajateks määratud Brüsseli rahaasjanduse konwerentsile. Härra J. Kuk'e poolt pandawat seal pikem ülewaade (memorandum) meie majandusliku seisukorra kohta ette. Kuna rahaasjanduse komisjon huwitatud on, missugusel seisukohal meie majandusliku olukorra, eriti rahaasjanduse kohta, walitsuse esitajad Brüsseli konwerentsil saawad olema, ja kuna rahaasjanduse komisjonil wõimalus on olnud senni ainult ajalehtede kaudu asjaga tutwuneda, palun Wabariigi Walitsust wõimalikult pea komisjonile tähendatud memorandumist ärakiri saata, ühes ettepanekutega, mida Eesti esitajad konwerentsil kaitsema saawad. Esimees: (allkiri). Sekretäär: (allkiri).“

Sellele kirjale on peaminister järgmise resolutsiooni peale pannud: „Wabariigi Walitsusel on tähtis teada, kas Asutawa Kogu komisjonide pööramine otsekohe Wabariigi Walitsuse poole on juhatause seisukohaga kooskõlas.“ Pärast seda saatis rahaasjanduse komisjon Wabariigi Walitsusele weel ühe kirja 14. septembril: „Hiljuti ärapeetud Riia konwe-

rentsil on rida otsusi majanduslikkude küsimuste kohta, eriti rahaasjanduse asjus, wastu wõetud.

Kuna komisjonil tarwilik ülewaade nende kohta puudub, palun wõimalikult pea tähendatud otsusi, ühes Eesti saatkonna seisukohaga nende kohta, komisjonile teatada.“

Selle kirja peale on peaministri poolt järgmine resolutsioon pandud: „Wabariigi Walitsus käib Asutawa Koguga läbi Asutawa Kogu juhatause kaudu. Wastawalt oleks soowitaw, et Asutawa Kogu komisjonid oma soowide ja ettepanekutega Wabariigi Walitsuse poole pööraksid Asutawa Kogu juhatause kaudu.“

See oli 11. ja 14. septembril, aga 17. septembril oli rahaasjanduse komisjonil koosolek, kus peaminister esines aruandega ja seletusega uuesti päewakorralolewate majanduslikkude küsimuste ja põhimõtete juures. Kui ta oli aruande ära seletanud, siis teatas peaminister komisjonile, et niisuguste küsimuste arutamisele wõib komisjoni koosolekule weel teisi asjatundjaid kutsuda, ja pani otsekohe komisjonile ette pöörata nende isikute poole. Peaminister arwas tarwilikuks takistada otsekohest läbikäimist neis asjus, mis puudutasid riigi rahaasjandust. Järgmisel päewal aga esineb ise ettepanekuga komisjonile, et olge head ja küsige otsekohe sealt ja sealt andmeid, ja siis saab asi kergemalt selgeks. Muuseas andsin mina selsamal rahaasjanduse komisjoni koosolekul peaministrile isiklikult raudteeepingute paberi kätte, sest neid oli walitsusel kiires korras waja ja peaminister pidas seda lubatawaks. Selle wastu ei leidnud wastuseandmist iseäralikult just need kaks küsimust, mida rahaasjanduse komisjon riigi rahaasjanduse asjus Wabariigi Walitsusele ette pani, mille peale wastuse saamiseks peaministri poolt kõrwalisi teid näidati, see näitab, et meil on mingisugused iseäralikud seisukohad rahaasjanduse alal. Walitsus leiab omal õiguse ja tarwiliku olewat rahaasjanduse komisjoniga riigi rahaasjanduse asjas mitte rehkendada. Meie oleme siin kõiksugu arupärimistega esinenud ja palume eelarwega esineda, ka palume anda teateid, mis on seotud üldse rahaasjandusega, kuid selles asjas ei ole meie rahuloldawat wastust saanud. Ma pean nüüd ütlemä, et meil jääb ainult loota, et rahaministri seletus wiimaks täitmist leiab ja eelarwe ühe nädala pärast ette pannakse.

Ka tuleb oodata, et seletust antakse, kas see oli kogemata juhtumine, et need kaks küsimust wastamata jäeti, wõi oli see sihilik rahaasjanduse komisjoni emaletoörjumine riigi rahaasjanduse küsimuste juurest.

**Juhataja A. Rei:** Järgmine päewakorra-punkt on: Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek Wabariigi Walitsusele juhtnööri anda rukki- ja nisuhinna muutmise asjus. Ettepaneku kannab ette sekretäär.

**6. Sotsiaaldemokraatide ettepanek Wabariigi Walitsusele juhtnööri anda rukki- ja nisuhinna muutmise asjus.**

**Sekretäär H. Martna:** Wabariigi Walitsuse poolt 13. aug. 1920. a. terawilja tarwitamise kohta wäljaantud määruse järgi („Riigi Teataja“

nr. 123/124) on põllupidajad kohustatud käesolewa aasta lõikusest normiwilja nisu, rukkid, otre, kaeru ja segawilja toitlusministeeriumi nõudmisel kahes ühesuuruses osas 1920. a. ja 1921. a. maakonnawalitsuste poolt määratud tähtaegadel walitsusele kokkuleppe hinnaga ära andma. Normiwilja hinna, wõi nagu määrus seda ütleb „kokkuleppe hinna“, määrab kindlaks toitlusministeeriumi juures olew komisjon, kes koos seisab toitlusministeeriumi, põllutöoministeeriumi, sõjawäe intendandiwalitsuse, linna- ja maakonnawalitsuste, Põhja- ja Lõuna-Eesti põllumeeste keskseltside esitajatest. 6. septembril oli tähendatud komisjoni koosolek, kus maakonnawalitsuste esitajate asemel ainult Harju maakona ja linnawalitsuste esitajate asemel ainult Tallinna linnawalitsuse esitaja osa wõttis. Tähendatud koosolekul määrati põllutöoministeeriumi esitaja poolt ette pandud rukkipuuda omahinna wäljarehkendamise järele, lisades wiimasele 25% kasu juurde, rukkipuuda hinnaks 230 marka, nisupuuda hinnaks 280 marka. Kuna rukki- ja nisuhinna aluseks pandud omahinna wäljarehkenduses rida ekslikke andmeid ja liialdatud kulusid on, näiteks on sõnnikuweo ja -laotamise kulu liiaks suur, tööliste palgad ja amortisatsiooni kulud liiaks kõrged, wiljasaak aga liiaks wäikene wõetud, ainult 48 puuda tiinu pealt ühes seemnega, missugust saaki põllumajanduse statistika meil 80 aastatest enam ei tunne, on määratud hind — 230 marka, — ligemale kaks korda kõrgem hinnast, mida normiwilja eest riigil tuleks

maksta. Eesti praegust rasket majanduslikku seisukorda silmas pidades, kus riik ennast igasugu ülearuste kulude eest hoidma peab, mis paberraha arwu suurendamisele wõib põhjuseks olla, samuti kuş riik elukalliduse tõusule kõige jõuga wastu peab seisma, on normiwilja hinna kõrgele tõstmine mitte ükski tarwitajate, kogu tööliklassi ja nende wäikekohtade rentnikkude, kes oma rendi rukki puudusel rahas peawad maksma, huwide rikkumine, waid ka mitte õige ja kahjulik samm kogu riigi ja rahwamajanduse seisukohalt.

Silmas pidades kõike seda, ei leia Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu fraktsioon õigeaks määratud hinna maksmapanekut ja paneb ette, silmas pidades rukki ja nisu tõelikku omahinda, et Asutaw Kogu Wabariigi Walitsusele järgmise juhtnööri annaks.

Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele ülesandeks toitlusministeeriumi juures olewa komisjoni poolt 6. sept. määratud rukki- ja nisuhindu muuta, alandades rukkihinda 110 margani, nisuhinda 135 margani puuda pealt.

**A. Oinas (sd.):** Seletuseks ettekanatud juhtnööri kohta oleks järgmist öelda: rukis on waesemale rahwale, eestkätt tööliklassile igapäiseks tähtsamaks toiduaineks, peasjalikult sellepärast, et rukist mingisuguse teise toiduainega asendada ei saa. Kui elu kalliks läheb, kui näiteks teed, kohwi osta ei jõuta, wõib selle asemel tarwitada kodu walmistatud kohwi, wõib ka üldse ilma kohwita olla; suhkru asemel wõib siirupit tarwitada, wõib üldse suhkrut mitte tarwitada, kuid leib on niisugune toiduaine, mille asemele teist toiduainet wõtta ei saa, ilma leiwa tarwitamata oleks raske iga kehaline töö. Sellepärast on tarwilik, et rukkihind kõrge ei oleks. (J. Temant, maal.: Uue Ameerika leidsite üles!) Walitsuse poolt määratud hind, 230 marka puudast, on aga kallis. (J. Temant, maal.: Wõtkemuidu!)

Waatame nüüd seda rukkihinda, mis toitlusministeeriumi juures olewa komisjoni poolt on määratud. Rukkihinna aluseks wõetud omahinna wäljarehkenduse lähema silmitsemise juures leiame, et andmed, mille põhjal see hind 230 mk. oli määratud, liialdatud ja ekslikud on. Põllutöoministeeriumi poolt ette pandud

rehkenduses, mis rukkihinna aluseks pandi, on kõigepealt, algpunktist alates, liialdatud kulu sõnniku peale. Seal on läbi-segi iga tiinu peale ette nähtud 100 koormat sõnnikut. (J. Lattik, krst.: Kas teie põllumees olete?) Kes aga meie maaolusid hästi tunneb, teab, et 100 koormat ei panda tiinu peale, vaid 60—70 koormat keskest läbi. Seegi on arvatud meie taludes warema aja kohta, kus sõnnikut enam oli, kui nüüdsel ajal. Igatahes ei pandud tänawu mitte 100 koormat tiinu peale. (A. Onton, sd.: Maa-liidu kapsaaiale pannakse nii-palju.)

Kuid jättes seda kõrwale, leppides sellega, et isegi 100 koormat sõnnikut pannakse tiinu peale, leppides ka sellega, et kogu rehkendustöö palkade kohta õige on, peab tunnistama, et hind liialdatud on, sest et teised kulud, mis siis juurde arwatud, üles puhutud on, näiteks on amortisatsiooni kulud umbes kaks korda kõrgemad, kui nad tõepoolest peawad olema. Meie oleme rehkenduse aluseks pannud 2.000 marga asemel 1.000 marka tiinu kohta ja arwame, et see arw tingimata õigem on. Peale selle — ja see on peaasi — on wiljasaagi norm ekslik. Aluseks on wõetud 48 puuda tiinu pealt. (J. Reinthal, rhw.: Mitu seemet on wõetud?) Wabandage, neli seemet on wõetud, kui teie seda weel ei tea. Arusaadaw, et siis, kui nii wäike saak wõetakse, ühe puuda walmistamise kulud wäga kõrgeks lähewad. Mina waatasin järele statistilised andmed selle kohta, kui kõrge meil wiljasaak on olnud wiimase 40 aasta jooksul. (Wahelhüüded: Oo, wäga kaugele lähete!) Jah, ma wõtsin asja käsile põhjalikult, ja ei leidnud ühtki aastat, kus meil keskmine wiljasaak oleks olnud ainult 48 puuda tiinu pealt. (J. Raamot, maal.: Teie ei leidnud ühtegi aastat, kus õiged arwud olid! Wahelhüüded pahemalt poolt: Nad olid wähemad!) Härra Raamot, teie tunnete arwatawasti wiljasaagi statistikat, olite ehk ise Wene põlutöoministeeriumi korrespondent ja teate siis arwatawasti, et see statistika ennem alandatud, kui ülendatud oli, andes wäiksemaid arwusid, kui tõelised andmed olid, nõnda et kui teie tähendate, et need andmed waled on, siis selles mõttes, et mina tarwitasin wäiksemaid arwusid, kui tõelikkude andmete põhjal oleks saadud. Keskmist saaki tuleks meil wõtta mitte 48 puuda, vaid kõige wähemalt 72 puuda

tiinu pealt, missugune saak 10-nel eelmisel aastal oli keskmine talumaade kohta, mõisamaade kohta oli keskmine saak 83—82 puuda tiinu pealt. (J. Hüner-son, maal.: Mis aitab keskmine?) Nüüd wõidakse tõendama tulla paremalt tiuwalt, mis ennast peab eestkätt põllumeeste kaitsjaks, et tänawu aastal halb wiljasaak oli. Ma ei salga mitte seda, et tänawune saak wõrdlemisi wäike oli, kuid igatahes ei ole ta nii wäike, et eelmiste 40-ne aastate seas ainustki aastat ei leidu, mis wõiks tänawusega wõrrelda. (K. Päts, maal.: Mispärast mitte?) Meil pole saak igatahes mitte langenud alla 60 p. tiinu pealt, — ja lõppude-lõpuks, mispärast peaks siis riik olema põllumeestele kinnitusselts, kes sel juhtumisel, kui wili ikaldub, nendele kõik kulud täiel määral wälja maksab, juurde arwatud weel 25% puhast kasu. Mispärast nõutakse nüüd, kus meie riik majanduslikult kõige raskemal ajajärgul, ja kus ta kitsikusega wõideldes ennast jalule ajab, et wiljaikalduse aastal põllumeestele kõik nende kulud täiel määral saaksid wälja maksetud ja weel 25% puhast kasu. Kunas oli waremalt nii, et põllumehed ikalduse aastatel oma kulud kõik puhtalt kätte said ja weel-25% kasu? Harilikult oli ju nii, et põllumehed sel aastal, kui wiljaikaldus oli, pidid tahes wõi tahtmata juurde maksma ja leppima wäikese kasuga, wõi koguni kahjuga, kuid sel aastal, kus wili hea oli, lõikasid nad selle eest mitmekordse kasu, mis tasus ära ikaldusaasta kahjud, nii et keskest läbi tuli põllumees ikka omaga wälja. Sellepärast ei ole praegu mingit alust tänawusel wiljaikalduse aastal kõiki põllumehe kulusid riigi poolt wälja maksta ja selle juurde weel 25% puhast kasu lisada. Aluseks wõttes keskmist wiljasaaki, ja ma wõtan wäikse, ainult talumaade saagi, 72 puuda tiinu pealt, sealt 12 puuda seemet maha arwates, saame 60 puuda puhast wilja tiinu pealt, see on 20 puuda Riia wakamaa pealt. Kui teie Lõuna-Eestimaal järele pärite põllupidajaid, siis wastawad nad teile, et alla 20 puuda Riia wakamaa pealt rukkisaaki harwa on. (J. Reinthal, rhw.: Kõsige Põhja-Eestis.) Kui meie nüüd kulude arwe tiinu pealt, mida ma rehkendan umbes 5.100 marka, jagame 60 peale, siis tuleb rukkipuuda omahinnaks, ilma kasuta, 85 marka. Oleme helded, kui meie sellele juurde lisame weel 30% kasu, siis saame meie 110 marka, mida meie rukkipuuda normi-

hinnaks parajaks arwasime, mitte enam! Kuidas aga nüüd woidakse praegusel tõsisel ajal 230 marka määrata, see on minule arusaamatu, igatahes pean ma selle hinna taga seiswa rehkenduse, kui täiesti eksliku peale vaatama. Kordan weel, meie ei tohi mitte riigi peale waadata, kui põllupidajate kinnitusseltsi peale, mis kogul rahwa kulul peaks aastal, kus põllumehi ikaldus on tabanud, wiimastele kõik kulud kuhjaga wälja maksma ja weel lisaks 25%. Niisugune rehnung ei ole mitte põhjendud, niisugust rehkendust ei tundnud waremalt tegelik elu, waid ikaldusaastatel pidid põllumehed leppima wäikese tuluga, saades suuremat kasu aastatel, kus wili hea oli. Rhs. Kann tuletas meelde, et wäljamaalt sisseweetaw wili odawam tuleb. Tallinna linnale olewat näiteks Ameerika poolt nisu- ja rukkijahu pakutud, mille puud odawam tuleb kui 230 marka. (W a h e l h ü d e d p a r e m a l t p o o l t : T ü h i l o r i ! ) W a b a n d a g e , s e e s e l g u b p ä r a s t , k a s o n t ü h i l o r i w õ i m i t t e , i g a t a h e s t e a s s e l l e s t T a l l i n n a w o l i k o g u s l i n n a t o i t l u s w a l i t s u s e e s i t a j a . K u i j u b a s i s s e w e e t a w w i l i , k u s w e o r a h a k a l l i s o n , o d a w a m t u l e b , k u i o m a w i l i , s i i s p o l e k a s e l l e s t k ü l j e s t õ i g e w i l j a h i n n a ü l e s k r u w i m i n e , m i d a o n t o i m e t a t u d . W õ i b w a s t u w a t e l d a , e t o d a w a h i n n a k o r r a l p õ l l u m e h e d r u k k e i d e i a n n a . K u i d m i n u a r w a t e s o n s e e k a r t u s l i a l d a t u d , m a e i u s u m i t t e , e t E e s t i p õ l l u p i d a j a d o l e k s i d n i i w ö r d a h n e d , n i i w ö r d t u i m a d E e s t i r i i g i s a a t u s e w a s t u , e t n a d p ü ü a k s i d n ü ü d k i t s a l a j a l w o i m a l i k u l t k ö r g e t h i n d a h ä d a r u k k i e e s t w ä l j a k r u w i d a . K u i t e a t a w a d t e g e l a s e d p a r e m a l t i i w a l m a a d m ö ö d a ü m b e r k ä i w a d ü l e s ä s s i t a m a s , s i i s m u i d u g i h i n d a k ö r g e n d a t a k s e . M a a r w a n , e t w a l i t s u s õ i g e m i n i t a l i t a k s s i i s , k u i t a p i i r i p a n e k s n e n d e l e ä s s i t u s k ö n e d e l e , h i n d a a g a a l a n d a k s . S e l l e l t e e l e i s a a d a m i t t e e l u k a l l i d u s e s t j a g u , k u i t ö ö l i s i n ä l g i d a l a s t a k s e , k u i n e i l e o d a w a t e t o i d u a i n e t e g a w a s t u e i t u l d a , n i n g p õ l l u p i d a j a t e l e a n t a k s e w i l j a e e s t k a k s k u n n i k o l m k o r d a k ö r g e m a t t a s u , w a i d t e i s e l t e e l , e t m e i p ü ü a m e ü l e l i g e s e k a u p a d e h i n n a k ö r g e n d a m i s e w a s t u w ö i d e l d a . ( J . T e m a n t , m a a l . : T e i e h o o l p u u d u b ! ) K u i t e i w ö r d l e t e r u k k i n o r m i h i n d a t ö ö l i s t e p a l k a d e g a , s i i s o n t a k o l m k o r d a r o h k e m t ö u s n u d , k u i w i i m a s e d . M a a t ö ö l i n e s a i w a r e m a l t s u w e l u m b e s 1 r u b l a p ä e w a s , p r a e g u u m b e s 7 0 — 8 0 m a r k a . R u k k i p u u d m a k s i s a g a e n n e m a l t ü k s r u b l a , p r a e g u o n a g a 2 3 0 . m . h i n n a t u d . S e e g a o n t ö ö l i s t e

päewapalk 80 korda tõusnud, rukkiahind aga 230 korda, kui arwata üks mark 1 rubla järelkäijaks. See wahe on käegakatsutaw, sellepärast ei tohiks rukkiahinda mitte nii kõrgele tõsta. Rukkiahinna sisse läheb lõwiosana töölise päewapalk, mitte aga kallid hobusenaelad, sool ja petrooleum. Kui tahetakse kitsi olla, siis ei tohiks seda mitte ainult ühe poole wastu olla, see oleks ülekohtune, nimelt tööliste wastu, kuna teise poole wastu aga helde ollakse. Kui niiviisi edasi minnakse, et lastakse esimese järgu toiduainete hinda kõrgele tõusta, siis ei ole mitte õige tööliste palkasid alla suruda. Jaanuarikuus tulewad uued hinnad määrata ja arusaadaw on, et teatawad tegehlased, keda meie juba tunneme, selle eest hoolt kandma saawad, et rukkipuuda hind siis enam mitte 230 marka ei ole, waid ehk juba 400—500 m. See tähendaks meil lõpuks eluülespidamise 4—5 korda kallimaks tegemist, kuid siis teadku ka need härrad, et tuleb ka waesuse ja puudusega 4—5 korda raskem wõitlus, ja küsitaw on, kas meie sellest wõitlusest läbi pääseme. Igatahes jääb aga iga-sugune wastutus elukalliduse tõstmise pärast nende õlgadele, kes selleks kaasa on aidanud, et rukki normihind nii kõrge on.

**J. Piiskar (is.):** Siin arutati juba rukkiahinna küsimust ja näidati arwudes, kuidas see hind ülespuhutud on ja sugugi ei wasta normaalsele hinnale, nagu ta peaks olema. Näidati ka, kuidas wiljahinna ja tööliste palkade wahel puudub endine kooskõla. Ma ei taha neid küsimusi uuesti korrata, waid ma tahaksin tähelepanu juhtida weel paari teise asja-olu peale, mis hinna määramisega ühenduses on ja mida tingimata tuleb arwesse wõtta. Kui ainult küsimusega tegemist tehakse, kas hinda natukene allapoole suruda wõi mitte, siis ei saa sellega praegust järjest terawamaks minewat toitlusküsimust mitte lähendada, sest see küsimus on suurema ulatusega: terve see süsteem on tähtis, millega tahetakse praegust toitlusküsimust lahendada. Arwan enesel õiguse olewat paari sõnaga tähendatud küsimuse juures peatada. On loomulik, et kõigis kodanlikkudes riikides on sõjaolude tõttu tarbainete normeerimine maad leidnud. See ei ole mitte mingisugune sotsialistlik ega kommunistlik nähtus, waid puhtkodanlik, mis on paratamatu. Mida terawamaks toitlusküsimus läks, seda rohkem oldi sunnitud normee-

rimise peale üle minema. Ehk küll praegu Eestis tootlusolud järjest halwenewad, ei ole meie tootlusministeerium mitte seda teed käinud, mis teistes riikides, waid on otse wastupidiselt jätnud hooletusse tootlusküsimuse lahendamise eeltööd ja alles sügisel hakati seda küsimust lahendama, see on siis, kui juba koguni hiljaks oli jäädud ja waewalt on ministeeriumil enesegi ülewaadet, mis Eestis koduse tarbeainete hulgaga läbi wiia wõiks ja mis mitte. Selle asemel, et nüüd warustusküsimust otstarbekohaselt lahendama hakata, on 13. augusti määrusega just need rahwakihid, kes oma palgast harilikult peawad elama, kellel ei ole suuri sissetulekuid, kes peawad toidu- ja tarbeaineid turuhindadega ostma, jäetud täitsa saatuse hooleks, on wisatud igasuguste hangeldajate suhu, selle asemele, et neid kaitsta niigi palju, nagu teistes kodanlikudes riikides tehtud on. Määrustest näeme, et määruste § 4 järele wiljakaswatajatele jäetakse terawili teatawas osas wabamüügiks, tähendab selle osa peale wõidakse hinda tõsta nii palju kui arwatakse. Ja ma ei kahtle, et meie põllumeestel südikust ja julgust jätkub, juba praegu wõtta kunni 1.000 marka rukkipuudast. Praeguse meeoleolu juures ei ole see sugugi wõimatu ja ootamatu. Teiselt poolt on aga, nagu § 5 näha, normiwilja alla wõetud mõisate ja talude teenijate aastane palgawili. Tähendab, isegi need töölised, kellel wõimalus oli ennast kindlustada toiduainetega, peaasjalikult wiljaga sellel teel, et nemad omale palgaks nõudsid teatawa hulga wilja harilikkude normide järele, nagu neid alati on tarwitatud juba aastakümnete jooksul seal, kus tarbeainetega palka on makstud, isegi need töölised ei ole enam toiduainetega kindlustatud. Ühelt poolt jäeti osa wilja wabamüügiks maapidajatele, teiselt poolt aga peeti tarwilikuks töolistelt osa wilja ära wõtta normihindadega. See osa, mis töölisele järele jääb, on niiwõrd wäike, et meie oludes, kus peale leiwa mingisuguseid tarbeaineid normi järele ei anta, waid kus kõiki aineid tuleb wabamüügilt osta, sellega ära elada ei saa ja tööline peab enesele kõrvalt wilja juurde muretsema. Kuid siis, kordan ma, ei saa tema mitte enam 230 margaga puuda, tähendab selle hinnaga, millega ta enese wilja pidi ära andma, waid ta peab kunni 1.000 marka ja kewadel weelgi rohkem maksma. Mis see tähendab? Tähendab palgaolude allarõhumist. Selle wiljanor-

meerimise määrusega tahetakse suur osa sellestki kehwest palgast tagasi nõuda. Kuid see küsimus on isegi veel keerulisem: wilja ostja ja müüja wahel on mingi wahetalitus, kes ise wiljahinnast sugugi hurwitatud ei ole, näiteks, maakonnawalitsused. Meie teame, missugused praegused maakonnawalitsused on: mõnes kohas on nad puht maaliitlikud. Ja kui nüüd sarnane maakonnawalitsus peab maata inimestele wilja muretsema waba hinnaga, siis wõiwad nad sellega toime saada, et nad ütlewad: „Kas tahate 1.500—2.000 marka puudast maksta, odawamalt meie teile muretseda ei saa“. Kui meie nüüd niisugustes wahekordades wõrdleme normiwilja hindu ja tööpalku, siis kujuneb see wahe veel märksa suuremaks, kui eelkõneleja seda näitas. Ministeerium on ehk tarwilikuks pidanud palgana saadud wilja ära wõtta sellepärast, et see kõige lihtsam on. Iga pere mees ütleb heameelega, kui palju tema oma teendriale palgaks wilja annab, ja wõidakse wiimane kui tera kindlaks teha, kui palju tööline palgaks wilja saab. Leiwatagawarade pidamine üle 20 nl. kuus on keelatud kunni uue lõikuseni. Aga põllumeestel wõiwad olla tagawarad. See on kahesugune mõõt, kus tööandjatega ühte keelt räägitakse, kuna nendega, kes peawad omale tarbeaineid ostma, kõneldakse teist keelt. Nemad ei tohi enesele tagawarasid muretseda jne., kuna teised wõiwad omale aidad wilja täis osta. Ei ole mingisugust kindlustust, et need üksikud wiljaomanikud kuu pärast ei tea missuguseid hindu ei hakka nõudma; neil selleks mingisugust takistust ei ole.

Ilma et üksikasjaliselt ja pikemalt nende määruste juures peatada, arwan ma tõendada wõiwat, et just sarnased määrused terwes oma ulatuses loowad sarnase õhkkonna, kus warustusküsimus äärmiselt terawaks, katastroofiliseks wõiks muutuda. Sellepärast arwame meie, et ei ole küllalt Wabariigi Walitsusele anda juhtnõor ainult wiljahinna määramise kohta, waid juhtnõor tuleb anda suuremas ulatuses ja nimelt selles mõttes, et tuleb muuta terwet warustussüsteemi.

Kui see ka nüüd hiljaks on jäänud ja wõib olla suur osa wilja käest on libisenud, tuleb siiski energilisemalt ja kõige kiiremas korras abinõud tarwitusele wõtta, et kõik wili arwele wõetaks ja kindlate hindadega kõigile tarwitajatele



ühetasaselt ära jaotatakse. Seda ühelt poolt ja teiselt poolt, et wiljanormiks määratakse mitte milgil tingimisel 6 nl. rukkaid ja 6 nl. otre või kaeru, millega inimene kuu aega peab elama ja millega need härrad, kes ise sellest määramisest osa on võtnud, ei mõtlegi ära elada ja ei saagi ära elada. Kui need härrad ise nende normide alla ei paindu, siis ärgu neid ka mitte teistele soovitagu. Teevad nad seda aga siiski, siis olgu head, ja paindugu ka ise nende normide alla. Kui tõesti ei oleks teist väljapääseteed, siis tuleks ju ka sellega teppida, senni aga kui ühel osal on võimalus wilja aitasesse kokku kuhjata, ja on võimalus temaga hangeldada, teine osa aga 6 n. rukkiga ja 6 naela kaertega peab leppima — ei ole see mingisugune warustussüsteem. Seda tuleb korraldada, kuigi see hiljaks on jäänud. Meie rühm teeb ettepaneku walitsusele juhtnööri anda laiemas ulatuses, kui ainult wiljahinna normeerimises ja nimelt järgmiselt: „Asutaw Kogu kohustab Wabariigi Walitsust kõige kiiremas korras ja kõige energilisemalt sammusid astuda, et kõgu käesolewa aasta lõikusest saadaw wili saaks arwele wõetud ja kindlaks määratud hinnaga kõigi elanikkude wahel võimalikult ühetasaselt ära jaotatud, kusjuures eestkätt tööliste tuleb kindlustada vähemalt 1½ naelaline päewane leiwanorm. Wiljahind tuleb määrata nii, et see wastaks praegustele tööliste palkadele, arwesse wõttes ennesõjaaegseid wahekordi wiljahinna ja tööpalkade wahel. Eesti iseisewa sotsialistliku tööliste partei Asutaw Kogu rühma nimel J. Piiskar“.

**H. Kuusner** (rhw.): Austatud Asutaw Kogu liikmed! Wäga huwitaw on wast monel kuulda neid ettelugemisi statistika üle, kuid ma ei tea mitte, milleks muutub meie Asutaw Kogu, kui tema walitsusele hakkab juhtnööri andma. Kas ta ei muutu mitte mingisuguseks kaubamajaks? Wististi tuleb lähemal ajal Asutawas Kogus arutamisele, kui palju hinda määrata linadele, suhkrule, petrooleumile. Ma arwan, kui niisugused küsimused tulewad arutamisele, siis mitte seadusandlikus kogus, waid selle jaoks on olemas walitsuse aparaat, kes seda teeb. Ei ole seal aga mitte küllalt oskajad mehed, siis walitakse sinna paremad asjatundjad, aga et siin seadusandlikus kogus seda teha, siin ei ole mitte ekspertide komisjon, kus sõnnikuweo hinda arutatakse, kas 80 või 100 marka koorma wedamise

eest maksta. Mis mõeldakse õieti Asutaw Kogu ülesandeks? Asutaw Kogu, kes on kokku tulnud, et Eesti riikluse põhimõtet ära määrata, hakkab nüüd kaubamaja kalkuleerimisega tegemist tegema; mina leian, et mitte siin see koht ei ole. Iseenesest mõista, leib on alati niisugune asi olnud, millega võib hulkasid tõmmata, iseäranis walimiste eel. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Võib hulkasid ka ära naljutada!) Praegusel juhtumisel peab tõesti tunnistama, et walitsuse poolt määratud hind mitte kedagi ei rahulda, niihästi tarwitajaid, kui ka produtseerijaid. Kui meie wõrdleme sellega, missugune turuhind on olemas ja missugune walitsuse poolt määratud hind ja mis pahemalt poolt on nõutud hinnaks, et üle saja marga ei tohi minna, siis on sellest üle mindud. Walitsus on wahemeheks olnud ja püüab wahemeheks olla hinna määramise juures. Teie näete, et selle hinna määramise juures on osa wõtnud niihästi produtseerijate kui tarwitajate poolt esitajad. Selle peale waatamata teame meie, et teie arwates walitsus liig kõrge hinna on määranud. Meil on raske toitluskriis ja walitsusel tuleb palju raskusi ära wõita selle wahetalituse osaga, et linna ja oma sõjawäge warustada, kuid üks kesktee on leitud, mille wastu teiselt poolt agiteeritakse. Walitsus on püüdnud produtseerijate soowidele õiglaselt wastu tulla, 1) on enam-wähem wastaw hind määratud ja 2) on korraldus tehtud, et raha kohe välja maksetakse. Iseenesest mõista, on olemas isikuid, kes ikkagi walitsuse süüks loewad, kui neil koti põhjas auk on, või sidumise nõor puudub. Peab ütleva, et juhtnööri andmine on hiljaks jäänud, tegelikult on rekwiisitsioonid juba alanud. (J. Piiskar, is.: Tegelikult jäi ministereium hiljaks!) Tegelikult wõetakse juba wilja wastu ja põllumehed on juba seda hinda saanud, selles mõttes tuleb tehniliselt korraldada, kes neilt selle raha tagasi wõtab. Ma leian, kui meie Asutaw Kogu kõikides üksikasjades tahab walitsuse ja walitsuse alamorgaane ja funktsioone oma kätte wõtta, et ta siis oma ülesannetest wäga kaugele kõrwale on läinud. Kui ta walitsuse korraldustega mitte rahul ei ole, kes ta usalduse wääriline ei ole, siis tuleb umbusaldust awaldada, aga mitte siin suhkru ja petrooleumi hindu määrama hakata.

Mina teen rahwaerakonna rühma nimel ettepaneku, et sotsiaaldemokraatliku

tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek walitsusele juhtnööride andmise asjus, saaks tagasi lükatud.

**Toitlusminister J. Kriisa:** Austatud Asutawa Kogu liikmed! Kewadel, enne suwist waheaega, esines Asutaw Kogu soowiawaldusega, et rekwiisitsioonid saaksid ära kaotatud. See soowiawaldus sai Asutawa Kogu poolt üldise heakskiitmisega vastu wõetud. Seda juhtnööri silmas pidades, asus ministereerium seisukohale, et rekwiisitsioonid tulewad, niiwõrd kui see wõimalik, ära kaotada. Peale terawilja rekwiisitsioonide said ka kõik teised rekwiisitsioonid ära kaotatud. Käesolewa aasta ikaldust silmas pidades, ei wõinud walitsus mitte seisukohale asuda, et terawili täiesti wabaks saaks antud, waid walitsus pidi uuesti määrused wälja andma, mis lahendamad oleksid ja mis põllupidajate kui ka tarwitajate huwidele wastaksid. Asutawa Kogu sotsialistliku rühma arupärimises on ette toodud, et hind, mis toitlusministeeriumi juures olewa komisjoni poolt on määratud, on liig kõrge. On ette toodud üksikasjalised tõendused, et see kalkulatsioon, mis ministeeriumis tehtud, mitte küllalt õiglane ei ole. Pean tähendama, et see kalkulatsioon, mille põhjal hind kindlaks määrati, sai põllutööministeeriumi asjatundjate poolt kokku seatud. Komisjon, millest ka põllupidajad osa wõtsid, oli selle kalkulatsiooniga üldiselt nõus, olgugi et monelt poolt osalt vastu waieldi. Kõigepealt pean tähendama arupärimises ettetoodud etteheite peale, nagu ei oleks ministeeriumi poolt kokkukutsutud hinnamääramise komisjon seaduses ettenähtud arwul esitatud. 13. augusti määruse § 3. märkuse järele määrab terawilja hinna kindlaks 7-me liikmeline komisjon. Komisjonist wotsid ka tõelikult 7 liiget osa. Maakondadest pidi üks esitaja olema ja see oli Harju maakonnawalitsuse esitaja, linnade esitajaks wolitati Tallinna linna esitaja. Otsus sai vastu wõetud 5 häälega 2 põllupidajate esitaja hääle vastu. Wiimased seletasid, et määratud hind küllalt wastaw ei ole produktiooni kuludele. Iseäranis toonitati, et sõnnikuweo ja laotamise kulud liig kõrged on. Mina kindlaid näiteid ette tuua ei saa, kuid komisjonis tõendati, et praeguseid olusid silmas pidades, kus töowiljakus langenud, see määr täiesti praegusele olukorrale wastab. Ka palgad, mis üles wõetud on, on kindlaks määratud

põllutööministeeriumi andmete järele. Põllutööministeerium maksab aastapalgana kokkuwottes meestöölisele 100 ja naistöölisele 60—70 marka. Need palgad on makswad ülewõetud mõisates. Neid andmeid wõib põllutööministeeriumist saada. Kui need mitte õiged ei ole, siis peaks teised andmed ette toodama, mis usaldawamad oleksid. Edasi tähendati, et amortisatsiooni kulud olewat liig kõrged. Selle asja kohta pean tähendama, et komisjonis toodi ette sellekohaste õpperaamatute järele põhjendatud andmed, millede alusel talitati. Kui leitakse, et need andmed mitte õiged ei ole, siis peaks sarnased teised andmed ette toodama, mis wõiksid neid andmeid ümber lükata. Räägitakse, et wiljasaak liig madal olewat wõetud. Kui arwesse wõtta üksikuid maakondi, näiteks Harju, Saare, Petseri maakonda, kus wiljaikaldus oli, siis ei saa mitte öelda, et see arw, mis siin praegu üles wõetud, liig kõrge oleks. Kui teie tahate wiljasaaki Tartu ja Wiljandi maakonna järele hinnata, siis on see isenesestki mõista madal, kuid üleriiklikku hinda ei saa mitte määrata üksikute maakondade järele. Üleriikliku hinna kindlaksmääramiseks peab wõetud saama üldine keskmine wiljasaak. Härra Piiskar tähendas siin, et toitlusküsimuse lahendamine olewat hiljaks jäänud. Ma pean tähendama, et toitlusministeeriumil olid määrused juba juulikuul walmis töötatud, kuid walitsuse kriisi tõttu ei saanud neid awaldada. (J. Piiskar, is.: See ei muuda fakti.) Pealegi ei leia mina, et praeguste määruste wäljakuulutamine oleks hiljaks jäänud. Praegu ei ole veel wiljapeksmine lopetatud, mida silmas pidada tuleb ja mille järele ka talitama peab. Rekwiisitsioonid said wälja kuulutatud septembrikuu keskpaigas. Osalt on juba wilja kokku tulema hakanud, nii et linnad, kes nüüd kõigerohkem wiljapuu-duse all kannatawad, juba kõige lähemas tulewikus wõiwad rahuldatud saada. Edasi tähendati, et palgawili wõetakse ära, kuna aga põllupidajate poolt kõiki wilja arwele pole wõetud. Kui härra Piiskar seda määrust lähemalt oleks luge-nud, siis ei oleks seda põhjendust mitte ette toodud. Seal on tähendatud, et põllu-tööliste palgawiljast wõetakse ära iga töölise käest, kui see palgawili iga pere-konnasolewa inimese kohta üle 12 puuda aastas teeb. Kui teie praegu tööliste pere-kondi arwesse wõtate, siis ei saa see arw kuigi suur olema, mida tööliste käest wõe-

takse, nii et wõetud wõib saada ainult ilma perekondadeta isikute käest, misugune wiljaarw kuigi suur ei saa olema. Niis siis on ka see etteheide täiesti põhjendamatu. Tehakse veel etteheiteid, et wilja ei lubata osta otsekohe walmistajate käest. Kui härra Piiskar'i ettepanekut silmas pidada, siis peaks igatahes asuma sellele seisukohale, et wilja ostmine ja müümine peaks wabaks antama. Kui wilja wabamüük ära keelati, siis anti wõimalus maakonna- ja linnawalitsuste kaudu wilja osta. Ei wõi härra Piiskar'i seisukohaga mitte leppida, et üksikutele isikutele peaks luba antama wilja ostmiseks. Kui sarnasele seisukohale asuda, siis pean teile tähendama, et wiljahinnad iga nädalaga märksa tõusewad, igale isikule õiguse andmisega wilja wabalt osta, siis on loomulik, et nõudmine wilja järele turul tõuseb ja hinnad ühtlasi wäheste wiljatagawarade tõttu kiirelt kõrgele wõiwad tõusta. Praeguste määrustega wõib igatahes wiljahinda enam-wähem rööpas hoida, kuna aga ta nende soowituste järele, mis sealt anti, täiesti wõimatu läbi wiia on. Mina leian, et kui Asutaw Kogu tahab selle ettepaneku järele käia, mis sotside rühma poolt anti, siis see mingisugust kindlustust ei anna. Pean tähendama, et see ettepanek sisaldab neid ettepanekuid, mida maakonnavalitsuste juures olewad komisjonid teinud on. Ministeerium asus juba kewadel sellele seisukohale, et wiljahinnad peaksid maakondades kindlaks määratud saama, missuguseid andmeid toitusministeeriumi juures olew komisjon aluseks oleks wõinud wõtta. Pean tähendama, et need komisjonid täiesti ilma põhjust andmata ja ilma andmeteta wiljahindu kindlaks määrasid ja toitusministeeriumile saatsid. Igatahes, kui siin tahtakse hinda kindlaks määrata, siis peaksid ettepanekud teatud andmetega kindlustatud olema. Praeguse hinna üle pean tähendama, et on lihtsalt wõetud arw ja öeldud, et selle juurde peab kindlaks jääma, ilma et temal mingisugust alust oleks, mille põhjal see hind kindlaks on määratud. Ma leian, et see hind täiesti wastuwõtmatu on sellepärast, et andmed, mille põhjal ta määratud on, põhjendamata on ja üldse selle hinna wastu praegu sisuliselt waielda ei saa sellepärast, et see on üldine põhjendamata summa. Enne kui seda alust olemas ei ole, ei leia mina wõimalust olewat hinda wastuwõetawaks lugeda.

**A. Weiderman** (töer.): Leiwahinna kõrguse äramääramise küsimus ei ole mitte põhimõttelik küsimus, waid tehniline küsimus. Selleks on andmeid waja, ja nende andmete põhjal wõiks hinda ära määrata. Siin tähendas rhs. Oinas, et need andmed, mille põhjal toitusministeerium leiwahinna ära määras, ei wasta õigetele asjaoludele. Ma arwan, et seal on palju tott. On kindel, et ei maksa maad harida, kui mitte 5 seemet ei saa, wastasel korral peab harimise järele jätma. Kuid ei ole mitte Asutawa Kogu ülesanne järele arwata, kas sõnniku laialilaotamiseks nii mitu päewa tarwis läheb, wõi vähem. See on tehniline küsimus, ja kui sarnane, siis peaks ta walitsuse otsustamiseks jääma. Kui Asutaw Kogu leiab, et walitsus mitte õiglaselt hinda ära ei määra, et ta põllupidajate huwisid rohkem kaitseb, kui tarwitajate huwisid, siis andku arupärimine sisse. Kui arupärimine tunnistatakse mitterahuldawaks, siis iseenesest mõista peab niisugune walitsus kõrwaldatud saama. Siin aga wiljahinda wälja arwata ei ole mitte koht. Siis tuleb näiteks piimahinda ka kindlaks määrata, sest piim on nõndasama üks esimestest tarbeainetest. Piimahinnaks on praegu 11 mk. toop määratud, tuleks ehk seda siis Asutawas Kogus 8 m. määrata. (Wahelhuüe pahemalt poolt: Ei käi Asutawa Kogu alla!) Linnawalitsuse otsused käiwad üleriiklikkude määruste alla ja sellega ka ühes Asutawa Kogu alla. Teen tööerakonna rühma nimel ettepaneku selle juhtnööri tagasi lükata ja hinna määramine walitsuse otsustada anda.

Eriti härra Oinas'ele faktiliseks märkuseks tahtsin öelda tema tähenduse peale, nagu oleks Tallinna linnawalitsusele ettepanek tulnud odawa leiwa- ja rukkiwilja asjus. Pean tähendama, et see küllalt tõeoludele ei wasta. Tallinna linnawalitsusele tehti küll Ameerika äride poolt ettepanek nisupüüli ja rukki müügi asjus, kuid see tuleb maksuma umbes 388 mk. 1 puud rukkeid, ilma tollita Tallinna sadamas. Kurs umbes 1 dollar — 250 Eesti marka. Üks puud nisujahu tuleb maksuma 670 mk. Niisugusel puhul, kui arwatakse dollar odawam, muutub hind teiseks.

**M. Martna** (sd.): Austatud rahwasaadikud! Ma pean kõigepealt tähendama, et mind imestama pani rhw. Kuusner'i ja A. Weiderman'i seisukohad, see

on et niisuguste asjade arutamine asjatu olewat. Minu arusaamise järele on see aga üks väga tähtis küsimus. Kui meie ise oleme omale riiki looma hakanud, ja seda walitseda tahame, siis peame püüdma seda sel kombel teha, et meie elada wõime. Kui meie elada ei taha, siis ei ole Eesti riiki waja; et meie aga elada tahame, siis on need küsimused tähtsad, mis elamiswõimalusse puutuwad. Kui wiljahinda muidu wälja arwata ei saa, kui peab ka sõnnikukoorma hinna wälja arwama, siis peab ka Asutaw Kogu seda tegema. Meie oleme praegusel silmapilgul raskes ajajärgus ja meie peame katsuma, et asjaolud paraneksid. (J. Temant, maal.: See on õigus!) Jah, härra Temant, nii mõnigi asi on õigus, mis ma siit öelnud olen. (J. Temant, maal.: Kui see ära elu oleks...) Eraelu, härra Temant, „ära elu“ ei ole olemas, on ärielu, kus teie kulda wotate. (Naer pahemal pool.) See kõigeraskem seisukord, milles meie elame, just sunnib meid elukallidusega tegemist tegema. Elukallidus tekib sellest, et meil toidu- ja tarbeaineid vähem on, kui meie neid ära tarwitame ja selle tagajärjel wõiwad need, kelle käes nad on, fantastilisi hindasid nõuda. Kui rukkeid rohkem oleks, kui igaüks wilja wõi jahu osta wõiks, siis ei wõiks keegi 230—800 marka puudast wõtta. Siin tähendatakse turuhinna peale, kuid turuhinna määrab just see asjaolu, et neid aineid wähe on. Kui seda turuhinda nii puutumata pühaks peetaks, siis ei saaks meie mitte elada, waid meie peame seda reguleerima. Ainult nõnda wõime enesetele elamiswõimalusi luua. Ka meie walitsus on seda ära näinud, et hindade reguleerimine tarwilik on. Kui meil püütakse sellega iga sammu peal asja tabada, et meie Eesti mark ei ole midagi wäärt, ja tema kurs sedawõrd langenud on, et rukkipuuda alla 230 marga mitte müüa ei wõi, kuid niisugune hindade kruwimine tähendaks aga ühtelugu sellesama marga madalamaks surumist. Kõrge wiljahinna wõtmise tagajärg on paratamata see, et need ained ja kulud omakorra tõusewad, mis selle produkti saawutamiseks ja juurdeweoks tarwis on. Meie wõime öelda, et elukallidus ja hindade tõusmine nagu otsatu kruwi on, mida ikka kõrgemale saab kruwida. Meie ülesanne peab aga see olema, et kruwimisele piiri panna. Kallihinna praktiline tagajärg on see, et maahind ikka rohkem ja rohkem tõuseb. Ma kõnelesin täna ühe tuttawaga Soomemaalt,

kes oli Eestis talukohta ostmas käinud ja mille eest nõutakse 500.000 marka, see on pool miljonit ühe talu eest, kus hooned lagunenud ja kõigist kuus lehma ja kaks hobust on. Kui sõnnikuwedu ja sõnniku-laotamine määrab wiljahinna, siis minu härrad, määrab wiljahind seda poolt miljonit, mis talu eest nõuti. Kui meie walimis saaksime 500-margalise puudahinna määramisega, siis noutaks selle talu eest terwelt 1 miljon. See on Asutawa Kogu asi, koiki asju silmas pidada ja walitsuse tähelpanu selle peale juhtida, ilma et meie iga niisuguse juhtnööri wõi läbirääkimise juures tarwitseksime walitsust kukutada. Meie teame väga hästi, et meil uude walitsusse ka inglid saada ei ole ja meie peaksime temale ikkagi juhtnööre ja näpunäiteid andma. Mis on nüüd selle tagajärg, et meie rukkihinna 230 marka määrame? See, et seegi hind selle trükitud paberi, mis talupoeg mullu wilja eest sai, wäärtusetuks muudab. Ma kahjuks ei tea, mis rukkipuud läinud aastal maksis, kuid oletan, et see alla saja oli. (Wahelhüüe pahemalt poolt: 30 marka!) Sellega saab tänawu 1½ naela leiba. Niiwiisi härra Temant. (J. Temant, maal.: Jawoh!) Maaliidu tuus, lubage ma püüan Teile seda wäljawaadet näidata, kuhu meie sellega wiimati jõuame. Siin seletas härra Weiderman küll praegu, et Ameerikast ostetaw wili ikkagi weel kallim tuleb Tallinna sadamas, kui meie wili, sest et kursi wahe niisugune on. Kui maaliidu härradel korda läheb kursi ikkagi wõimalikult madalal hoida, siis saawad meie talupojad weel kaua oma kottisid trükitud paberiga täita. Kui aga asjaolud niiwiisi muutuwad, et meie ometi wiimaks margale jalad alla saame, siis oleneb see paljudest asjadest. Kui meie wiljahind nende kõrgete intresside juures, mis meie oma maahinna eest peame maksma, ühtelugu tõuseb, mis järgneb siis? Siis, mu härrad, järgneb „k o k k u l a n g e m i n e“. Siis järgneb, et need, kes praegu taludest pool miljonit ja miljon marka maksawad, oma talupidamise likwideerima peawad. Miljon ja pool miljonit talust makstes praegu, kus rukkipuuda hind 230 marka, mõtlewad need taluostjad, et sarnane hind ja hindade tõus wiimse päewani kestab? Kuid ta ei kesta wiimse päewani, mu härrad! Kui põhjalastud laewade asemele uued ehitatakse, ja wäljamaalt kaupasad odawalt sisse tooma hakatakse, siis tuleb aeg, kus meie enam 230 ega 100 marka rukkipuuda eest ei maksa, ja kus meie

austatud põllumehed, kelle käest meie mitte muidu nende tööwaewa ei taha ära wõtta, waid hinna eest, mis tõsistele kuludele wastab, kus need põllumehed mitte enam ei saa muinasloolisi hindasid oma saaduste eest wõtta, ja siis langewad praegu nii kalliks hinnatud talud wõlgade all kokku. Austatud maaliidu tuusad! Ma tuletan teile meelde jällegi Shweitsi ja nimelt Shweitsi talupoegade liidu sekretääri Lauri. (W a h e l h ü ü e m a a l i i d u s t: M e i e t u n n e m e t e d a w ä g a h ä s t i!) Wäga kahju, et teie tema põhimõtteid mitte omaks ei ole wõtnud, wõi neid ei tunne, vähemalt ei ole ma kunagi maaliidu lehtedes, „Kajas“ ega „Päewalehes“ seda lugenud, et teie talupidajaid oleksite hoiatanud liig kõrgeid hindu talude eest maksmast ja wiljapuudale määrast. Shweitsis hoiatab Laur talupidajaid, et nad oma maa eest erakordsetel aegadel muinasloolisi hindasid ei nõuaks. (W a h e l h ü ü e m a a l i i d u s t: K e s o n s ü ü d i?) Ma ei tea, tean ainult, et selle maatüki, mida mu sõber pühapäewal Tallinna mererannas osta tahtis, kewadel alles müüja ostnud oli ja nüüd teda jälle edasi müüa tahtis. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: N e e d o n m a a g a h a n g e l d a j a d!) Igaüks, kes maad müüb, on hangeldaja. Professor Laur tuletas Shweitsi talupidajatele hoiatades meelde, et need kõrged hinnad mitte kestwad ei ole, waid et nendele ikkagi järjekindel hindade langemine järgneb. Ja siis on see aeg käes, kus kalli hinnaga ostetud maa oksjonile läheb. (W a h e l h ü ü e m a a l i i d u s t: W e n e m a a l e i m ü ü d a m a a d.) Shweits ei ole Wenemaa — ega Wenemaa ei ole Shweits. Samuti ei ole ka härra dr. Raamot mitte dr. Laur. (W a h e l h ü ü e m a a l i i d u s t: A g a T e i e o l e t e?)

Asi ei seisa mitte selles üksis, et normiwilja puuda hinnaks 230 marka on määratud, waid suurem osa wilja on wabaks müügiks jäänud ja missugust hinda selle eest nõutakse, kuuleme nüüd juba ja ka tulewikus. Ma olin pühapäewal Haapsalus ja kuulsin seal maatameestelt wõi nendelt, kellel maad wähe on, et 7—800 marka nõutakse rukkipuudast. On terwerida elanikke, kes mingisugustel põhjustel neist määrustest wälja on jäänud, mis igaihele teatawa osa normiwiljast määravad. Nad ei saa nüüd kuskilt normihinnaga wilja nõuda ja peawad selle wabal kokkuleppel ostma, altkäe, nende

muinaslooliste hindadega, mida praegu nõutakse. Härra toitlusminister ütles, et ligemas tulewikus linnad juba wiljaga warustatud saawad. See on üks wäga ilus asi tulewikus, aga meie elame alles selles ajajärgus, kus wilja lõigatakse ja peksetakse ja kus täielik wilja hooaeg on ja sellepeale waatamata oleme meie Tallinnas juba kaks nädalat ilma leiwata. Tallinna linna turul maksab praegu leiwanael 26 marka ja seegi on liiwa ja tuhaga seegi aetud. Minu austatud härrad, see tuletab mulle meelde, et ajalehe sõnumi järele läinud pühapäewal meie töö- ja hoolekandeminister ja weel teised härrad kommertsikooli saalis kõnekoosolekul toonitanud, kui sündmatu see olla, kui töölised oma palku ikka rohkem ja rohkem tõsta tahawad. Kuidas on sarnane arwamine kooskõlas meie walitsewate turuhindadega? Ütleme, et praegu Tallinnas tööline 76 marka päewas saab, heal juhtumisel, halwemal korral — 50 marka, — härra Päts ütleb küll, et ta oma töölisel 170 marka päewas maksab. Tööline saab selle palgaraha eest waewalt 3 naela leiba. Kuid peale selle peab ta ometi weel muud ostma — põletispuid näiteks, ja igaüks teab, mis praegu põletispuid maksawad, ja igaüks ei maksa mitte 170 marka töölisel päewas, nagu härra Päts. (Ü l d i n e n a e r.) Ma arwan, et elukalliduse ja palga wahest kõik aru saawad, kes täna siin koos on. Aga ma ei saa aru, kuidas Wabariigi Walitsus seda kõike kooskõlla tahab wiia. Ühelt poolt on ta palganõudmise wastu, ja teiselt poolt ei suuda ta hindade allasurumiseks midagi teha. Ma käisin täna toitlusministerruumi statistika osakonnas ja waatasin neid plaane ja kaarte, mis näitawad hindade tõusu Eesti wabariigis. Otse kohutaw oli näha, kuidas jooned kaartidel igalpool ainult üles tõustes wahetpidamata hindade tõusu näitawad. See on wäga piltlik. Kuskil ei ole näha, et hinnad langeksid, muud kui tõuseb, tõuseb ja tõuseb. Inimene, kes elada tahab, peab ometi ka selle hindade tõusule wastawat palka saama. Iseenesest mõisteta on, et järelikult ka töölise sissetulek siis tõusma peab. Töölisel ei ole muud kaupa müüa, kui oma tööjõud, ja selle eest peab ta ometi kõrgemat hinda saama, kui kõik aina tõuseb. Ka nemad peawad elada wõima, samuti kui need, kes kullas omale honoraari nõuawad. (J. T e m a n t, m a a l.: K u i T e i e t u l e t e, m a k s a t e m u i d u g i k u l l a g a!) Ma tähendasin püha-

päewal Haapsalus maatöliste koosolekul selle peale, et meil tõesti midagi muud üle ei jää, kui nõuda, et meil wiljamonopool sisse seatakse, nii kui ta Shweitsis juba sisse seatud on. Seal seati tema, härra Temant, juba sõja algul sisse. Nüüd tähendatakse muidugi selle peale, et talupidajad wilja monopooli sisse seades wälja ei anna. Ma usun, et walitsus nõu oskab leida, et wili wälja tuuakse. Kui keegi wilja enam altkæe ei saa müüa, siis ei ole tal kasulik wilja maa alla peita, kus ta ära mädaneda wõib. Inimene, kellel wõimalik on monopoolihinnaga wilja saada, ei lähe mitte talupoja käest 800 margaga puud ostma. Ma ei wõi täna mitte walmis monopooli plaaniga tulla, aga igatahes tuleks ükskord sellega ilmuda. Kui ma austatud peaministri sõna tarwitada tohin, siis tuleb „mõte liikuma panna“, kas mitte juba aeg ei ole Eestis wiljamonopooli maksuma panna. Enne sõda, kui tööliste head palka makseti, anti puud rukist päewapalgaks. Minu austatud maaliitlased, kes teist oleks walmis ka nüüd oma tööliste puud rukist päewas maksuma? (J. Raamot, maal.: Puuda hind ei ripu mitte üksnes turust, waid ka muudest tingimistest.) Ma juba ütlesin, et ripub eriti ka kõrge maahinna intressist, ja wõetakse juba üle tuhande marga. (Wahelhüüe: Ei maksa! Ei maksa!) Kui ma julgen härra Temant'ile meelde tuletada neiu Tischler'i tema näljaste organisatsiooniga? Kas teie tahate jälle asja nii kaugele wiia? Eestis wõiwad jälle tekkida Tischler'i nälja organisatsioonid. Ma tuletan teile weel edasi meelde juhtumisi Shweitsis, Saksamaal, sündmusi turgudel, kus nõnda, nagu meilgi 8—10 marka õunast nõuti. Siis lükati nende õunamüüjate lauad ümber, nagu Jeesus templis rahalugejate lauad ümber lükkas. Häbemataid õunamüüjad kolgiti läbi, waliti turu komitee, ja see määras õuna hinnad kindlaks. Ma pean weel ühe asja juures wiiwitama ja see on järgmine: meie kuuleme siin, kuidas see hinnamääramise komisjon kokku oli aetud. See oli täitsa ühekülgsest minu arusaamise järele. (J. Reinthal, rhw.: Üsna lihtsalt, olid ainult wiljakaswatajate huwide eest hoolitsejad seal. — J. Temant, maal.: Mina olen julge ka sotse kritiseerima.) Kas on Teil julgust, et Teie oma maaliitu kritiseeriksite? Kui Tallinna linnawalitsu-

ses ainult sotsid istuwad, siis on need ühed häbemata sotsid, sest need sotsid on maaliidu poolt. (Wahelhüüe paremalt poolt: Meie pole palunud.) Mina ei tea, mis teie palunud olete, aga asjalugu on nii, et Tallinna leiaturg just kui maaliitlaste jaoks on tehtud. Rehkendage wälja, kui leiwanael 26 marka maksab, kui palju siis selle wilja puud maksab. Kas Tallinna linnawalitsus oma süü läbi niisuguse tükiga walmis on saanud, wõi on walitsus seal süüdi, igatahes praegu mina seda otsustada ei saa. Igatahes on see seisukord aga nagu maaliitlaste poolt soowitatud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kes see muu — see patuoinas peab olema!) Ja ma arwan, et kui hinnamääramise komisjoni oleks kutsutud ka tööliste esitajaid, vähemalt põllutöölise esitajaid, kes selles asjas ka oleksid teadnud sõna öelda, siis oleks hind arwatawasti madalam määratud. Meil on rühmas wäikepõllupidajaid, need oma wäikepõllupidamise juures on arwamises, et rukkipuuda eest ei tarwitse mitte 230 marka maksta. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas teie saate nende käest selle hinna eest?) Kahjuks ei saa mitte, sest nende maa on nõnda wäikene, et nad ei suuda rukkeid müügiks kaswata. Saada tahaksime aga niisuguste härrade käest, nagu härra Raamot. (Naer.) Sellepärast leian mina, et Asutaw Kogu selles asjas peab oma sõna rääkima. Kui mitte teist korraldust ei leita, siis peawad tööliste esitajad sellest hinnamääramise komisjoni tööst osa wõtma. (Wahelhüüe paremalt poolt: Pange nad walitsema!) Enne kui me teid palume, härra Päts, peame kaks korda mõtlema. Kui meie toitlusminister siin teatas, et ülewõetud mõisate tööliste palgad üle 100 marga on ja naistel 70—60, siis on see igatahes rõõmustaw sõnum, ja ma pean meie walitsust kiitma. Töö ja palga alammäär on kindlaks määratud, aga, nagu meie koosolekutel kuuleme, ei ole kuskil nendest alammääradest kõrgemat palka maksetud. Wõib olla, et ülewõetud mõisates kõrgeid palku maksetakse. Ja seda wõin mina siis ainult kiita. Oldakse siis eeskujulik. Ma ei tea seda, aga ma usun härra ministri sõnu. Niikaua kui ma mitte ei tea, et ta mitte tõtt ei öelnud, ei ole mul mitte õigust uskuda, et ta ebatõtt oleks rääkinud. (J. Reinthal, rhw.: Need mõisad, mis eraomanduse käes,

maksavad palju enam.) No jah, see võib ju küll olla, aga seda ei öelnud härra minister, ja mina usun teda enam. Ja Teie, härra Reinthal, lubate, et ma Teie sõnade tõe juures esiotsa kahtlen.

Meie ei hakka selle üle enam mitte waidlema. Mis ma siin oma sõnadega öelda tahtsin, et riigi walitsusel selle küsimusega juba tegemist olnud on, ja et selle küsimuse tuum, kuidas rahwas elada saab ja elama peab, seisab selles, et elukallinemine lõppema peab, toidu- ja tarbeainete hinnad langema peawad, sellel teel peab meie walitsus sammuma ja nõnda wiljahinnad määrama. Ei ole seda teed mitte käidud, siis soowitame meie niisugust juhtnööri walitsusele anda.

**H. Nurk** (sd.): (Naer ja wahelhüüded paremal pool.) Mina tahan igaltpoolt osa wõtta, kus aga võimalik, aga mitte laiselda, olgu Asutawas Kogus wõi kongressidel. Ma soowiksin, et härra Temant sedasama teeks, kes nimelt Asutawa Kogu komisjonides oma armast nägu ei näita. (Naer, kättepilaksutamine pahemal pool.)

Juhataja **A. Rei** (helistab): Palun kõnelejat mitte erakõnedesse minna.

**H. Nurk** (sd.): Mind pani imestama rhs. Kuusner'i ülesastumine, kus tema teatawa ülemineku-wormeli tegi ja nimelt järgmistel põhjustel: kes oli see, kes läinud aastal tahtis toitusasja normeerida? See oli rahwaerakond. Ja nüüd ütleb tema otsekohe, et niisugust asja sugugi normeerida ei saa, siis peab ei tea kui kaua siin istuma jne. (Hüüded paremalt poolt: Tehke seda!) Seaduseelnõu wälja töötada ja seda Asutawale Kogule ette panna, see võib tehtud saada, kui teie selleks kaasa aitate. (Hüüde keskel: Kas teie ise ei suuda?) Kui teie wastu ei räägi ja maha ei hääleta, siis arwan mina, et sellesarnane võimalus on. Aga mispärast siis rahwaerakonna seisukoht nüüd teine on, kui ta läinud aastal oli? Siis tahtis ta teistele ette kirjutada, nüüd kus tarwis on sarnast seisukohta kaitsta, talitab ta teisiti. (A. Weiler, tõer.: Nüüd kirjutate teie!) Mina toon ainult tõeolusid ette ja ei taha midagi ette kirjutada (Hüüde: Osad on wahetatud!) Ei ole osad wahetatud. Kui minu parteiseltsimees Oinas rääkis, kuulsin ma maaliidu ridadest ikka wahelhüüdeid:

Kas teie maal olete käinud, kas teie maad olete harinud? jne. Mina pean ütleva, et mina olin Asutawa Kogu suwe waheajal maal, lõikasin rukist ja peksin wilja. (Hüüded paremalt poolt: Suwel!) Peksin küll, selles asjas ei pruugi teil kahelda, seda mis ma ise olen teinud, sellelt teelt mind kõrwale wiia ei saa.

Mis puutub sellesse, et wiljasaak tänawu kehwa on, siis lubage ometi öelda, et siin jutt on taliwilja hinna normeerimisest. Taliwilja kohta ütlevad maapidajad ise, et selle saak tänawu on suurem ja annab rohkem, kui läinud aastal. See on taliwilja kohta. Suiwili siia ei puutu ja ma ei hakka selle hindasid ka siin käsitama. Kollitamine, et meil üldse wilja wähe on, ei ole sugugi õige. (J. Hünerson, maal.: Aga taliwili läheb suiwilja asemele!) See on teine asi, mille asemele ta läheb ja sellega ei tee teie sugugi selgeks taliwilja ikaldust. Rukist ei peksnud torm mitte nii suurel hulgal maha, kui seda mõnelt poolt tahetakse näidata, waid see juhtus üksikutes majapidamistes, kus võib olla, ei tahetud töölisi õigel ajal palgata, seal jäi rukkilõikus mõni päew hiljemaks ja selle hilisema kaswawa rukki peksis torm osalt maha. See on koguni harw juhtumine, ega ei ole mitte kõigis kohtades, nagu maaliit selgeks tahab teha. Mina tean seda kindlasti, sest ma liikusin suwel Pärnu- ja Wiljandimaal. (K. Päts, maal.: Kust Teie pärit olete?) See ei muuda asja, aga wõin teile ka öelda. Mina olen pärit Wiljandimaalt Tarwastust. (J. Raamot, maal.: Kinniste silmadega liikusite!) Siis oleks mul pidanud juht ees olema ja maaliidu juhti ma ei taha. (Wahelhüüde: Aga kuidas Teie kahes kohas põllutööd tegite?) Mis puutub nüüd sellesse, mis rhs. Kuusner ette tõi, et liig hilja on normeerida, siis wõin ma öelda, austatud härrad maaliitlased, kuna teie iseäralikku sümpaatiat sakslaste wastu tunnete, et sakslased, kes siia tulid weebruarikuul, hakkasid meie toitusasja normeerima märtsikuul, said sellega walmis ja ei öelnud sugugi, et hilja on. Miks teie nii ei ütlenud kui nemad? Mina ütlen, et ei ole sugugi hilja, sest kui sakslased algust tegid märtsi- ja aprillikuus, siis teeme meie seda palju kohasemalt septembri- ja oktoobrikuus. (J. Temant, maal.: Miks teie seda halba ikka wõtate?)

Teie toote ju igal pool ikka seda head! (Hüüded maaliidu parteist: Kes on toonud: Kus on toodud? Luuletage vähem!) Mina ei oska luuletada ja ei pea siin ilulugemist, et kätteplaksutamisi ja kiiduawaldusi teenida, nagu teie põllumeeste kongressil, waid mina toon tõsiasju ette.

Juhataja **A. Rei** (helistab): Palu rahu!

**H. Nurk** (sd.): Mis puutub nüüd taliwilja saagisse, siis pean ma küll tähendama, et 48 puuda dessätiini pealt saadi seal, kus wili ikaldas, wõib olla mõne waese põhjaga maa peal Harjumaal, mitte aga läbistikku. Läbistikune saak üleriiklikkude andmete järele on käesolewal aastal 6 seemet. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kus on need andmed? Mille põhjal?) Wiljakaswu põhjal! Mida teie siis tahate minu käest? Mina toon ette andmed wiljakaswu, -lõikuse ja -peksu üle. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kus statistika on?) Ma ei too mitte ette Saksamaa õpperaamatuid, waid toon ette Eestimaast ja sellest wiljast, mis Eestis on walminud ja lõigatud, — teie toote Saksamaa õpperaamatud ette, mis Eesti oludele ei wasta. (J. Raamot, maal.: See on ainult üksikutes kohtades, mitte igal pool.) Üksikute kohtade järele ei ole see mitte, kui teie üksikuid kohte kuulda tahate saada, siis ma wõin teile öelda koha, kus rukis andis 25 seemet, kuid ma ei ütle mitte seda, waid ma tahan just läbistikku wõtta, mis käesolewal aastal keskmiselt on olnud. (K. Päts, maal.: Ta on ju kahes maaakonnas käinud!) Jah, Pärnu ja Wiljandimaal, ja see ei tähenda mitte, et ma nüüd iga walda jne. tean, teie wõite ju rääkida niipalju kui tahate, aga tõsiasju teie ümber lükata ei saa. Igatahes mina leian, et see wiljahind ei ole otstarbekohaselt ja õiglaselt kindlaks määratud ja wiljakaswatajad ise, kui nendega erawiisil rääkida, leiawad ka, et meil wilja valmistamine niipalju maksma ei lähe, nagu siin on wälja rehkendatud. Wiljakaswatajatel on üks teine põhjus kõrgema hinna nõudmiseks, mis minu arwates ka õigustatud on, sest nad ütlewad, et kui meie wilja anname, siis selle teadmisega, et ega raha enne uut aastat wilja eest kätte ei saa, ja tulewal aastal on rahakurs langenud, nii peab siis natuke kõr-

gemat hinda saama. Sel juhtumisel aga, kui raha wilja wastuwõtmise juures kohe antakse, on nad täiesti nõus odawamalt wilja andma. (Wahelhüüe paremalt poolt: Wõtke!) Kui teie nõndapalju kihutustööd mitte ei tee, siis tuleb wilja kokku kah, — ei ole meil taliwiljast mitte nõnda puudus, nagu meil seda siin tahetakse ette kujutada, seda wõib ainult sellele nii ette kujutada, kes Eesti oludest ei tea ja kes Saksamaa õpperaamatute järele rehkendab. (J. Hünerson, maal.: Tulge instruktors!)

**A. Jürman** (maal.): Austatud rahwasaadikud! Siin tõi härra Martna wiljahindade arutamise puhul ette, et meil tuleks püüda hindasid alla suruda. Ma ütlen, see on põhimõttelikult õige, seda tuleks teha, aga kust poolt tahab härra Martna selle hindade allasurumisega peale hakata? Ta tahab otsekohe madala wiljahinna ära määrata, ja nii kui sotsiaaldemokraatliku rühma ettepanekust näha on, wõtta ühe puuda rukki hinnaks 110 marka ja öelda: see on nüüd paras hind rukkipuudale. Teie wõiksite aga wõtta puudahinnaks 10 marka, miks just 110 marka, wõib olla rohkem, wõib olla vähem. Waatame sellepärast, kust seesugune rukkiahind on wälja wõetud, millest see hind siis oleneb? Loomulikult põllumehed määravad hinna selle järele, missuguse hinnaga neile endile rukkipuud kätte tuleb, aluseks seda wõttes, mis ühe puuda rukki valmistamine põllumehele maksma läheb. Kui nüüd ühe puuda rukki valmistamine nii- ja niipalju maksma läheb ja vähemaga wälja ei tulda, siis ei saa ka vähem hinda määrata. Nii põllumeeste majapidamistes, kui ka riigimõisates maksetakse töölistele 100 marka päewas; kuna linnade lähedal päewapalgad weel kõrgemad on, siis määrab just tööpalk ühelt poolt wiljahinna kindlaks ja tõuswa tööhinnaga saab ka wiljahind tõusma. On juba kuulda, et siin Tallinna lähedal ja isegi Wiljandi ümbruses maksetawat ühe mehe ja hobuse päewa eest 500 kunni 700 marka päewas. (J. Puss, sd.: Maaliitlased nõuawad oma hobuse päewa eest.) Põllutöoministeriumi poolt on wiljahinna wäljaarwamise juures aga palju wäiksemad arwud palga arwesse wõetud, nimelt on siin wõetud 50 marka päewas inimesele, see on niisugune päewapalk, missuguse hinnaga



kuskilt töolist praegu ei saa. Ja kui teie nüüd selle õige wähesse, wõib öelda, poole hinnaga arwesse wõetud päewapalga juures rukkipuuda hinnaks 230 marka saate, siis on wäga küsitaw, kuidas teie saate nüüd weel sellest hinnast maha wõtta. Kuid ma ütlen weel rohkem, ma ütlen, et hind ei ole praegusel ajal sugugi nii suure tähtsusega nagu wanasti. Põllumees ei nõuaks mitte, et maksu temale 300, 230 wõi 110 marka puudast, wõi koguni 500, waid tema ütleb, et ta on walmis rukkipuuda wõib olla 10 marga, wõib olla 1 marga eest ära andma, kui temale tarwisminewaid tarbeaineid ja tööjõudu sellesamas proportsioonis, sellesama odawa hinnaga antakse. Sellel wiisil on wõimalik rukkipuuda hinda alla suruda ja põllumees oleks weel rõõmus, et ta wastawalt kõigehädalisemaid tarbeaineid saab. Aga nüüd kujutage ette: teie tahate wõtta meie põllumehe käest teatud kindla hinnaga wilja, mis alam on, kui see, mis wili talle omale maksuma on läinud, tähendab, tema peab wahe oma taskust juurde maksuma. Kuid kui kaua suudab ta seda teha? Meie teame, et mitu aastat on põllumees sõjaoludes elanud, kus ta wilja wähe müüa wõis, wõi teinekord sugugi wabalt müüa ei saanud ja siis pidi tema oma wäljaminekuid wõimalikult piirama, ei saanud mitte omale kõiki põllutööriistu, mis temal ära kulusid, tarwilikul määral uuendada. Teie ei leia pea ühtegi talu, kus oleks tarwilik osa heas korras põllutööriistu olemas, teie ei leia ka pea ühtegi talu, kus oleksid hooned selles korras, nagu nad peaksid olema, — ei suudeta, ei jõuta hooned ehitada, ei saada põllutööriistu osta, puudub selleks tarwisminew waluuat, kuna põllutöomasinad, isegi kõige lihtsamad, kümneid tuhandeid maksawad. (M. Martna, sd.: Siin öeldi, üksader olla 30 puuda rukkeid maksnud.) Aga põllumehele ei ole seda rukist anda, ta annaks heameelega, kui tal oleks, põllu wiljakus on langenud, igale põllumehele ei jätku seda eneselegi, ja teie kuulete wäga tihti tänawu, et põllumees ostab ise juurde. (L. Johanson, sd.: Põllumees ostab juurde — hangeldab! J. Puss, sd.: Sel peab puskariwabrik olema, kes juurde ostab.) Meie wõiksite pöörata põllutöoministeeriumi poole ja küsida, kas saab põllutöoministeerium kõigist oma mõisatest rekwisitsiooniks nõutawa

wilja kokku; wõib kindel olla, et tema wastab — ei saa. Meie aga teame teisest küljest, et põllutöoministeerium on oma kätte wõtnud mõisad, mis on kõigeparema korraldusega. (Wahel hüüe pahemalt poolt: Kõigewiletsamad!) Wabandage, ei ole mitte kõigewiletsamad, ma wõiksin teile rida mõisaid ette lugeda, mis on head ja põllutöoministeeriumil oli wõimalik koondada neisse mõisatesse kõigeparemat inwentaari ja kokku tuua teistest mõisatest kõigeparemad loomad. Kahest kunni kolmest mõisast toodi karjad kokku, sorteeriti nendest paremad wälja põllutöoministeeriumi mõisatele. (M. Martna, sd.: Ma käisin neid mullu waatamas ja leidsin ainult terve karja kärnaseid hobuseid.) Kui teie läheksite aga nüüd neisse parematesse mõisatesse ja küsikssite sealt järele, siis wastatakse, et neil jätkub wilja ainult oma töölistele ja wäga harwa saab ära anda. (M. Martna, sd.: Keegi paneb wilja kõrwale.) Teie arwate, et walitseja paneb kõrwale, kuid mina usun, et wilja ei saa 10-te ja 100-de puudade kaupa nii hõlpsalt kõrwale panna. Lihtsalt ei saada igalt poolt seda normiwilja kätte, mida toitlusministeerium on määranud, seda saate nägema. Nüüd tuleb aga küsida, kuidas teie tahate nõuda normiwilja wiletsamate majapidamisüksuste käest, missugusesse seisukorda on sattunud paljud meie wäikepõllupidamised. Teie saate normiwilja kätte paremate wäikepõllupidajate käest, kuid selle läbi ei wõi ega tohi halwemates tingimustes töötawaid põllumehi karistada, et neid paremaid arwesse wõetaks. Nagu põllumeeste kongressil selgus, ei taha põllumehed enda käes wiljagawarasid mitte hoida, kui neil teda on, waid nad läksid teisele alusele ja nimelt nõudsid, et teie kindlustaksite neile tulevase aastase seemne ja niinalju wilja, et nad saaksid enese ja oma loomad ülewal pidada. Niinalju on minul teada, et härra Oinas'e poolt etteoodud statistilised andmed praegustele oludele mitte ei wasta, kus meie sõjaolude tõttu aast-aastalt alalõnnata põllumajanduses allapoole oleme läinud ja ikka alamale weel langeme. Meie põlluwiljakus on ütlemlata langenud, ja kui teie nüüd peaksite teise tee wälja leidma, et teie läheksite ja waataksite, kuidas saame üksikuid põllupidamisi alal hoida, et nad meil weel üldse produtsee-

riksid, siis wiige see läbi. Härra Martna tähendas, et maaliitlased peaksid soovitada, et maa eest mitte liiga kallist hinda ei nõutaks, ja ähwardas edaspidise majapidamise kokkulangemisega. (M. Martna, sd.: See tuleb ilma ähwardamisetaagi!) Siis pean ma tähendama, et meie oleme rohkemgi teinud, meie oleme soovitanud, et ärge wõtke müümise mõtetki pähe. Siin pean aga üksikuid fakte ette tooma, et teie enda ridades istub wäikepõllumees, kes alles tänawu ära müüs oma wäikese maalapikese ja sai selle eest 100.000 marka ja see oli pisi-kene maatükk. Tähendab, et müümist tuleb teie sotside ridades ette, aga mitte meie seas. Ma ütlen edasi, et kui on müümist ette tulnud, nagu härra Martna poolt ettetoodud näitel, kus keegi kewadel maa ostis ja jälle edasi müüs, siis ei pea meie neid mitte põllumeesteks, kes maid müüwad, waid hangeldajateks ja nende wastu oleme meie kõige wihased, sest need ei ole mitte põllumehed, kes maad ostawad, et edasi müüa, ja nende koht ei ole mitte põllumeeste ridades. Inimene, kes aga põlwest põlwe ühe koha kallal töötab, see on õige põllumees. Ka nüüd ei peaks keegi enda kohta müüma, olgugi et olud praegu willetsad on. Kui teie annaksite põllumehele 1000 marka rukkipuudast, ka see ei rõõmustaks teda, kui ta selle juures ilma tarbeaineteta jääma peaks.

Kui meie waatame otsusi, mis põllumehed teinud on, siis leiame ka, et nemad ei nõua ühtegi hinda, waid ütlewad, et meie ei keela teile mitte wilja, kui teie meile tarbeaineid annate wastawa hinnaga, et majapidamist wõiks edasi juhtida. Mis puutub nüüd wiljahinna määramise komisjoni töösse, siis ma selle juures pikemalt peatada ei taha, wõin aga tähendada, et enamuse nende käes oli, kes ainult wiljatarwitajad on, kuna ainult kahte põllumeeste keskselti esitajat ja kaudselt ka põllutöoministeriumi esitajat, põllumeeste huwide kaitsejateks wõiks nimetada, toitusministri määruse järele kutsuti hinna eelmääramiseks igas wallas juhuslik koosolek kokku, ja kui nüüd niisugusel koosolekul mõnes kohas esineti mõnelt poolt 1000-margalise puudahinna nõudmisega, siis ei tohi selle üle imestada, sest seda nõuti koosolekul, kus mingit wastutust ei kanta. Selsamal ajal olid meil juba organiseeritud põllumeestekogud waldades ja oleks palju

mõistlikum olnud nende otsust kuulda saada. Nende otsus oleks mõnikord teisem olnud, sellepärast et kui nemad otsustawad midagi, siis nad ka wastutawad selle eest, mis nad otsustawad, tahawad ja nõuawad. Kui praegu tahetakse anda juhtnööre wiljahinna määramise kohta ja weel kindla ettepaneku kujul, nagu sotsiaaldemokraatide oma — 110 marka puud, siis pean ma ütleva, et see täiesti wildak on. Teie wõite aga seda läbi wiia, teie käes on enamus. Teine küsimus on, kas selle hinnaga wilja saate. Täna wuse aasta lõikusest saadud wiljaga meie oma rahwast toita ei suuda, ja kui tõesti härra Oinas'e poolt tähendatud Ameerika wiljahind oleks 240 marka puud, siis oleks riigil kõige õigem tee otsekohe oma linnade toitmiseks seda wilja osta. Ma aga arwan ja kardan, et Ameerika wili tuleb, wõib olla, 400 marka wõi weel rohkem maksma, mida ka tuleks osta ja sellega ei kukutaks oma riigi majanduslikku elu weel mitte. Senni kui meie enda põllumajandust ei ole niiwõrd produktiivseks tõstnud, et meie ise oma wiljaga wõiksime end ära toita, siis peame hinna peale waatamata wäljast sisse wedama. Põllumajanduse tõstmise ei lähe mitte ühe, kahe aastaga, sest niipalju on siin ära laastatud, niipalju on siin allalangemist olnud, et wiljakuse tõstmise õige palju aastaid nõuab, mis aga ära kannatada tuleb, kui meie aga ei suuda ära oodata seda aega ja ei suuda wäljast wilja juurde tuua, siis ei ole meil jäämist. Teie härra Martna ütlesite, et kokkulangemine tuleb, kui meie hinnad kõrgeks ajame, mis õige on, kuid ma ütlen, et ka teiselt poolt wõib kokkulangemine tulla, kui walmistajate käest odawamalt ära wõetakse, kui temale enesele walmistus maksma tuli. Kui meie praegu wõtaksime walmistajate käest saadused ära, ma ei ütlen mitte odawalt, waid meie wõtaksime ära, ilma et neile uusi wäär-tusi asemele annaksime sellel määral, et nemad oma majapidamises jõuaksid edasi töötada, siis ei jätkuks neil warsti enam jõudu produtseerimiseks, see aga tooks inajapidamise kokkulangemise kaasa.

Mina ei esine mingisuguse hinnaga, waid hoiatan teid, et meil on palju tõsisem seisukord, kui teie wahest arwate, kui teie nii lihtsalt esinete hinna määramisega wilja kohta. Mis aga puutub sellesse, kas meil tänawu oli ikalduse aasta, siis ma olen ise ringi reisinud ja härra

Nurk oleks pidanud ka tähele panema, et rukkioras tänawu paljudes kohtades nii tihe kui muru oli. Kui teie küsite selle põllumehe käest, mispärast ta külwas nii tiheda rukkiorase, siis see põllumees ütleb: „See pole minu külwatud, see on rabatud tuulest maha“. (W a h e l h ü ü e: Maaliidu taludes on nii paks rukis.) Ma olen väga palju näinud niisugust muru, seal ei ole enam 1—2 seemet, waid seal on 3—4 seemet, seda näitab rukkiorase tihedus, mis kaswab kui mätas, kui muru. Selle wastu ei wõi waielda, niisuguseid murumättaid terwe põldudena wõite leida maaliidu taludes. Mis puutub sellesse, et see ei olnud enam õige lõikuseaeg kui torm tuli, et ainult hilisemate põllumeestega juhtus õnnetus, siis ma pean ütleva, et maruhoog käis siis just, kui rukkilõikus hakkas, ja mina olin sel ajal kodus oma talus ja ei wõinud warem mitte rukist lõikama hakata, sest rukkitera oli alles pehme. Kõige esimene rukkilõikuse päew oli laupäew, siis tehti alles algust, pühapäew tuli peale, kuna esmaspäew maru oli, ainult need, kes laupäewal suutsid rukki ära lõigata, päästsid wilja maru käest, kuid ühe päewaga ei saa rukis lõigatud. Kui meie kaebame jälle, et mispärast nii hiljaks jäetakse lõikus, siis teie kuulete maal, kui teie ringi käite, et ei ole töölisi, et ei suuda seda osa tööd, mis tarwis, õigel ajal ära teha. Olge head, tehke korraldus, looge olud, et linnast läheks rohkem neid prii inimesi maale. Kui teie arwate, et maaliidu talumeses väga heades tingimustes elab, siis olge head, kes teid keelab, minge maale, asuge taludesse tööle. Kuid ma tegin juba kord tähenduse, et teie ridades on mehi, kes oma maa ära müüwad, oma maad ei taha pidada, siis teie ei wõi ka nõuda, et teised nendes tingimustes maad peaksid pidama ja ainult teie tarwis töötama.

Riigimajanduses on tõesti halwad olud, kuid neid olusid ei saa mitte wiljahinna määramisega reguleerida, waid siin peab hoopis teisi teid tarwitama.

**Peaminister J. Tõnisson:** Austatud rahwasaadikud! Siin on küll wormilikult küll sisuliselt seisukohalt küsimust arutatud. Walitsuse esitaja on juba näidanud, kuidas rukkihinna määramise lugu wormilikult ja sisuliselt on olnud ja sellepärast ei ole selle kohta tarwis midagi juurde lisada. Ma ei taha ka

pikemalt üksikute kõnelejatega waidlema hakata, kuid ma juhin tähelepanu selle peale, et walitsuse seisukord nüüdses muutlikkudes oludes enam kui raske on. Kuidas tema ka katsub nüüd määrusi anda, ikkagi on üks wõi teine pool nii wäga oma huwides, et kõige ägedamalt walitsuse kallale tungib. Kui ma kuulen, kuidas tööliste nimel siin rukkihinna määramise wastu kõneldakse, siis on teisel pool helid kõrwus, mis kuuldusid põllumeeste kongressil. Seda mis meile tarwis läheks oma huwide rahuldamiseks, see on, lepplikkus ja kooskõla, seda ei ole. Nüüd on niisugune nagu joo-wastus tulnud inimeste peale, see näikse ka Asutawas Kogus mõjule tõuswat, leitakse suurt woorust selles, kui saadakse liialdada. Mina ütlen, et maaliitlased on selles ässitanud ja liialdanud, mis nad on wõinud, nad on katsunud kütta maamehi. (H. N u r k, sd.: W ä g a õ i g e !) Sealt tulewad mehed, kes meie huwisid kaitsewad, need maamehed leiawad warsti, kuidas see mõjub, selge on, et kui meie liialduse teel edasi läheme, siis esimeses rinnas need kaotawad, kellel midagi on, ja selge on, et põllumehed need on, kellel weel midagi on. Pean ütleva, et niisugune ülemeelik kõne on see, kuidas meie hinge pidades saame tööd teha, kuidas meie hing kinni jäämas on, kui meie hindasi ei saa tõsta. See kõik on puhas liialdus. Meie oleme täiesti raskeid aegu üle elanud, aga ära ei ole õieti weel keegi surnud. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t: S e e o l e k s õ n n e t u s !) Ja väga suur õnnetus. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t: M a a l i i d u n ä l j a s u r m .) Kui meie kõneleme sellest, kuidas üldine seisukord Euroopas on, siis on igal pool elu raskeks läinud. Kõik on Euroopas 40% kaotanud oma warandust, peale wäikese Daanimaa ja mõne teise, nagu Hispaania. Neil on niisama, nagu enne sõda. Eesti põllumees peab loomulikult ka kaotanud olema, aga waadake, teie katsute hüpnotiseerida, nagu ei oleks tal seda tarwis arwesse wõtta, et ta on wae-semaks jäänud. Nõnda meie kõiki neid küsimusi lahendada ei saa, see on sihilik liialdamine. Pean ütleva neile, kes tööliste nimel kõnelewad, et raske on olla, aga kujutage nüüd seisukorda nõnda, et rukkipuuda kõrge hinna pärast meil kõik toittlusasi hirmsaks läheb. Kui teie wõtate toidunormid tööliste jaoks, siis näete

ise, et töölised tunnistawad, et leiwahind on wördlemisi wäike. Wõtke arwesse seda, et walitsus on warustust lubanud töölistele ja ametnikkudele suurema osa ülespidamise aineid ja maksab selle pealt juurde endise 15 ja 50 marga asemel 193 marka wõi 256 iga inimese pealt kuus. Katsutakse ka teisi warustusaineid odawamalt muretseda. Pean ütleva, et leiwahinna tõusmisega kõik see wiletsus nii suur ei ole. Siin on kõneldud leiwamonopoolist, ja akl. Martna tarwitas sõna, nagu oleks see mõte minu poolt üles wõetud. Leiwamonopooli mõtet ei ole mul mitte olnud. Wõidakse kaaluda leiwamonopooli asja, aga ainult ikka selle tingimisega, et meie ka teisi tarbeaineid monopoliseeriksime. Selleks läheb aga tarwist teatawat eeldust. Meil peab wõimalik olema ka teisi tarbeaineid kindlal määral muretseda, nii et igapähele garanteeritud osa saab. Kahjuks on aga lugu nõnda, et riigil niipalju wõimalik ei olnud wälisraha nõutada, et oleks wõimalik olnud kõiki tarbeaineid anda, mis igapähele tarwilik on. Ilma eelduseta ei saa meie seda tasakaalu wiia, ja sellepärast oleme sunnitud ikka samm-sammult hädale järele andma. On katsutud teed walmistada, et meie hindade tõusule ja elukallidusele saaks piir pandud. Kuidas seda aga teha, sellest ei maksa täna kõneleda. Walitsus ei ole mitte uisa-päisa talitanud. Asutaw Kogu andis juba ise juhtnööri oma enamusega, et kõik rekwiisitsioonid peawad ära jääma. Walitsus kaalus asja ära ja leidis, et leiwawilja kohta ei saa veel rekwiisitsioonid ära kaotada. Mis oli siis mõttes, kui Asutaw Kogu oma juhtnööri andis? Ometi see, et wiljahinda ei pidanud mitte peale suruma, waid wili pidi wõetama teatawa kokkuleppe hinnaga. Kuidas seda kokkulepet siis kätte saada? Wõeti kõigepealt põllumeeste esitus ja siis tarwitajate esitus. Nüüd nõuab härra Jürman, et mispärast ei ole nende kutseesitus kutsutud olnud. Kas tõesti see kutseesitus, mida härra Jürman oma sõpradega organiseeris, et sellest wäikeste wõtete abil poliitilist erakonda sünnitada, kuhu maaliit oleks wõinud warju minna, kas tõesti see kutseühisus pidi meil siis wiljahinna ära määrama. Walitsus talitas selle asemel järgmiselt: igast wallast tuli peremeestekogude esitaja. Need peremeestekogud on palju kindlamad kutseesitused, kui poliitiliste sihtidega põllumeestekogud. Peale

selle ei olnud meil neid maaliitlikkude wirwendustega kutseesituse kõigis waldades olemas, kuid meie pidime siiski kõigist waldadest esitajad saama. Ja selles mõttes on päris asjalikul alusel peremeestekogude esitajad kutsutud. Teiselt poolt kutsuti wallast veel teine esitaja, nimelt wallawalitsuse poolt. Kui õige see on, seda ei tea, kuid öeldakse, et enamas jaos waldades ei ole enam mitte põllumeeste käes. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : E i o l e õ i g e ! ) Statistika on küll natuke kindlusetu, aga igatahes ei ole wallawalitsuste esitajaid saadud põllumeeste esituseks pidada. Selle juures on nendest koosolekutest veel osa wõtnud sõjawäe warustuswalitsuse ja linnade esitajad, keda ka tarwitajate esitajateks wõib pidada. Selles kahtlemata asjalikult kokkuseatud kogus tuli hindasid kokkuleppe järgi ära tähendada. Seal on siis üles seatud rukkipuuda hinnaks 240—450 marka. Et hind liig kõrgele aeti, selleks on tõesti sihilik kihutus ja ässitus kaasa aidanud. Lihtmaamehed on öelnud, et saab ikka wähest 250 margast küll, aga seal on päris intelligent mehed seletanud, et sellega ei tohi üldse wälja tullagi. Kui Wiljandi mehed määrasid 450 marka, siis ei olnud maamehed need, kes sarnase hinna üles wõtsid, waid seda tegid teised, kes õhutasid. Teie peate walitsuse seisukorda katsuma hinnata. Walitsusele anti Asutawa Kogu poolt juhtnööriks: kaotage rekwiisitsioonid ära, see tähendab, leppige seaduslikul teel kokku. Põllumeeste ja tarwitajate esitajad leppisid teatawate hindadega kokku. Selle järele tuldi kokku ja peeti aru missugune peaks siis keskmise hind olema. Asjatundlikult kokkuseatud andmed ja põllutööstuste spetsialistide poolt walmistatud statistika wõeti appi, et ära määrata keskmist hinda. Siin öeldakse, et andmed ei olewat mitte õiged olnud, kuid siin on juba ära näidatud, et põllumeeste esitajatel ei olnud seal mitte wõimalik öelda, et need ja need andmed ei ole mitte õiged. Põllumeeste esitajad katsusid seal hinda veel kõrgemale tõsta, kui teised ette panid. Arwesse wõttes rahwaesituse soowi, et peab kesktee leidma, ei wõinud ka lausa allapoole minna, kui statistilised andmed lubawad. Et seal on teataw puhaskasu silmas peetud, selle wastu wõidakse waielda, aga pidage silmas, et kui meie tahame kokkuleppe alusel edasi minna, siis

ei wõimeie ialgi seisatama jääda ja öelda: Meie ei taha sugugi põllumeeste huwilede wastu tulla, waid wõtame neilt, ilma et nad oleksid midagi nii nagu oma majapidamise puhaskasu arwel saanud. See oleks kahtlemata käinud Asutawa Kogu poolt wastuwõetud juhtnööri wastu. Meie walitsuses seisame sellel seisukohal, et neile nõudmistele, mis mitte lausa liialdatud ei ole, peab teatawas mõttes wastu minema. Liialdatud hinnad, nagu 450 marka, peawad kõrwale jääma. Meie ei wõinud ka alla minna 110 marga juurde, sest selleks ei olnud mingisuguseid andmeid, ei olnud ka mingisugust wõimalust Asutawa Kogu poolt wäljaantud direktiwi silmas pidada. Selles mõttes arwan mina, et walitsus on katsunud küllalt asjalikult ja korrektselt talitada, niihästi üldise walitsemise, kui ka eriti rahwaesituse juhtnööri seisukohalt. Kui asja peale waadatakse, siis wõidakse öelda ühelt poolt, et wiljahind on kõrge ja teiselt poolt, et langenud produktiooni juures ei rahulda see hind kõiki põllumeeste huwisid. Aga need ühelt, kui ka teiselt poolt ettetoodud wäited on liialdatud. Sedawiisi meeleolu küttes ei saa meie mitte edasi. Ma wõin teile lausa öelda, kui teile ei meeldi meie walitsemine, siis lahkume meie üks päew warem, seda parem, aga kui teie tahate tõesti, siis kütke edasi pahemalt ja paremalt poolt, aga teie wastutate ka siis selle eest, mis tuleb. Walitseda ei ole mitte wõimalik ainult surwe abil. Teatawat hingeolulist aluspinda läheb waja, et walitseda wõiks ilma surweta. Kui sedawiisi wastamisi aetakse olluseid, siis ei saa mitte edasi, ja ma arwan, et rahwaesitusel on ülesanne omale seisukohta walida, mis walitsemist kergendab, aga mitte ei raskendaks, sest meil on raskusi küllalt ja ses mõttes otsustage. Ainult sel teel saame meie edasi nii kuidas riigihuwid nõuawad, mitte kuidas meeleolud ühelt wõi teiselt poolt enne walimisi juhiwad. Sellelt seisukohalt arwan mina, et kuigi sisuliselt arwatakse wiljahinda kõrgeks, teiselt poolt madalaks ja sellega rahul ei arwata olewat, siis praegusel ajal seda muuta ei ole wist wõimalik. Ütlen ette ära, praegune walitsus astub juba praegu samme, et wilja sisse tuua wäljaspoolt, tarbeaineid, iseäranis wilja, raswaaineid jne., aga ühtlasi ka warustust ja katsub mobiliseerida ostuabinõusid ja wäliswaluutat selleks, et warustada meie maad sedawõrd, et puu-

duse ärewus ära kaoks ja puudus, mida meil tarbe- ja toiduainete nappus sünnitab. Ühtlasi peab siis ka alla surutama niihästi toidu- kui ka tarbeainete hindu ja muid palganõudmisi. Seda ei saa mitte üle öö teha, waid seal peab tõsiselt, rahulikult ja sihikindlalt töötama. Kui teie tahate meie riiki teha erakondliku wõitluse tallermaaks ja mitte ei jää riiklikule seisukohale, siis ei ole walitsus mitte wastutaw.

**J. Lattik** (krst.): Wäga austatud rahwasaadikud! Ma kuulasin kõiki neid kõnesid suure huwiga ja mul oli siin tunne, et täna õhtul kõikidel kõnelejalte õigus on. Õigus oli minu arwates härra Oinas'el, härra Piiskar'il, härra toitlusministril ja ka härra Martna'l oli õigus. See mis ta ette tõi, et ta on kord näinud, et kaupmehed on läbi peksetud wäljamaal, kes kõrgemat hinda olid wõtnud, seda nägin ma ka wäljamaal, et Korintuse wäikest poisikest kõrwest kisti, et ta wiinamarja eest kõrget hinda wõttis. Wäga kurb pilt. Ma ei taha kellelegi wastu waielda, waid ma tahaksin härradele arupärijatele wäikesi küsimusi ette panna tõsise asja kohta, mis mulle seigusetuks jäi. Alles härra peaministri kõne tõi selgust, et see moment wiljahinna määramiseks küllalt sünnis ei ole, sest ta rääkis mingisugusest järelhelgist, mis põllumeestel praegu weel kongressist olemas ja rääkis ka sellest raskest õhust, mis enne tormi olemas. Ei tahaks tarwitada nii tüsedaid sõnu, mis wast oktoobri kuus kõikide suust langewad, siis kui see kõik wõib õige olla. Sellepärast arwan mina, et see küllalt hea ei ole leiwapuuda hinna üle waielda. See, kes leiba tarwitab, tahab seda ja on rahul, et talle 110 marga eest antakse. See kes leiba müüb, tahab rohkem saada, see on § 1. Teine punkt kõlab nii, et antakse Wabariigi Walitsusele nõu normiwiljaga warustada ka maata inimesi. Ma paluksin selle kohta ka selgust, kas mõeldakse, et see wili, mis praegu rekwireeritakse, tuleks ära jagada kõikidele maata inimestele teatawa wäikese tasu eest wõi õiglase tasu eest, see tähendab inimestele, kes põldu ise ei hari. Ma mõtlen linnas kõiki kooliõpetajaid, kõiki käsitöölisi, ma mõtlen maal käsitöölisi, kingseppe, rätseppe, kes riideid walmistawad, mõtlen ka neid põllutöölisi, kellel maad ei ole ja kes maapidajate juurde päewiti tööle tu-

lewad ja wiljaga tasu saawad. Kas ka nende warustust selle all tuleb mõelda? Kui seda on mõeldud, kas on meie arupärijatel selge, kui palju wõiks meie põllupidajatelt wõtta wilja weel peale selle, mis nüüd wõetakse tiinude pealt, et kõikide nõudmisi täita.

Härra Piiskar'ilt oleks mul küsida, tema läks nii kaugele, et ta linna- ja maatöolistega wastolusse sattus. Teatawasti on põllutöölise palk töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt normeeritud. Iga põllutöölise saab teatawa arwu wilja puudades ja teisi tarbeaineid. Kui üks perekond on, kellel lapsi wähe ehk sugugi pole, sellel jääb sellest normist üle ja ta wõib sellega loomi kõrwalt toita ja tagawarasid koguda. Nüüd on ka teada, et teataw wahekord tekib linna- ja maatöölise wahel, kui temale kõik see kätte jäetakse, mis tema käest ka wõtta wõiks. Näiteks Wiljandimaa olusid tunnen ma wäga hästi, maatöölise ei taha kuidagi oma wilja ära anda, sest see kuluks tema majapidamiseks ära. Kuidas härra Piiskar seda mõtles, kas põllupidajate käest arwas ta ka ära wõtta wõiwat seda osa, mis normiwiljast üle jääb ja seda anda alewi- ja linnainimestele, kes midagi ei saa, wõi jätta temale see alles. Siis alles saaksin ma sest wastolust aru, mis härra Piiskar siin ette tõi. Kas mõtles ta, et need saaksid sedasama tasu, mis põllupidajad saawad, näiteks 230 marka puudast. Nende käest wõetakse ka sellesama tasu eest, eks ole nii? Kuidas tuleb sellest aru saada, kas tuleks põllupidajatelt kõik wõtta, aga neile normiwili jätta, ma palun nende küsimuste peale wastata, teiste wastu ma ei waidle. (Wahel hüüded pahemalt poolt: Andke arupärimine sisse!)

**A. Oinas (sd.):** Härra peaminister tähendas oma kõnes, et käesolewa küsimuse juurde asutakse meeoleu loomisele ja püütakse teha trumpi, mida wõiks kasulikult wälja mängida. Härra peaministri arwamine wõib ehk õige olla mõne rühma kohta, kes paremal tiival istub, meie juures ei mängi see mõte mingit osa. Meie läksime wälja asjalikust kaalumisest ja tõe äratundmisest, et wiljahind on kõrgemaks määratud, kui teda määrama oleks pidanud. Tõelik omahind on hulga madalam, kui walitsuse poolt on kindlaks määratud. Mis puutub hindade tõstmise tagajärgedesse, selle juures et

peata mina enam, seda küsimust puudutas minu parteiseltsimees Martna. Peaministrile wastu waieldes pean mina tähendama, et leiwahind on selles mõttes tähtis töölise büdshetis, et tema teiste toiduainete hinna kõrguse kaudselt ära määrab. Kui leib kallis on, on ka teised toiduained kallid.

Peaminister tähendas, et Asutaw Kogu olewat juhtnööri wastu wõtnud, et rekwiisioonid tulewad ära kaotada. Selles eksib tema. Asutaw Kogu niisugust juhtnööri wastu wõtnud ei ole. Mäletawasti pööras tööerakond küsimisega walitsuse poole, et kas ei oleks aeg rekwiisioonid ära kaotada, mille peale walitsus jatawast wastuse andis ja küsimus oli sellega lõpetatud, ilma et mingisugust juhtnööri antud oleks. Wabariigi Walitsus ei ole Asutawa Kogu käest mingisugust juhtnööri saanud, et sunniwõtmised tuleksid ära kaotada. Seda silmas pidades oleks pidanud walitsus järjekindlalt seda poliitikat jätkama, mida walitsus senni on pidanud teostama, nimelt leiwawilja hinna normeerima, et tema mitte ülemäära üles kruwitud ei saaks. Praegune hind on aga seda, ja et ta ülespuhutud on, selle wastu ei ole toodud asjalikke argumente. Härra toitlusminister ja peaminister tähendasid, et praegune hind olewat wälja töötatud spetsialistide poolt, mina ei kahtle selle juures, kuid seal on tööd teinud nähtawasti ühekülgsed spetsialistid. Mina kogusin andmeid selle kohta, kui palju tuleb tänawu rukkipuud maksma wäikepõllupidajal, ja statistilisi andmeid arwesse wõttes keskmise wiljasaagi kohta, rehkendasin wälja, et 110 marka oleks küllalt. Selle hinna juurde tuleme meie ka teisel teel, sest tööliste palkasid ei ole 230 korda tõstetud, waid ainult 80—70 korda. Kuidas wõite teie siis rukkihinda tõsta 230 korda, kuna ometi lõwiosa rukkihinna sünnitab tööliste palk, nimelt 60% rukkipuuda hinnast. (J. R a a m o t, maal.: A g a r a u d j a s o o l!) Nende ainete hinnad ei ole nii suurel määral tõusnud, et nemad õigustaksid rukkihinna tõstmist 230 korda ennesõjaaegsega wõrreldes, ja lõpuks ei lähe ju ühe puuda rukkihinna sisse ei raua ega soola hinda nii palju, et see rukkihinna peale nii suurelt mõjuks. Igatahes ei ole siin asjalikke wäiteid selle kohta ette toodud, et rukkipuuda hind mitte liiga kaliks pole määratud. Mis puutub aga wiljasaagi statistikasse, siis teab härra Raa-

mot, kes siin ägedalt vastu waidleb, wäga hästi, et see statistika puudulik on. Kuidas korjatakse seda statistikat? Päritakse järele talupidajatelt, kui suur nende wiljasaak on. Talumees wõtab arwesse sunniwõtmist ja arusaadawalt wähendab oma wiljasaaki. Arwud wõetakse põllutöministeeriumis kokku ja muidugi saadakse vähem kui tõepoolest saak on. Wiljasaagi suurus on suureks teguriks puudahinna wäljaarwamisel. Kui meie wõtame aluseks 60 puuda 72 asemel, siis muutub hind märksa vähemaks, siin aga wõetakse 48 puuda, mis minu käes olewate andmete järele kuidagi wiisi põhjendatud ei ole. See wõib olla ainult mõnes maakonnas, kus tõesti äge torm üle käis, aga Wiljandi, Tartu, Paide ja Pärnu maakonnas ei saa juttugi olla nii wäikesest wiljasaagist, waid seal tuleb tingimata keskmiselt vähemalt 60 puuda tiinu pealt.

Tööerakonna esitaja, härra Weiderman leidis, et miks sotsiaaldemokraadid ei esine arupärimisega, kui nad leiawad wiljahinna kõrge olewat, waid tulewad ainult juhtnööriidaga. Mina arwan, et need, kes õpperaamatute järele Inglise parlamendi praktikad oma tegewuse aluseks wõtawad, leiawad muidugi wõõrastawa olewat, et esinetakse juhtnööriidaga, kuid, minu härrad, pidage silmas, meie ei ela mitte Inglismaal, waid wäikeses Eestis, kes kõigest jõust majanduslikkude raskustega wõitleb, kelle põhiseadus näeb ette juhtnööriidide andmist walitsusele. Elukalliduse tõusust ülesaanine on meil esimene järgu tähtsusega ülesanne. Wõime julgesti öelda: saame meie elukalliduse tõusust jagu. jääme püsima iseseiswa riigina, ei saa meie seda mitte — wariseme kokku. Seda silmas pidades, et leiwahinna küsimus ei ole mitte kõrwaline küsimus, esines sotsiaaldemokraatlik rühm juhtnööriidiga, arwates seda otstarbekohasemaks, kui walitsuse kukutamist arupärimistega. Meie ei lähe mitte walitsuse kukutamise peale wälja, waid meil on tähtis see, et walitsuse poliitika meile wastuwõetaw oleks.

Mis puutub härra Jürman'i seletusse, et meie peame oma põllupidamist toetama, siis olen ma sellega nõus, kuid kas saab endist elulahedust nõuda põllumehele. Kas saab meie peaminister oma palgaga praegu nõnda elada, kui ta seda endistel aegadel endise palgaga sai. Praeguse peaministri kuupalgaga saab

ainult wiis, kuus paari saapaid osta. Rahualjal sai aga lihttööline sedasama oma kuupalgaga. Nüüd nõudma hakata, et põllumeestele ennesõjaaegistes tingimustes elamist wõimaldada tuleb meie praegusel erakorralisel ajal, on wõimatu. Härra Jürman ei tohi unustada, et meie 6 aastat oleme rasket sõda wälja kannatama pidanud, sellepärast on kõik need seletused, mida härra Jürman siin ette tõi, alusetu. Meie ei suuda olude tõttu põllupidajatele seda pakkuda, mida nad wajawad, sest meie ei ela mitte maalidu taewas. Wõimatu on meil oma majapidamist nõnda kohendada ja korraldada, kui see enne sõda wõimalik oli. Wiljahinna kõrgeksmääramisega ei saada aga ammugi mitte seda eesmärki kätte, waid minnakse hoopis wastupidist teed. Wäga õige on, et põllupidamise produktiiviteeti tuleb tõsta, kuid seda ei saada mitte Eesti paberraha hulga suurendamise teel. Põllupidajatel on tarwis masinaid, häid tööriistu, kunstpõllurammu jne. Seda kõike suudetakse aga hõlpsamini muretseda siis, kui oma kodusest elukallidusest jagu saadakse, kui meie Eesti raha kurs enam nii odaw ei ole, waid kui meie temaga ka wäljast odawalt osta saame. Kui teie aga rukkipuuda hinnaks määrate 230 marka, siis alandate teie ise Eesti marga wäärtust. Teie lükkate meie marga ise mäest alla, selle raha, mille eest teie odawalt tarbeaineid tahate osta ja wäljamaalt masinaid tellida. Arwan, et elukallidusest nõnda paremini üle saame, kui meie sihikindlalt tarbeainete hinda alandada katsume. Seda ei saa muidugi mitte korraga, aga teil peab poliitika sihtjoon selge olema. Mõnes kohas olewat rukkipuuda hinnaks 400—500 marka wõetud, ma ütlen teile, see on õnne kütmine, ühepäewa poliitika. (P a r e m a l p o o l k ä r a.) Kui teie toiduainetele mõõduka hinna määrate, kui teie tõuswale elukallidusele sellega katsute tõkkeit teha, siis parandate ise lõpuks oma seisukorda paremini, kui wiljahinna üleskruwimisega. Meie kõigetähtsamaks ülesandeks, eluküsimuseks, jääb ikkagi see — kuidas elukalliduse tõusmise vastu tagajärgedega wõidelda. Meie rühm on esinenud oma ettepanekuga, juhitud ainult riiklikust tõe äratundmisest.

**A. Jürman** (maal.): Hinnamääramise juures, mida härra Oinas siin nõnda pikalt kirjeldas, on lugu ka nõnda. Tööli-

sed määrasid omale kõrgema palga ja põllupidaja määras oma põllusaadusele kõrgema hinna. Määravad töölised oma tööpalga odavamaks, andab ka põllupidaja wiljahinda. (Kära pahemal pool. A. Oinas, sd.: Tööliste päewapalk on 3 korda odavam.) Tööliste päewapalga arwelewõtmine mõjub omalt poolt ka wiljahinna kõrguse peale. Lõikus, tööpalk ja kapitalikulud (Naer pahemal pool), need on tegurid, mis toiduainete hinda määravad. Kõigesuurem wäljaminek on muidugi tööpalk, sellepärast on ta ka üks tähtsam tegur hinnamääramise juures. Niipalju weel rhs. Oinas'e seletuse kohta.

Eraldi tahtsin ma weel aga härra peaministri kõne kohta tähendada, et see wiimasel ajal väga närwiline on iseäranis paremale poole ja ka pahemale poole. Iseäranis paremale poole räägitakse igasugusest kihutustööst ja ässitusest, kuigi otsekoheseid andmeid ette ei tooda. Minule näib, et peaminister enda närwilikkuse läbi arwamisele on tulnud, nagu tehtaks paremalt poolt kihutustööd.

Walimised on õige lähedal ja sellepärast awaldabki ennast see närwilikkus. Nõnda tuleb wiga hoopis teisest küljest otsida ja just peaministri enda juurest, aga mitte paremalt poolt.

Mõni erakond ja mõned mehed armastawad teatud mõtete ja teatud firma all wälja tulla ja wõtawad enestele monopooli õiguse selle peale, et nemad on ainult riigi ärapäästjad. Mina arwan, et see on ka just üks walimiswõtte, ilma et selle juures tegudega oleks suudetud näidata, et nemad wõiwad ja saawad nüüdagi ära teha. Seesuguste wõtetega wäljastumised näiwad õige sagedaks minewat, mis sellest tingitud on, et walimised ees seisawad.

Juhataja **A. Rei:** Käesolewa punkti kohta on tulnud rhs. Piiskar'i poolt teine ettepanek, mis aga sisuliselt ei käi selle punkti kohta, waid rohkem järgmise päewakorra-punkti kohta. Järgmine päewakorra-punkt on sotsiaaldemokraatliku rühma ettepanek maatainimete normiwiljaga warustamise kohta. Rhs. Piiskar'i ettepanek käib selle kohta, et kogu käesolewa aasta kindlaksmääratud hinnaga wili kõigile elanikkudele saaks ära jaotatud. See ettepanek tuleb järgmise ettepaneku juures hääletamisele. Sotsiaaldemokraatliku rühma

poolt on ettepanek tehtud Wabariigi Walitsusele toitusministeeriumi rukkihinda muuta, rukkihinna määrates 110 mk. puud ja nisuhinnaks 135 mk. puud. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt, et rukkipuuda hinnaks 110 mk. ja nisupuuda hinnaks 135 mk. määrata? (Hääletatakse.) 39 häälega 26 vastu on see ettepanek tagasi lükatud.

**7. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ettepanek Wabariigi Walitsusele juhtnööre anda maatainimete normiwiljaga warustamise asjus.**

**Sekretäär H. Martna** (loeb): „Silmas pidades rasket leiwapuudust maal maatainimete keskel, kellel äärmiselt raske on kõrgete hindade pärast leiba muretseda, mille eramüük pealegi

keelatud on, paneb Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühm ette, et Asutaw Kogu Wabariigi Walitsusele järgmise juhtnööri annaks:

Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele ülesandeks normiwiljaga warustada ka maatainimesi, kellel leiawilja tagawaraks ei ole, neile wilja paari kuu tagawara kaupa wälja andes.

Ülemalseiswaid juhtnööre palume tänase koosoleku päewakorda wõtta ja neid rutuliseks tunnistada.

**A. Oinas** (sd.): Etteloetud juhtnööride kohta oleks mul järgmist öelda: Wabariigi Walitsuse poolt 13. augustil terawilja tarwitamise kohta wastuwoetud määruse § 10. ütleb järgmist: „Omawalitsus on kohustatud warustama maakondades elawaid waseid, töowõimetuid elanikke wallanõukogu poolt kokkuseatud nimekirja järele“. Seega warustatakse normiwiljaga ainult waseid, töowõimetuid wallaelanikke. Teiselt poolt on aga sellesama määrusega kunni sunnnormi täitmiseni keelatud igasuguse wilja eramüük. Tõuseb küsimus, kuidas saawad need wilja, kes ei ole mitte wased ja töowõimetud ja kes ei saa mitte wiljaga palka ja kellel ka oma põldu ei ole? Kui seda seadust täpisealt teostada, siis ei saa nemad wilja kuskilt. Osta nad wilja ei tohi, ei tohi ju erateel keegi wilja müüa. Siin tuleb Wabariigi Walitsusel kindel



seisukoht wõtta. kuidas maatainimesi, kellel leiwatagawara ei ole, leiwawiljaga warustada. See on õigus, mis härra Jürman siin ette tõi, et meie wiljasaak ei jätku mitte meie maa tarwis. Teda ei jätku mitte üksi praegu, waid teda ei jätkunud ka enne sõda. Juba mõnikümmend aastat on Eestimaale suuremal arwul rukkeid ja nisujahu sisse weetud. Ainukene Balti kubermang, kuhu rukkeid sisse ei weetud, oli Kuramaa, nii ei ole see uudis, et meie tänawu oma wiljaga läbi ei saa. See on meie õnnetus, et meie peame rukkiwilja juurde wedama, kuid see ei tähenda weel mitte, et see wõimatu on. Seda sai läinud aastal tehtud, peab ka tänawu tegema. Maatainimestele, kellel leiwawilja tagawaraks ei ole, tuleb normiwilja anda samuti kui linnaelanikkudele, sest erateel nad seaduse järele wilja osta ju ei tohi, ja kui nad seda on tegema sunnitud, maksawad nad muidugi määratu kallist hinda, mis nii mõnelgi üle jõu käib.

Sellepärast on tarwis Wabariigi Walitsusele ülesandeks teha, et ka neile maatainimestele, kellel oma leiwatagawarasid ei ole, normiwilja antaks.

**Toitlusminister J. Kriisa:** Läinud aasta warustuskawa silmas pidades, kus 22. augusti määruse järele maataelanikkude warustamine maakonnawalitsuste hoolde jäeti, wiis walitsuse eksiteele ja üldse warustamine kannatas selle all õige raskesti. Kui teie wiimaseid aastaid tähele panete, siis näete, et maataolised läksid ja lähewad tööle suuremalt jaolt wiljapalga eest, mis neile wõimaluse annab ennast terawiljaga warustada. muidugi mõned üksikud wälja arwatud. Neid üksikuid on kohustatud maakonnawalitsused warustama, milleks ka ettekirjutus on tehtud, et neile wallanõukogude poolt kokkuseatud nimekirjade järgi, mis maakonnawalitsuste poolt kinnitatud pidid saama, warustus wälja antakse. Peale selle on maakonnawalitsuste poolt wallawalitsustele ette kirjutatud maataelanikkudele warustust anda. Wõin tähendada, et nende arw õige wäike on, kes warustust tarwitawad, sest et suurem osa maatainimesi juba oma palgawiljast warustatud on. Kui seda kohustust üldse wastu wõtta sarnasel kujul, kui ta ette pandud, siis peaksid wiljatagawarad õige suured olema, et sõjawäge, osalt linnasid, töölisi ja maataini-

mesi warustada, mille tõttu tõuseks wiljatarwidus aastas 3.733.898 puudani, kuna aga wiljatagawarad läinud aasta andmete järgi kunni 2.383.809 puudani ulataksid, nii et üldine puudujääk oleks üks miljon kolmsada üheksakümmend neli puuda. Need andmed on õieti kokku wõetud, nagu ma juba ennem tähendasin, endiste aastate andmete järgi, kuna käesolewa aasta andmed ei ole weel statistika osakonda tulnud. Kui teie aga käesolewa aasta wiljasaaki silmas peate, siis peate järeldama, et käesolewa aasta puudujääk palju suurem oleks, kuna aga meie majanduslikku kitsikust silmas pidades neid nõudeid rahuldada ei suuda.

Pea tähendama, et ministeerium on katsunud warustuse küsimust lahendada üldiste tagawarade järgi sel möödul, kui nad seda lubawad. Üldise puudujäägi kõrwaldamiseks oleks tarwis 60.000 puuda jahu. Kui nüüd sügisel teataw puudujääk olemas on, siis pea tähendama, et see kewadel juba teada oli ja walitsuse tähelpanu selle peale sai juhitud, et wiljatagawarasid wäljast sisse toodaks. Et walitsusel järk-järgult seda mitte wõimalik ei olnud läbi wiia, selleks olid majanduslikud põhjused tõkkeks, kuid praegu on nad juba osalt kõrwaldatud, nii et wõib loota, et lähemal ajal wiljatagawarad siia jõuawad, et suurematele linnadele, alewitele, kui ka maataelanikkudele ja tööliste abi anda wõiks. Seda ettepaneku selles möödul, nagu ta praegu tehtud on, wastu wõtta oleks täiesti ülearune ja ei wastaks ka praegustele töölikkudele nõuetele. Määruse paragrahw näeb tööwõimetute isikute warustamist ette ja teiseks tähendasin juba, et maakonnawalitsustele on ette kirjutatud, et nemad peawad ka neid maataelanikke warustama, kellel wiljatagawarasid ei ole, nende nimekirjade järgi, mis maakonnawalitsuste poolt kinnitatud.

**H. Nurk (sd.):** Mina sain toitlusministri kõnest nii aru, et wilja on wähe ja sellepärast ei saa seadust wälja anda, mille järgi maatainimesed saaksid wiljaga warustatud. Aga missugune kooskõla sellel siis on? Ega nad waba kokkuostmise teel seda ju paremini muretseda ei saa. Kui wilja üldse wähe on, siis on wabaostmise teel selle muretsimine palju raskem, kui sunnisüsteemi teel. See norm wõib ju olla õige wäikene, kas wõib pool naela leiba päewas inimese peale,

aga igatahes peaks see seaduse läbi kindlustatud ja igal ajal kättesaadaw olema. Ei ole sugugi seisukord sarnane, et minnakse ainult wilja eest tööle. On küll sarnased üksikud tööd mõnes majapidamises, mis wilja eest tehakse, näiteks rukki kokkupanek, aga wõtame teised tööd põllumajanduses; näiteks rehepeks ja muud, nende eest ei anta mitte wilja, waid maksetakse rahas, ja seda ei makseta ometi niipalju töölisele, et tal wõimalik oleks wabal kokkuleppel wilja osta. (J. Reintam, rhw.: Kas tahetakse siis 365 puuda aastas wilja?) Töölised mitte nii palju ei taha saada, on küll üks liik kodanikke, kes nõnda palju ja veel enamgi, kunni 1200 puuda aastas tahawad saada, need on meie pastorid ja preestrid, aga tööline ei taha mitte nii palju, waid märksa vähem. Minule paistab aga üks iseäraldus silma, kui seda määrust waadata, ja see on nimelt see, et on seatud loomad paremale järjele, kui inimesed. Kui meie wõtame määruse terawilja tarwitamise kohta § 12 ja loeme sealt, kui palju jäetakse hobustele, warsadele jne., siis pean küll ütleva, et meil wilja on wähe ja seda wäikest normi tuleb ka sigadele ja teistele loomadele piirata, kuna inimestele aga nii palju peab saama, et nad elada wõiwad. Siin tuleb aga teistwiisi, inimene on selle järele alamasse järku jäetud, kui sead ja lehmad, — see on see iseäraldus, mis mulle silma paistab ja millega ma mitte leppida ei saa. Ei saa ju seda öelda, et need normid loomade kohta wiljarikkal ajal suured oleksid, mis siin on lubatud, aga meil on ju wiljaikaldus, siis peab ju loomade normi tõesti piirama ja harilikus majapidamises, taludes, ei anta ka wiljarohkel ajal nõnda palju loomadele wilja, kui siin on ette nähtud, näiteks wasikatele 3 puuda aasta kohta. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas olete wasikaid kaswatanud?) Wasikatele antakse koguni wähe wilja, sest kui nad wäiksed on, siis antakse neile piima, kaswawad suuremaks, siis söowad heinu. Wilja antakse wähest ainult seal rohkem, kus eeskujulik karjapidamine on, kuid kes peab siin ilmas, wõi Eesti wabariigis, tähtsam wõi kõrgem olewus olema, kas inimene wõi siga? Mina pean kõrgemaks olewuseks inimest ja sellepärast peab igal pool eestkätt just inimestele wiljanormid määratama, mis elu ülespidamist wõimalda-

wad, kuna sead teise astme peale jäetagu. (Wahelhüüded mitmelt poolt.) Ka sealihha söömine wõib kõrwale jääda, sellega ei kannatata veel nälga, aga teie (paremale poole) ei saa ilma sealihata läbi, sellepärast jätate oma sigadele suured normid ja lihttööline, see wõib teie arwates nälga surra. Sellest seisukohast lähete teie wälja, mina pean aga teid, austatud härrad maaliitlased, hoopis kõrgemaks, kui sead. Need normid ei ole mitte õiged ja tuleb selle peale tähelpanu pöörata, et määrused kokku seataks, milledes eestkätt wõetakse inimeste warustamine ja kui normist üle jääb, ainult siis mõeldagu loomade peale. (Wahelhüüe paremalt poolt: Taeitea, mistaräagib.)

**M. Martna** (sd.): Ma tahan austatud rahwasaadikud, ainult paari asja peale tähendada. Toitlusminister kujutas meile asja nõnda ette, et kui nendele inimestele, kellele meie soowime ka wilja määrata, mitte wilja ei määrata, siis wõime wähegi oma wiljaga läbi saada, kui me aga nendele ka normiwilja määrame, siis tuleb meil liig suur puudus. Ma ei taha arwata, et härra minister arwas, nagu wõiksid need inimesed, kui neile mitte normiwilja ei määrata, ilma wiljata ja leiwata elada, kuid ühel wõi teisel wiisil peawad nad ometi leiba saama, — ja ma arwan, et nad ise Ameerikast tooma ei saa minna, nad peawad sellest toidumoonast elama, mis meil maal olemas on, — ja praegustel oludel peawad nad seda, nii öelda, „alkäe“ ostma. Meie soowime ainult, et niisugused inimesed, kellel kuskilt wõtta ei ole, ja kes, nagu teisedki meie Eesti kodanikud on, leiwawilja normiga warustatud saaksid. Näiteks meie kooliõpetajad, — need ei ole mitte põllutöölised, neil ei ole mitte wilja, ja nende seletuste järele, mis härra minister siin andis, tuleb wälja, nagu Haapsalu toitluswalitsuse esitaja oli öelnud, et ega siis teie täitsa ilma ei pruugi mitte jääda. meie wõime teid töowõimetute ja armetute sekka lugeda! Meie ei taha mitte, et meie kooliõpetajaid töowõimetute sekka loetakse, nad peawad toitu saama. Meie loeme kooliõpetajaid ja teisi inimesi, kes mitte põllutöölise sekka ei kuulu, ja kellel maad ei ole ning kes mitte wilja palgaks ei saa, ka nende hulka, kellel selle seaduse wõi määruse järgi wõimalik peab olema wilja saada.

**Toitlusminister J. Kriisa:** Siin, niihästi rhs. Martna, kui ka Nurk tahtsid minu seletust natukene muudetult Asutawale Kogule ette kanda. Mina tähendasin, et need maataelanikud enam-jagu wiljaga warustatud on, ja kui siin ettepanekus nõutakse, et neid warustaks, siis see mitte läbiwiidaw ei ole, ega wõi olla, sellepärast et neil wiljatagawarad on, mida nad oma töö eest on saanud ja kui nüüd nende jaoks weel uusi tagawarasid muretseda, siis jääks teine osa hoopis ilma, kuna aga maataelanikud kahe wõrra saaksid. Kui määrust terawilja ostmise kohta tähepanelikult lugeda, siis leiate, et § 1 on öeldud, et terawilja ostu ainuõigus on maakonna- ja linnawalitsustel ja organisatsioonidel, kellele toitlusministeerium sellekohased load wälja annab, et inimesed, kes maakonna ja linna piirides elawad, kui neil mitte terawilja oma tarwiduseks ei ole, nad asutuste poole wõiksid pöörata, kelle peale on kohustus pandud inimesi warustada, et sealt wastawal määral terawilja saada. see on läinud aastal nii olnud, ja on ka käesolewal aastal sarnasel kujul läbi wiidud, nii et mingisugust põhjust selleks ei ole, et kohustatakse kõiki maataelanikke warustama. Kui sarnane ettepanek wastu wõetakse, et need maataelanikud ka peawad normiwilja saama, kes palgawilja on saanud, siis need 2—3 korda paremini warustud on, kui need, kes ainult normiwilja saawad, mis täiesti lubamatu on. Pean tähendama, et maakonnawalitsused on kohustatud selle järele walwama ja neile sellekohased ettekirjutused on tehtud, et mitte üleliigset warustust wilja näol wälja antud ei saaks, mille tõttu wilja sisseweo tarwidus tarbeta suureneks, kuna maataelanikud selle arwel üleliigset warustust saaksid.

**A. Oinas (sd.):** Härra toitlusminister tõendas, et mitte kõiki ei ole wõimalik warustada wiljaga. Ma soowitaksin härra ministrile läbi lugeda enam tähepanelikult juhtnööri, kus on öeldud, et Asutaw Kogu teeb ülesandeks warustada normiwiljaga ka neid maatainimesi, kelle wiljatagawarasid ei ole. Seal on selge sõnaga öeldud, et warustada neid, kelle wiljatagawarasid ei ole, arusaadawalt ei ole neile, kellel see juba olemas on, mitte waja wilja anda. Mis puutub sellesse, et juhtnäärile wastaw ringkiri olewat ministeeriumi poolt laiali saadetud, nimelt

et waldadel tuleb ka warustada neid maatainimesi, kellel wilja ei ole, siis ei päästa asja kirjad, sest et nad ühte kohta ulatawad, teise aga mitte. Kui näiteks ei ole kohalikul wallal mitte wilja anda, siis peaks maakonnawalitsus appi tulema, wiimastele ei ole aga selle kohta ringkirja saadetud, pealegi ei tohi ju ringkiri määruste wastu käia. Oleks soowitaw, et normiwilja andmise asi leiwapuudust kannatawatele maatainimestele ei saaks mitte õiendatud ringkirjade abil, waid et see saaks määrusepäraseks nähtuseks.

**Peaminister J. Tõnisson:** Aus-tatud rahwasaadikud! Meie ei wõi seda määrust liig ühekülgselt seletada, nagu oleksime meie selle läbi keelanud nendele, kellel toiduwilja ei ole, seda maakonnawalitsuse poolt wälja andmast. Sei põhjal on ka toitlusminister oma ringkirja wälja saatnud, et mitte niisugust üldist määrust maksmas ei ole, et maatainimestele peab antama wilja wälja nii- ja niipalju. Mullu oli lugu nõnda, et waldades, kus oli maatameeste esitajate enamus, wõeti wili kokku ja jagati ära maatainimeste peale, selle peale waatamata, kas neil oli wilja enne wõi mitte, nii et pärast normiwilja kätte ei saadud. Kui meie oleksime selle määruse jätnud, siis oleks samasugune lugu kordunud ja toitlusministril ei oleks mitte wõimalik olnud warustada linnu ja wabrikuid. Selles mõttes on siis ka öeldud, et õigus on kõigepealt normiwilja nõuda sellel, kellel mitte omal ei ole, aga tõsiasi on ikkagi see, et kes tööwõimuline on, wõib palgaks wilja saada niipalju, kui tahab, ja üksmeelselt kinnitawad seda linatoimkondade esitajad, kes nüüd igast maakonnast tulewad, et iga inimene, kes tööle läheb ja nõuab wilja palgaks, seda saab ka. (M. Martna, sd.: Kõik eitee ju mitte põllutööd!) Kuigi palju ei ole neid praegusel ajal, kes põllutööd ei tee. Lugu on nõnda, et kui kõik need endised „antwergid“ ja kaupmehed, kes ennemalt ilma põllutöötä läbi said, wõiwad nüüdsel ajal päewi teha ja iseäranis kibedäl tööajal ollakse sunnitud wiljaga maksma. Kui nad aga mitte päewi teha ei taha, et neil raha küllalt on, siis ei maksaks meil ka mitte niisuguseid wiljaga warustama hakata. Kui tõesti inimesed on, kes mitte ei saa teenida, need peawad saama wilja, ja selles mõttes on ka ringkirjaga korraldus tehtud.

Küsitakse, et miks siis niisugune tagasihoidlikkus? Inimeste käest, kes mitmekordselt on wilja saanud võib selle tagasi saada, aga waadake põllutöö kongressil võeti resolutsioon vastu ja see kõlas maatameestele sõbralikult, seal oli sihilikult öeldud, et neid lootusi toetatakse, mis selle peale olid sihitud, et ka maata-mehed põllumeestekogusid toetaksid, et maatameestel ei pea mitte kohustust olema seda wilja, mis nad on kokku teeninud, ära anda ka siis, kui neil seda wilja üle normi on, see tähendab üle 12 puuda hinge peale. Kuid siin on nüüd see teine ots, peremeestel peab see wili, mis nemad töölistele on andnud, arwesse pandama sunninormi arwele, nõnda et mõlemad pooled on rahuldatud. Ilus osa sest on ka antud maatameestele ja oma kasu on ka väga hästi kaitstud ja nii ei saa sunninormi kuskiltki mitte. Ja waadake, see ongi nii, nagu härra Jürman siin ütleb, et mina olewat ärewil walimiste pärast. Olgu tema rahulik, nii kui mina, nende walimiste pärast. Neid ei karda mina. Nii kui walimised tulewad, olen mina omal kohal, mitte ärewuses, waid rõõmsas julguses, sest need, kes minu poole hoidnud, tunnawad mind endisest ajast ja ei unusta nii kergesti. Aga mis mind ärewusega täidab, on see, et just saetakse selle oksa kallal, mille peal meie kõik istume, ja sellepärast kui ma näen, et niisuguseid wõtteid ainult omakasu mõttes tarwitatakse, siis on see halb. Kui meie tahame ennast warustada, ja kui meie tahame wilja kokku saada, siis ei tohi meie lubada, et maamehed ütlevad, et mina annan töölistele wilja palgaks ja seda wõin mina jälle oma kätte jätta ja ei pruugi sunninormi anda. Kas see on praegusel ajal riiklik seisukoht? Kas mitte ei wõi siis öelda, et meil ei ole patriotismi? Oo, siis ei saa meie mitte edasi ja teiselt poolt ei wõi seda mitte lubada. nagu siin enne on olnud, et inimene saab kuus üks puud jahu, kuna ennem 9 p. aastas sai, see oli keskmine norm. Minu arwates on siin tarwis silmas pidada, et praegusel ajal wõiwad inimesed kokku teenida üle normi ja neile ei wõi mitte juurde maksta üldisest sunninormist. Ja kes mitte ei ole saanud, nendele katsub toitusministeerium vastu tulla ja ilma, et teie jälle pruugiksite niisugust sunduslikku määrust wälja anda, mis kõik pahurpidi pööraks ja läinudaastate olukorra tagasi tooks. Siis oli mõnel wilja wiinapõleta-

jatele ja hangeldajatele maha müüa. kuna teised poolt naela päewas ei saanud. See ei ole kellegi kord, see ei ole inimese sõbrlikkus ja selle vastu peame meie wälja astuma. Olgu mõnel raskusi wilja kättesaamisega, aga nälga ei lasta kedagi kannatada ja sellepärast arwan mina, et niisuguse uue määruse wäljaandmine praegusel ajal ülearune on.

**H. Nurk (sd.):** Härra toitusminister katsus selgeks teha, et sellel juhtumisel, kui lahtised inimesed maal normiwiljaga warustatud saaksid, siis töö eest wilja-saadajad kahekordselt wilja saawad. See asi ei ole nii. Wilja monopool on tarwulik ja sarnane süsteem maksab juba 1917. a. saadik, ja mina täitsin neid seadusi Kerenski, enamlaste ja okupatsiooniwalitsuse ajal, kunni mina siia Asutawasse Kogusse tulin, ja pean ütleva, et seal wallas, kus mina ametis olin, ei saanud keegi lahtine inimene kahekordselt wilja. Enne kui wilja wälja hakati andma, käisid kümnikud wallas ringi wiljaandjate käest pärimas, kes wilja on andnud, kellele ja kui palju. Igaüks tähendas lehe peale üles, et ta sellele niipalju ja teisele niipalju on andnud. Tööline võib ka wäljaspool wallapiirisid tööle käia, see saab siis wilja meie wallast ja jäetakse teises wallas normiwilja saajate hulgast muidugi maha. Oli ka niisugune juhtumine, et üks tööline tahtis kaks korda wilja saada, kuid meie näitasime talle, et ta ühest kohast wilja juba on saanud. Tema arwas selle salaasja olema, aga salaasi tuleb siis awalikkuse ette, kui kaks poolt on olemas: wiljaandja ja wilja wastuwõtja. Kahewõrra ei saa, see on täiesti läbi kaalutud, praktiliselt olen ma seda 1917. a. läbi teinud. Mis puutub nüüd sellese, mis härra peaminister põllutöökongressi otsusest ette tõi, siis on see ju väga ilus konks, (N a e r.) et põllutöölistele palgaks maksetaw wili ei käi mitte sunninormi alla. Mina toon teile aga ette, et minu ametikogemused on näidanud kus tehakse niisugused fiktiwlepingud, isegi kirjalikult, et see ja see inimene töölise nime all saab niipalju wilja. See tööline on muidugi heas wahekorras peremehega ja ei anna mitte üles, et peremehel on suur wiljatagawara ja sedawiisi hoitakse saladuses suured wiljatagawarad. Waadake, selle vastu olen ma täiesti. Mina olen kolm aastat wiljamonopooli seadusi täitnud,

(Naer.) alates Kerenski ajal. Teie parempoolsed arwate, et teie saate tüssata teisi, — seda teie ei saa. Mina tõin otsekohe need asjaolud päewakorrale, ära näidates, et petmist olla ei saa. Ja ma olen täiesti selle poolt, et kõik peawad teatud normi kätte saama, olgu see norm ka väikene.

Juhataja **A. Rei**: See päewakorra-punkt on läbi, rohkem sõnasooijaid selle kohta ei ole. Asutawa Kogu sotsiaaldemokraatliku rühma poolt on esitatud järgmine ettepanek: „Asutaw Kogu teeb Wabariigi Walitsusele ülesandeks normiwiljaga warustada ka maatainimesi, kellel leiwawilja tagawarks ei ole, neile wilja paari kuu tagawara kaupa wälja andes.“ Selle ettepaneku kõrwale on iseseiswate sotsialistide poolt paralleel-ettepanek tehtud: „Asutaw Kogu kohustab Wabariigi Walitsust kõige kiiremas korras ja kõige energilisemalt sammusid astuda, et kogu käesolewa aasta lõikusest saadaw wili saaks arwele wõetud ja kindlaksmääratud hinnaga kõigi elanikkude wahel wõimalikult ühetasaselt ära jaotatud, kusjuures eestkätt töölistele tuleb kindlustada vähemalt 1½-naelane päewane leiwanorm. Wiljahind tuleb määrata nii, et see wastaks praegustele tööliste palkadele, arwesse wõttes ennesõjaaegseid wahekordi wiljahinna ja tööpalkade wahel. Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma nimel J. Piiskar.“

Kaks ettepanekut on tehtud, ma loen neid paralleel-ettepanekuteks, sellepärast tulewad nad koos hääletamisele poolt, järjekorras, nagu nad sisse on antud. (Hääletatakse.) Et kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, tulewad nad mõlemad hääletamisele poolt ja wastu. (Hääletatakse.) Hääletamisel on mõlemad ettepanekud Asutawa Kogu poolt nähtawa enamusega tagasi lükatud. On tehtud ettepanek koosolek lõpetada.

**J. Piiskar** (is.): Päewakorras on läinudaastased küsimused, ja et nad äärmiselt lihtsad on, paneksin ette, et Asutaw Kogu ükskord nendega lõpule jõuaks ja nad täna läbi waataks.

Juhataja **A. Rei**: Panen hääletamisele koosoleku lõpetamise ettepaneku.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

8. Akl.-te **H. Kruus'i**, Asutawa  
**J. Kärner'i**, A. Kogu liikmete  
**Oinas'e ja A. Ostra** H. Kruus'i, J.  
 süüdistuseasja läbi- Kärner'i, A.  
 waatamise komis- Oinas'e ja A.  
 joni ettepanek Ostra süüdis-  
 akl.-eid **H. Kruus'i** tuseasja läbi-  
 ja **J. Kärner'it** waatamise  
 wastutusele wõtta. komisjoni  
 aruandja **E.**

**Kübarsepp**: Eesti sotsialistide häälekandjas „Wõitluses“ 4. augustil ilmunud kirjatükis, mis järgmiselt kõlab, leidis wabariigi prokuröör kuriteo tundemärke: „Wägistamise wastu. Meie „kõige demokraatlikuma wabariigi“ tsariaegsete harjumustega wõimunehed on jälle ühe näruse wägiwallateoga õnnelikult korda saanud, — „Wõitluse“ sulgumisega. Olgugi, et siin imelikul „trükiwabaduse“ maal tööliste lehel peaaegu wõimatu on selgelt ja awalikult oma seisukohta awaldada ning sündmusi ja „demokraatlikku korda“ tõetruult kirjeldada, — sellest räägiwad kõige selgemat keelt „Wõitluse“ mustad weerud iga katse puhul tött öelda, mille tagajärjel ka „Wõitlus“ seda ülesannet, mis tööliste lehe peal, korralikult täita ei suutnud, siiski oli ta meie kodanliku diktatuuri wõimumeestel pinnaks silmas, mis rikkuma tükkis üldist liigutawat kooskõla Eesti wabariigis!

Et seda kooskõla alles hoida ja ette kujutada, et ka Eesti töölistes meie sotsiaaldemokraatliku terrori wabariigi ja selle walitsuse peale kõik omad lootused panewad, siis oli tarwis wastasrinna häälekandja sulguda. Missuguse „paragrahwi“ põhjal seda tehti, ei ole meil teada, sest demokraatlikul walitsusel ei ole ju tarwis omi sammusid, mis kõik „tööliste“ huwide kasuks tehtud, põhjendada!

Kuid meie ei leia selles midagi ime likku. Närusus ja kahekeelsus on iga kodanliku wõimu ainukene wõitlusabinõu tõuswa tulewiku tööliste jõu wastu. Kõigi demokraatlikkude wabaduste porisse tallamine ja inimese isiku metsik reostamine ning häbistamine on kõigi kodanikkude marodöörade ainukene kõlbline põhimõte ja poliitika tarkus. Teadku töölistes, et kodanlus ainult tööliste organiseeritud jõu

eest valmis on neile teatud õigusi ja wabadusi andma. Kodanluse wastu ei saa wõidelda sõnadega ega kokkulepetega, nagu seda teewad need, kes end toidawad neist raasukestest ja ministri palkadest, mis kodanluse laualt nende suhu langewad. Kodanluse wastu tuleb wõidelda kõigi sõjariistadega, mis töölisteklassil käes.

Enese ridade koondamise ja kindlasse wastasrinda asumise kaudu mõrtsukate — teisiti ei saa meie nimetada ilmsüüta inimeste peksjaid ja tapjaid — wägistajate wastu wõib töörahwast kindlustada enesele trükiwabaduse, streigiwabaduse ja teised wabadused, mis temale tarwilikud on enne lõpulikule wõidule jõudmist.

Wabadusi ei anta, neid wõetakse!

Eesti töölisteklass ei jää kannatlikult ootama, kunni „tööerakonnad“ ja „tööliste parteid“ armulikult temale õigusi „andma“ hakkawad, — Eesti töölisteklass wõidab omad õigused enese jõuga!“

Nii kõlab see kirjatükk, milles prokuratuur leidis kuriteo tundemärke. „Töörahwast Wõitluse“ toimetaja kuulati tähtsamate asjade kohtu-uuriija poolt üle. „Wõitluse“ toimetaja seletas järgmiselt: „Töörahwast Wõitluses“ nr. 1. awaldatud kirjatükk „Wägistamise wastu“ on kirjutatud minu äraolekul wabariigi piiridest väljaspool. Mina sõitsin Tallinnast 5. augustil wälja, sõitsin wälja Walgast 6. augustil ja jõudsin Riiga 7. augustil. Mina ei wõinud mitte teada, et sarnane kirjutus minu wastutusel ilmuwas lehes awaldatud saab, kuid ei pea ka sündsaks, kui lehe toimetaja, kirjatöö autorit wälja anda. Et toimetaja kirjatüki kirjutajat wälja ei andnud, siis pidi ta seaduse põhjal selle eest wastutama. Seaduse järgi on toimetaja wastutaw kõigi artiklite eest, mis ajalehes ilmuwad ja mis kuriteo tundemärke sisaldawad. Selle tõttu palus wabariigi prokuröör Wabariigi Walitsust, et „Wõitluse“ wastutawa toimetaja Hans Kruus'i, kelle tegewuses on kuritegu, mis ette nähtud nuhtlusseaduse § 279. wäljaandmise ja tarbekorral ka tema arreteerimise kohta Asutawa Kogu nõusolekut küsitaks. See ettepanek on kohtuministri kaudu Asutawale Kogule tulnud läbiwaatamiseks. Asutawa Kogu poolt selles asjas walitud komisjon waatas omal istungil üksikasjaliselt ettepaneku läbi ja leidis 4 häälega 2 hääle wastu, et ettepanek süüdistuse asjus põhjendatud on ja palub nõusolekut awal-

dada Kruus'i wastutusele wõtmise kohta § 279. põhjal ajalehes „Wõitluses“ nr. 1. 7. aug. 1919. a. awaldatud kirjatüki pärast. Nimetatud nuhtlusseaduse paragrahw räägib walitsuse teotamisest ja kõlab järgmiselt: Об оскорблении правительственных мест. За распространение ругательных писем, за оскорбительные... jne. „Wõitluses“ ilmunud kirjatükis leidis komisjon arusaadawat sihilikkust. Selles kirjatükis nimetatakse walitsuse teguviisi nārususeks ja kahekeelseks, samuti wõrreldakse walitsust tsariaegse walitsusega. Igatahes on selles tükis teotamise mõte.

**O. Strandman** (töer.): Tööerakond on selle komisjoni ettepaneku wastu. Lugu on nii, et Asutawa Kogu liikmete wastutuselewõtmine on ette nähtud praegumaks was ajutises walitsemise korras. Kuid meie poolt wastuwõetud põhiseadus on ette näinud teise korra. Põhiseaduse järgi ei saa ilma Riigikogu loata Riigikogu liikmeid kohtulikule wastutusele wõtta. Praegu tuleks meil see kord tarwitusele wõtta. Põhimõttelikult peame meie seda seisukorda, mis põhiseaduses maksuma pandud, täiesti õigeaks, kuid praegu ei ole wõimalik selle järgi talitada ja sellepärast tuleb meie arwates ettepanek tagasi lükata. Tulewikus, kui kohtuwõimudel wõimalik on ja kui nemad mingisugust trahwi määrawad, ning kui Hans Kruus siis Riigikogu liige on, siis wõib otsustada, kas teda wälja anda, wõi mitte. Praegu hääletab tööerakond komisjoni otsuse wastu.

**J. Piiskar** (is.): Ma tahan selle küsimuse sisulise külje juures ainult paari sõnaga peatada. Siin rõhutas aruandja iseāranis seda, et selles protsessis on pearaskus õieti teatud asutuste haawamises. Kui ma õieti mäletan, siis oli selle akti juures enne kaaskiri, mida ma pärast sealt enam ei leidnud. Selles kaaskirjas oli öeldud, et kirjatükk sisaldab lubamata haawamisi walitsuse wastu. Kui lubamata haawamised on, siis peawad ka mingisugused lubatud haawamised olema. (H. Kuusner, rhw.: Koolipoisi loogika!) See küsimus sõimu ja lubamata haawamiste kohta on juba wanast ajast tuntud. Haawamise küsimus — see on õieti niisugune paragrahw, mille algus läheb sinna, kus räägiti „kõrgemate“ isikute haawamisest — Об оскорблении его величества (N a e r. K. P ä t s,

maal.: See oli Rooma rahwa juures ka!) Ja see walitsus tahab olla demokraatlik walitsus, kes ennast kaitseb sarnaste paragrahwidega. Öeldakse, et see kirjatükk sisaldab sõimu, kuid kuhu õieti lõpeb sõim, wõi kust ta algab? (Naer.) Keegi peaks kokku seadma ametliku sõimusõnade leksiooni, mis aitaks ka kohtuwõimused orienteeruda mõnes küsimuses.

„Töörahw Wõitlus“ ei pandud mitte kinni kohtu korras, nagu aruandja seletas, waid pandi kinni administratiiw korras. Kui „Töörahw Wõitlus“ kinni pandi, siis oli Asutawas Kogus arupärimine. Selleaegne siseminister Hellat seletas, et „Töörahw Wõitlus“ pandi kinni ägeda agitatsiooni pärast. Leht ei pandud siis sugugi esimese kirjatüki pärast kinni. Pärast seda kirjatükki ilmus weel mitukümmend numbrit. Juhin weel tähelpanu nende materjalide peale, millest aruandja waikides mööda läks. Asi seisab nimelt selles, et tähtsamate asjade kohtu-uuriija poolt tehti rahukogule ettepanek 13. juulil „Töörahw Wõitlust“ kinni sulguda wist sama kirjutuse pärast. 20. augustil oli see asi rahukogu korraldawal istumisel ees. Rahukogu otsustas kohtu-uuriija ettepanekut „mitte kinnitada“ ja see anti tähtsamate asjade kohtu-uuriijale 22. augustil teada. Tähendab rahukogu korraldaw istumine ei leidnud selles kirjatöös mitte sõimu. Kirjutuses on ju mõned ütelled, mis ei ole salongi-keeles. Toimetaja on ise öelnud, et tema sellega nõus ei ole. Mina ütlen ka, et mina ei oleks nii kirjutanud. Ma saan aga aru sest meeleolust, mille all see kirjatükk oli kirjutatud. Ilma nähtawa põhjusega oli eelmine leht kinni surutud ja toimetuse liige kirjutas teatawa meeleolu mõjul, mis läbi wõisid niisugused ütelled sisse libiseda, mis tooni poolest kõigiti korrekt ei ole. Kui nõutakse aga lehelt kirjatükkides, mis on kirjutatud lihtlugejate jaoks, kõigekorreksemat keelt ja ülespidamist, siis wõib ja peab palju rohkem nõudma sarnast korrektsust nendelt, kelle wastu see on kirjutatud, just walitsuselt. Kui aga tuletame meelde neid samme, mis walitsus tööliste wastu on astunud ja kuidas ta ennast ülewal on pidanud, siis wõiks ka seal väga palju mittekorrektsust näha niihästi ennemalt kui ka pärast. Kui näiteks praegune siseminister Einbund saadab inimesi maalt wälja, et neid jälle pärast

tagasi tulla lubada, siis ei ole ka see korrekt, mis pärast astaja on siin seda äärmist korrektsust otsida. Sisuliselt on kirjutus puht-teoreetiline seisukohtade esitamine ja ei ole mingisugust ässitust. (K. Päts, maal.: Teaduslik töö! M. Martna, sd.: Aga sõim!) Kui meie waatame missuguses stiilis „Sotsiaaldemokraat“ kirjutab, siis näeme, et sõimamine teile mitte wastumeelt ei ole, härra Martna. Minu seisukoht on see, et ses kirjutuses mitte kuritegu ei ole, siis ei saa ka süüdistada ega wastutusele wõtta, seda enam, et wastutusele wõtta tuleks rahwasaadik, kellelt ühes sellega wõimalus wõetakse oma kohuseid täita. Selles mõttes panen mina ette see ettepanek tagasi lükata.

**H. Martna** (sd.): Sotsiaaldemokraatlik rühm ei ole mitte nõus, et rhs. Kruus ja Kärner kohtuwõimudele wälja antakse. Ta ei ole wäljaandmise wastu mitte sellepärast, et see kirjatükk ilus oleks olnud, waid teistsugustel põhjustel. Peapõjus on see, et meie õieti siin seda materjali küllalt põhjendatuks ei pea. Kõigist, mis siin kirjutatud, ei saa mitte kindlaks teha, missugune asutus õieti sõimatud on ja missugust asutust siin haawatuks tuleb pidada. Siin on õiett terwe ilma kodanlusest räägitud ja terwe ilma kodanlus wõiks ennast haawatud tunda. See wõiks nõuda, et Hans Kruus wastutusele tuleks wõtta. Lause, mille peale kohtu-uuriija ja prokuröör süüdistust põhjendawad, käib nõnda: „Meie ei leia selles midagi imelikku. Nõustus ja kahekeelsus on iga kodanliku wõimu tundenmärk“. Ma ei tea kas meie walitsus wõiks selle läbi haawatud olla, et siin niisugune lause on. See ei käi meie walitsuse kohta igatahes mitte. Siis on weel üks huwitaw nähtus. Esialgselt on kohtu-uuriija ette pannud Hans Kruus'i wastutusele wõtta 129 paragrahwi põhjal makswa korra kukutamiseks üleskutsumise pärast. Seal oli ka see lause ära tähendatud, et „kodanluse wastu tuleb wõidelda sõjariistadega, mis tööliste-klassil käepärast on“. Kui niimoodi seletada asja, et see on üleskutse makswa korra kukutamiseks, siis on see täiesti põhjendamatu. Pärast sai riigikohtu prokurööri nõudmise peale see paragrahw muudetud. Sai wõetud nuhtluseaduse § 279., kus räägitakse walitsuse, asutuste ja isikute sõimamisest. Nüüd

wahepeal on aga see paragrahw ära muudetud. Nüüd on aga üks asi siin, mille üle väga palju waielda wõib, kuidas seda määrust mõista, mis walitsuse poolt § 12-a põhjal välja on antud. Kas see paragrahw muudetud on wõi mitte? Selle järele tuleks wastutusele wõtta juba uue nuhtlusseaduse § 533. põhjal. Seal on aga minu arusaamise järele lehetoimetajatel ja väljaandjatel hoopis teistsugune wastutus, kui endiste paragrahwide järele. Selle järele kannaksid nad wastutust mitte sõimu eest, waid on rahatrahw, et nad niisuguse kirjatüki lehte lasksid. Siin aga oleks nuhtlusseaduse järele wäiksem karistus määratud kui palutakse, ja see endine paragrahw langeks üldse ära, sest üldiste seaduste järele tuleb otsus teha uue paragrahwi järele, kui sellega wana on ära kaotatud. Sotsiaaldemokraatliku rühma arwates on asi niisugune, et seda sõimu ei saa mitte teatawate walitsusasutuste, kuid weel vähem walitsewate isikute kohta wõtta. Meie ettepanek oleks Asutawa Kogu liikme Kruusi kohtuwõimude kätte andmise asi tagasi lükata.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **E. Kübarsepp**: Komisjonil on teada, kelle wastu see sõim on sihitud: See on Wabariigi Walitsuse wastu. Mis siin oleks öelda selle kohta, mis Asutawa Kogu liikme H. Martna poolt ette toodi, et § 279. muudetud on, siis wõin ma öelda, et ta muudetud on walitsuse poolt väljaantud § 12-a põhjal. Sellele wastaw § 533 aga ütleb nõnda wiisi: *Виновный в оскорблении в распространенных или публично выставленных произведениях печати, письме или изображении наказывается: заключением в тюрьме.* Nii et niisuguse sõimu eest on nuhtlus olemas, niisamuti juhin ma tähelpanu wana nuhtlusseaduse § 1044. peale, kus öeldud: *Ответственность за содержание помещенных в повременных изданиях статей обращается во всяком случае, как на главного виновника, на редактора издания*

Juhataja **A. Rei**: Panen komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Sõna on aruandjal Kübarsepp'al järgmise süüdistuse kohta.

Aruandja **E. Kübarsepp**: Järgmine ettepanek oleks Asutawa Kogu liikme Kärner'i wastutuselewõtmine. Teda süüdistatakse „Wõitluses“ 28. juulil 1919. a. ja 31. juulil 1919. a. ilmunud kirjatüki pärast, millest üks kannab pealkirja: „Resolutsioon poliitilise seisukorra kohta“. Seal on ette toodud Eesti ametiühisuse koosolekul 24. juulil wastuwõetud otsus, kus öeldakse muuseas, et kesknõukogu sennine tegewus tunnistatakse õigeks ja koosolek awaldab põlgust Wabariigi Walitsuse alatu teguwiisi wastu jne. Niisamuti on teises artiklis prokuratuuri poolt kuriteo tundemärke leitud, nimelt on Tallinna puutööliste ametiühisuse koosolekul 25. juulil 1919. a. öeldud, et walitsuse tegewus töölisteklasi wastu Eesti demokraatlikus wabariigis on äraandlik ja nurjatu. Koosolek mõistab sarnase teguwiisi walitsuse poolt hukka ja awaldab proletariaadi huwide eest kannatada saanud seltsimeestele sügawat kaastundmust. Need kohad, milles prokuratuur süüteo tundemärke on leidnud, on ette nähtud § 279. ja § 1304<sup>a</sup>. punkt 3., mis räägiwad sõimust walitsuse wastu ja waleteadetest. Prokuratuuri käsu peale kuuldas tähtsamate asjade kohtu-uuri ja Jaan Jaani poeg Kärner'i üle, kes järgmist seletas: Mina olin ajakirja „Wõitluse“ wastutaw toimetaja, kuid mis puutub awaldatud kirjatükisse, siis ilmus see sel ajal, kui ma puhkusel olin. Kui ma kohal oleksin olnud, ei oleks ma mõndagi sellest tükist ilmuda lasknud. (Komisjoni aruandja tsiteerib kirjatükki „Wõitluses“ nr. nr. 52 ja 55.) Need on faktiliselt tööliste organisatsioonide otsused, nende eest peawad wastutama need, kes niisugused otsused on wastu wõtnud. Komisjon, seda asja läbi arutades, leidis süüteo tundemärke, mis on ette nähtud § 279. ja 1034<sup>a</sup>. punkt 3. Komisjon tuli järgmisele otsusele: Asutawale Kogule ette panna oma nõusolekut awaldada Jaan Kärner'i wastutusele wõtmiseks § 279. ja 1034<sup>a</sup>. punkt 3. põhjal ajakiri „Wõitluses“ ilmunud kirjatüki pärast. Komisjon leidis nimelt, et prokurööri nõudmine täita tuleb ja seda seisukohta, et kirjatükk wastutawa toimetaja äraoleku ajal on ilmunud ja tööliste organisatsiooni resolutsioon oli, ei pidanud komisjon küllalt põhjendatuks. Siis wõidakse ju ajalehes takistamata kõiksuguseid põrandaaluseid resolutsioone awaldada.



Põhjendused ja paragrahwid, mille peale siin prokuröör ja komisjon ennast toetawad, olen siin juba ette toonud, tahtsin ainult tähendada weel seda paragrahwi Wene seadusest, mis eriti trükis awaldatud riigiwastaliste kirjatükkide kohta käib. (Loeb Wene keeles ette wastaw paragrahwi.) See paragrahw näeb ette walitsusasutuste üle waleteadete laialilaotamist, mis elanikkude keskel teatawat meeoleolu wõib sünnitada.

**J. Piiskar** (is.): Ma peatan ainult selle süüdistuse wormilise külje juures. Mõlemad kirjatükid, mille pärast akl. Kärner wastutusele wõeti, on awalikkude koosolekute resolutsioonid. Need koosolekud ei olnud mitte salajas, ega mingisuguse kuritahtliku sihiga, sest neist koosolekutest teatati politseile, nagu igast teisest koosolekustki ja politseil oli otsekoheks ülesandeks neil koosolekul wiibida, korra alalhoidmiseks ja kuritahtlikkuse märkimise puhul wastawate isikute wastutusele wõtmiseks. Koosolekut aga ei takistatud politsei poolt, ei keelatud resolutsiooni wastu wõtmast, ühe sõnaga: politsei ei leidnud koosolekul midagi süüteolist. Leht käis sõjatsensuurist läbi ja mustad kohad näitawad, et seal wäga agaralt töötati. On maha tõmmatud lauseid ja kirjatükke. Kuid selles kirjatükis ei ole tšensor ka midagi maha tõmbanud, järelikult ei olnud seal midagi kuriteolist. Ka teised ajalehed, näiteks maaliidu „Kajagi“ toob koosolekute resolutsioone ja wäljawõtteid kommunistlikkudest lehtedestki ja keegi ei takista.

Asjaolu, mida ajaleht kirjeldas, oli fakt, on siis fakti awaldamine süütegu? Sellepärast leian ma, et siin ei saa juttu olla ajalehetoimetaja wastutusele wõtmisest. Kirjatükk on lihtne koosoleku kirjeldus: arutati neid ja neid küsimusi, tehti see ja see resolutsioon, otsustati üks punkt eitawalt, teine jaatawalt jne. mingit waleteadet siin ei ole. Sellepärast esineb meie rühm ettepanekuga komisjoni ettepanekut eitawalt otsustada.

**K. Päts** (maal.): Austatud rahwasaadikud! Ma olen ise kauaaegne ajalehetoimetaja olnud ja aasta otsa kindluses istunud sellepärast, et minu äraoleku ajal ajalehes kirjatükk oli ilmunud, mis selleaegse walitsuse kohta käis. Tean wäga hästi, kui raske on wastutada, kui sa ise osa ei ole wõtnud, kui aga meie

kõrgema riigiasutuse liikmed seadust rikuwad ja kui meie Asutawal Kogul küllalt julgust ei ole seaduse järele kuri-tegu keelata.

Kui niisugused rändajad toimetajad on, kes täna ühes, homme teises linnas on, siis wõib igapäew lehes sõimu leida, seda mõistan mina hukka. Minu sulest ei ole ükski sõimusõna tulnud. Minule on wastik sõim, minul on küllalt kodanlikku julgust seda hukka mõista, kes walitsust sõimab. Kui siin sõim andeks antakse, siis anname meie luba walitsust igal toimetajal sõimata. (Wahelhüüepahemalt poolt: Wõtke Rumba wastutusele!) Rumba ei ole minu erakonna liige, ja mina olen selle poolt, et teda wastutusele wõtta. Meie peame walitsust niisuguste häbitegude wastu kaitsema.

**M. Martna** (sd.): Pean teatama, et sotsiaaldemokraatlik rühm selle wastu on, et Asutaw Kogu rhs. Kärner'i kohtule wälja annaks. Esiteks tuleb seda silmas pidada, et see asi wäike on, ja wõib selleks kujuneda, et teatud rühmale raskus tehakse kihutustöö tegemise juures. Meie teame wäga hästi, et meil inimesed istuwad kuude kaupa kinni, ootawad kunni kohus nende üle otsuse teeb, ja mõistab neid õigeks. Meie ei taha etteheitide teha, meil on korraldus alles noor, ja wõib olla on kohtutegewus raskendatud. Meie arwates ei saaks wäljaandmist tarwitada, sest wõib olla järgneb arreteerimine otsekohe ja see karistus, mis sarnase teo eest määrata wõiks, on wäike.

Juhataja **A. Rei**: Asutawale Kogule on ette pandud oma nõusolekut awaldada akl. Kärner'i wastutusele wõtmiseks nuhtlusseaduse §§ 279. ja 1034<sup>a</sup>. punkt 3. põhjal ajaleht „Wõitluses“ ilmunud kirjatükkide eest 28. juulist 1919. a. „Resolutsioon poliitilise seisukorra kohta“, ja 31. juulist 1919. a. „Tallinna puutööliste ametiühisuse peakoosolek“. Panen komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega ettepaneku tagasi lükanud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Wahelhüüe: Hääled ära lügeda. Hääletatakse.) Asutaw Kogu on otsustanud koosolekute dasi pidada.

9. Eesti sotsiaal-demokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma ja iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma arupärimised kõrgematele sõjawäelastele antawate mõisate ja suurtalude kohta.

oma äranägemise järele. Esimeses maasaajate nimekirjas, mis ajalehtedes ära trükitud, on 4 kindralile määratud 300 tiinulised mõisad, 14 polkownikule 100 tiinulised mõisad, 27 kõrgemale ohwitserile ja sõjawäeametnikule 50 tiinulised suurtalud, peale selle veel paljudele 40 tiinulised normaaltalud. Mõni päew hiljem töid mõned ajalehed veel maasaajate täiendawa nimekirja.

Asutawa Kogu poolt 10. oktoobril 1919. a. wastuwõetud maaseaduse järele wõib aga neile, kes ainult maapidamisest elawad, wõi maad peawad kõrwaltööharuna, maad anda kõige rohkem kahehobuse töönormi suuruses (maaseadus §§ 17. ja 18.), mille ülemmääraks tuleb lugeda 30—40 tiinu. Mingisugust kõrwalkaldumist sellest ei ole seaduses ette nähtud. Sellepärast tuleb 50-tiinuliste suurtalude ja 100—300-tiinuliste mõisate kinkimist pidada kõige awalikumaks ja teadlikumaks seaduse rikkumiseks.

Edasi lubab walitsuse määrus maasaajatel maatükke walida oma äranägemise järele. Seaduses on aga ette nähtud, et maasaajate kandidaadid seatakse üles wallawalitsuste poolt, kuna järjekorra lõpulikult kindlaks määrab maakonnawalitsus, kusjuures neil kodanikkudel õigus on esimeses järjekorras maad saada, kes wäerinnal iseäralikku wahwust näidanud. (maaseadus §§ 20. ja 21.) Sellega on õiguseandmine oma äranägemise järele maatükke walida maaseadusega kindlas wastolus. Peale selle leidub maasaajate kõrgemate sõjawäelaste nimekirjas hulk seljataguseid kangelasi, kes wäerinda näinudki pole, ja kelle „wahwust“ on isegi kodanlikes ajakirjanduses kujutatud koguni kahtlaste

Sekretäär A. Jürman (loeb):

„Eesti Asutawale Kogule. Juba septembri algul ilmus ajalehtedes teade, et Wabariigi Walitsus on otsustanud kõrgematele sõjawäelastele mõisaid ja suuremaid talusid annetada, kusjuures igal maasaajal õigus on maatükki walida

wärwidega. Lõpuks wõib walitsuse sammust nii aru saada, et mainitud sõjawäelastele on maatükid antud eraomanduseks, mis ka maaseadusega wastolus.

Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Autawa Kogu rühm leiab, et kui walitsus on tõepoolest sarnase otsuse teinud, siis see on kõige otsekohesem ja lubamatum seaduse rikkumine, mis tähendaks wastu nägu löömist demokraatliku riigi kõrgema wõimu edustajale — Asutawale Kogule. Meile jääb arusaamatuks, kuidas mõtleb walitsus demokraatliku wabariigi kodanikkudelt nõuda seaduste täitmist ja koguni austamist, kui walitsus ise päris loomulikuks ja seaduspäraseks peab Asutawa Kogu poolt wastuwõetud seadusi teadlikult rikkuda.

Seda silmas pidades paneb Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Asutawa Kogu rühm Asutawale Kogule ette walitsuse poole pöörata järgmise arupärimisega:

1) Kas wastab tõeludele ajalehtedes ilmunud teade kõrgematele sõjawäelastele antawate mõisate ja suurtalude kohta?

2) Kas mainitud maasaajatele on walitsuse otsuse järele õigus antud oma äranägemise järele maatükke walida?

3) Millega tahab walitsus põhjendada mõisate andmist sõjawäelastele, kellel maaseaduse järele selleks mingisuguseid õigusi ei ole?

4) Misugustel alustel on walitsus otsustanud maatükke anda, kas põliseks tarwitamiseks, wõi eraomanduseks?

5) Kuidas mõtleb walitsus seda kõike kooskõlla seada praegumaks wa maaseadusega?

Palume see arupärimine tänase koosoleku päewakorda wõtta, rutuliseks tunnistada ja walitsusele wastamiseks seitsmepäewane tähtaega anda.

Tallinn, Toompea. 28. IX. 1920. Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma nimel: J. Piiskar, K. Freiberg, H. Raudsepp“.

„Asutawale Kogule. Ajalehtede teadete järele on Wabariigi Walitsus 15. skp. otsustanud Eesti wabadussõjas ülesnäidatud teenete eest anda riigi maatagawarast kindral Laidoner'ile terwe mõisa, 4 kindralile ja ühe aseadmiraalile 300 tiinu, 17 kõrgemale sõjawäelasele 50—100 tiinu ja 22-le kõrgemale sõjawäelasele 40—50 tiinu maad igale ühele ilma

maksuta eluaegseks tarvitamiseks tingimisega, et wastawa inwentaari wõiwad maasaajad omandada riigilt wõõrandamise hinnaga. Kuna maaseadus nii suurte maatükkide wäljaandmist pikaajaliseks pidamiseks ette ei näe, lubatakse § 15. järele üksikutele isikutele maad anda ainult: 1) punkt a põhjal „põllumajapidamiseks põliselt tarvitada wäikemajapidamistena“, mille suurus § 17. ühe perekonna ja kahe hobuse töönormi suuruses on ära määratud ja 2) punkt d põhjal, ilma suuruse äramääramiseta, „rendile lühikeseks ajaks“, ei leia Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühm tähendatud walitsuse otsust maa-andmise kohta kõrgematele sõjawäelastele mitte seadusepäraseks ja paneb ette Asutawale Kogule järgmise arupärimisega Wabariigi Walitsuse poole pöörata:

1) On see õigus, et Wabariigi Walitsus on otsustanud kõrgematele sõjawäelastele riigi maatagawarast suuremaid, kui maaseaduse § 17. seda ette näeb, maatükke eluaegseks ilma maksuta tarvitamiseks anda, lubades inwentaari omandada riigilt maareformi teostamise määruste § 133. wastu mitte turu, waid „wõõrandamise hinnaga“ ja

2) kui see õigus on, mil alusel ja põhjusel on Wabariigi Walitsus wõimalikuks ja tarwilikuks leidnud seda otsust teha?

Ülemalseiswat arupärimist palume tänase koosoleku päewakorda wõtta ja teda rutuliseks tunnistada.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Asutawa Kogu rühma nimel: H. Nurk, H. Mets, J. Põllupüü, J. Ernesaks. Tallinnas, 28. septembril“.

**J. Piiskar** (is.): Et selles küsimuses, mis arupärimist puudutab, teatawatest nõuetest mööda mindi, ja see möödaminek arupärimises eriti juba toonitatu on, siis ei taha meie pikemalt selle juures peatada, waid teatame, et meie rühm arupärimise wastuwõtmist toetab.

Juhataja **A. Rei**: Asutawa Kogu liikmete soowiawalduse peale panemõlemad arupärimised ühes hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on arupärimised wastu wõetud.

**J. Piiskar** (is.): Juhin Asutawa Kogu liikmete tähepanu selle peale, et meie arupärimises 7-päewane tähtaeg on määratud.

Juhataja **A. Rei**: Siis tuleks hääletamisele küsimus, kas arupärimist tähtajaliseks tunnistada wõi mitte. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Nüüd tuleks hääletamisele ettepanek tähtaja pikkuse kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud 7-päewaline tähtaeg määrata.

Sellega on tänane päewakord läbi. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku kohta? (Hüüded: Juhatus määrata!) Kes on selle ettepaneku poolt, et järgmine koosolek juhatus määrata jääks? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud järgmine koosolek Asutawa Kogu juhatus määrata jätta. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei**.

Abisekretäär **A. Jürman**.